

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**NÁSTROJE PRO PRÁCI S DĚTMI S NARUŠENOU
KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTÍ A JEJICH OVĚŘENÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Rosalie Slabá

Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. et Bc. Jiřina Ullmanová

Plzeň, 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne .....

.....
vlastnoruční podpis

RÁDA BYCH PODĚKOVALA VEDOUcí BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
PANÍ MGR. ET BC. JIŘINĚ ULLMANOVÉ ZA ODBORNOU
PŘÍPRAVU A METODOLOGICKOU POMOC PŘI ZPRACOVÁNÍ MÉ
PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	5
ÚVOD	6
1 TEORIETICKÁ ČÁST BP.....	7
1.1 KOMUNIKACE.....	7
1.2 PODMÍNKY ROZVOJE ŘEČI	12
1.3 PŘÍČINY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI.....	13
1.4 KLASIFIKACE NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI.....	16
1.5 PODPORA ROZVOJE KOMUNIKAČNÍCH SCHOPNOSTÍ A ŘEČI V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	24
1.6 ROVINY LOGOPEDICKÉ DIAGNOSTIKY	34
2 PRAKTICKÁ ČÁST BP	36
2.1 POPIS MATEŘSKÉ ŠKOLY	37
2.2 RODINNÁ ANAMNÉZA A KAUZUISTIKA POZOROVANÝCH DĚTÍ.....	38
2.3 ZÁŘÍ	43
2.3.1 Srnutí pokroku pozorovaných dětí za první období – září 2022.....	47
2.4 ŘÍJEN, LISTOPAD	51
2.4.1 Srnutí pokroku pozorovaných dětí za druhé období – říjen, listopad	60
2.5 PROSINEC, BŘEZEN	63
2.5.1 Srnutí pokroku pozorovaných dětí za druhé období – prosinec – březen	70
2.6 CELKOVÉ SHRUTÍ POKROKU POZOROVANÝCH DĚTÍ A VLIV NEJEN KOMUNIKAČNÍCH SCHOPNOSTÍ V DALŠÍM VÝVOJI	74
ZÁVĚR.....	77
RESUMÉ	78
SEZNAM LITERATURY	79
PŘÍLOHY	I

SEZNAM ZKRATEK

BP – bakalářská práce

CNS – centrální nervová soustava

NKS – narušená komunikační schopnost

MŠ – mateřská škola

ŠVP – školní vzdělávací program

TVP – třídní vzdělávací program

PL – pracovní list

Úvod

Bakalářská práce se zaměřuje na práci s dětmi s narušenou komunikační schopností a nástroji pro podporu jejich vývoje. V teoretické části je probrán vývoj i důležitost verbální i neverbální komunikace dítěte v předškolním věku. Věnuje se problematice řečových i neřečových nedostatků jedince (opožděný vývoj řeči, neurotické vady a poruchy, centrální vady a poruchy, vady mluvidel, poruchy artikulace). Následně je probráno několik oblastí pro podporu rozvoje komunikačních schopností k použití nejen u dětí s jejich ohroženým vývojem (oromotorická, artikulační, dechová a fonační cvičení, sluchové vnímání, zrakové vnímání, jemná motorika a grafomotorika a hrubá motorika).

Praktická část ověřuje použití činností a aktivit vycházejících z jednotlivých oblastí vývoje podporující rozvoj komunikačních schopností. Zaznamenává posun jedinců s ohroženým vývojem komunikačních schopností (opožděný vývoj řeči). V práci jsou vypsány jednotlivé činnosti v různých tématických blocích v období šesti měsíců, které se snaží o komplexní podporu rozvoje schopností verbální i neverbální komunikace. V průběhu ověřování nástrojů pro práci s dětmi, jsou pozorovány a zaznamenávány vývojové posuny a pokroky jedinců.

1 TEORIETICKÁ ČÁST BP

1.1 KOMUNIKACE

Čím komunikujeme

Komunikace je společenský proces vzájemného sdělování a přijímání informací v sociálních vztazích a sociálním chování. Správné komunikační dovednosti umožňují udržování mezilidských vztahů a řeší většinu životních situací. Platí to jak pro děti, tak i dospělé. Probíhá v různých formách a vzdálenostech.

Komunikovat se učíme v průběhu celého života, ale za nejdůležitější období je považováno období od narození do zahájení školní docházky. Je velmi důležité se v tomto období vyvarovat výskytu jakýchkoliv defektů v komunikaci a zaměřit se na správný rozvoj komunikačních kompetencí. Je možné, že by se jejich následná náprava nemusela nikdy vydařit.

Komunikace není pouze řeč, člověk komunikuje několika způsoby, které jsou verbální stránce komunikace rovnocenné nebo ji doplňují či upřesňují = **neverbální komunikace**.

Neverbální komunikace (starší forma komunikace) zahrnuje řeč těla (gesta, postoje a úprava zevnějšku), melodie, intenzita hlasu, mimika a blízkost partnera. Vnímáme i prostředí ve kterém se komunikace odehrává. Člověk, který komunikuje nonverbálně často vyjadřuje své city, emoce, pocity, duševní stavy, prožitky a myšlenky mnohem objektivněji než verbálně.

Této formě komunikace se také říká řeč emocí: „**pohledy – řeč očí, výrazy obličeje – mimika, gesta – gestika, doteky – haptika, pohyby – kinezika, přiblížení či oddálení – proxemika, sdělování fyzickými postoji – figuraci všech částí těla, sdělování tónem řeči – paralingvistiku a úprava zevnějšku a životního prostředí.**“ (Bytešníková 2012, str. 14)

Každý živý tvor tohoto světa komunikuje. Nemůže nastat situace, že by tomu tak nebylo. I když člověk jen mlčí, vysílá informaci, že komunikovat nechce. Jak je to možné? Vždycky se člověk nějak tváří a chová, ať už mluví nebo ne. Tím prozrazuje, jaký postoj má vůči partnerovi v komunikaci a předává mu takové informace. Jakmile vysíláme informace, komunikujeme. Z toho plyne, že ke komunikaci nutně slova nepotřebujeme.

Ve společnosti máme tendenci nadřazovat význam verbální komunikace nad ostatní formy komunikace. „*Udává se však, že zejména při prvním kontaktu tvoří více jak 50% vnímaného sdělení neverbální složka, cca 35% intonace sdělení a jen asi 10% vlastní obsah sdělení. Většinu informace při komunikaci tedy tvoří právě postoje, mimika, tón řeči... Prostě neverbální složky komunikace.*“ (Ficová, 2022, s. 12)

Vývoj řeči

Od narození

Dítě komunikuje ještě předtím, než se narodí a hned po porodu začne rychle, vědomě a v krátkém čase svoji komunikační schopnost rozvíjet. Rodí se s křikem [„...*téměř monotónní zvuk někde okolo tónu A*“ (Ficová, 2022, s. 15)], který se rychle mění a vyvíjí. Po dvou týdnech, kdy je křik krátký a jednotvárný se začíná mírně obměňovat a je doprovázený prvními úsměvy (vrozený mimický pohyb, který rodiče vnímají jako první kladnou komunikační informaci). Prvním výrazným projevem je přibližně v šestém týdnu tvrdý hlasový začátek, kterým dítě dává najevo svou nespokojenost. Velmi brzy dítě pochopí, že křik rychle přivolá rodiče a následuje kladná odezva (využívá komunikaci jako nástroj k získání něčeho příjemného).

Dalším důležitým stádiem pro rozvoj komunikace dítěte je broukání. Objevuje se mezi druhým a třetím měsícem života. S rozvojem ústní a hltanové dutiny roste i paleta rozmanitosti broukání, které se postupně vyvine v pudové žvatlání. To je pro rozvoj komunikace velmi důležité z hlediska příštího rozvoje řeči. I přes to, že se jedná jen o hru s mluvními orgány – dítě hýbe ústy a čelistí a pomocí různé intenzity dechu vydává zvuky. Tento moment je zásadní pro první možnou diagnostiku špatného vývoje mluvních orgánů. Důležité je sledovat rozmanitost, intenzitu, barvu zvuku a kvalitu žvatlání.

V šestém měsíci se za pomoci sluchového a zrakového vnímání u dítěte rozvíjí napodobivé žvatlání. Toho je schopné pouze dobře vidící a slyšící jedinec, dítě reaguje a opakuje.

Kolem prvního roku dítě začíná pomalu rozumět. Nerozumí však významu slov, ale na základě zkušenosti a sledování je schopné reakce na nějaký podnět, gestikulaci, mimiku a

melodii hlasu. Dítě si osvojuje pojmy na základě zkušenosti, učí se pozornosti a postupně se mu rozvíjí schopnost sluchového vnímání.

Jeden rok

Dítě využívá slova s významem. Především se jedná o vyjádření pocitu, potřeby, prosby a přání. Jedná se o jednoslabičná slova nebo slova vzniklá spojením dvou slabik (časté jsou citoslovce, které se vztahují ke konkrétním věcem, dějům, či osobám). Tyto slova zpravidla vyjadřují celou větu, kterou se dospělý snaží dešifrovat pomocí dětské mimiky, gestikulace a melodie hlasu. Jeden citoslovec/slovo může znamenat označení pro více než jednu věc = **hypergeneralizace**.

Podpora dítěte v tomto věku je velmi jednoduchá a přirozená. Je to vlastní komunikace s dítětem. Mluvení na dítě, tím pádem má dítě možnost odezírání. Prohlížení jednoduchých obrázkových knížek s minimem textu.

V jednom roce u dítěte nadále přetrvává žvatlání. Slovní zásoba je okolo sedmi slov. Ta se během půl roku zpravidla zdesetinásobí.

S polovinou druhého roku přichází otázky „Kdo je to?“, „Co je to?“ a „Kde je to?“. Toto období je pro rodiče únavné, ale vyplácí se vytrvat a na otázky odpovídat. Rozšíří se tím dítěti slovní zásoba až na dvě stě slov a dítě se vyhne frustraci z neodpovězené otázky. Rozvoj řeči lze podpořit i společným recitováním jednoduchých básniček.

Dva roky

Ve dvou letech mluví dítě s dospělým cíleně a snaží se dosahovat svých cílů. Slovní projev začíná být gramaticky správný, věty jsou zpravidla tříslabičná a slovní zásoba se pohybuje okolo čtyř set slov.

Toto období je známé pro výskyt frustrace dítěte z neúspěšné komunikace. Je dobré se jí pro správný řečový vývoj vyvarovat a minimalizovat ji. K tomu je opět důležitá přímá komunikace s dítětem. Neodbyvat ho puštěním pohádky, kde mluvený projev slyší. U pohádek a dětských filmů je v dnešní době velmi častý dabing, kde artikulační pohyby neodpovídají mluveným slovům, stejně tak animované pohádky - dítě nemá správný mluvní vzor, nemá tak možnost k učení nápodobou a odkoukání artikulace.

„Ve dvou letech dítě zvládá dobře vyslovit hlásky: M, B, P, A, E, I, O, U, D, T, N, J, K, G, H, CH, V, F, OU, AU.“ (Ficová, 2022, S. 34)

Dítě je také schopné si zapamatovat dva prvky z vyjmenované řady, tedy i z projevu dospělého. Dobré je tedy na dítě mluvit jednoduchými a krátkými větami.

Vývoj řeči je závislý na rovnoměrném rozvoji všech oblastí psychiky. Dítě ve dvou letech objevuje kresbu – úchop tužky se vcelku rychle vyvíjí a dítě experimentuje kyvadlovými pohyby vedenými z ramene (šišatá klubička). Z velkoplošných neusměrněných kruhů se dítě postupně zaměří na vymezenou plochu papíru.

Tři roky

Slovní zásoba obsahuje okolo tisíce slov, která už pro jedince znamenají konkrétní obsah. Dítě začíná vyvozovat logické závěry. Svůj zásobník slov dítě rozšiřuje pomocí otázky „Proč?“. K řečovému rozvoji je znovu důležitá trpělivost a na otázku odpovídat klidně. V tomto momentu se rozvíjí nejen řečový vývoj, ale i sociální a emocionální (opět může nastat frustrace z neodpovězené otázky).

Díky dostatečné slovní zásobě dítě opouští žvatlání, začíná používat minulý čas a vypráví. S dítětem debatujeme, navzájem si vyprávíme a podporujeme v řeči.

„Tříleté dítě zvládá vyslovit další nové hlásky. K těm předchozím z druhého roku přibývá N, D, T, L, Bě, Pě, Mě, Vě.“ (Ficová, 2022, s. 38). Malý jedinec je schopen si zapamatovat tři prvky z vyjmenované řady a projevu. Děti jsou schopné si v tomto věku zapamatovat různé jednoduché říkanky a básničky, ale jen na základě melodie, rytmu a rýmu – nikoli obsahu.

Jednou ze složek dětské komunikace je kresba. Ve třech letech dítě kresbou zaznamenává (kreslí sluníčko, hlavonožce, kruhy, čverce, obdélníky... – nepojmenovává). Pomocí kresby lze u dětí provádět diagnostiku (zjištění úrovně vývoje dítěte), podpora vývoje horních končetin pohybového aparátu či různá psychologická cvičení.

Čtyři roky

Zásoba slov se rozšiřuje na dvanáct set slov, dítě mluví ve čtyřslovných větách a využívá množné číslo. Vyprávění se přesouvá z každodenního režimu dne například na témata o přírodě a zvířatech.

„Těsně na hranici čtvrtého roku už umí vyslovit Ň, Ď, Ť, vyvíjí se Č, Š, Ž. Při výslovnosti těchto hlásek jde motoricky o poměrně složitý vzorec, takže se nedivme, že se toho v řeči dítěte za tento rok o moc více nestane.“ (Ficová, 2022, s. 41)

Ve čtyřech letech dítě vstupuje do tzv. lineárního náčtrku, kdy při kresbě zapomene na původní obrys věci a vytváří nový, takový který žije v jeho fantazii = **zlatý věk kresby**. Postavu kreslí s trupem a končetinami, patrný je zájem o typické rysy pohlaví. Kresbu již děti vybarvují.

Pět let

Pětileté děti svůj projev skládají ze zásoby přibližně dvou tisíce slov. Objevuje se humor a ironie. Dítě je schopné na první poslech vyjmenovat až pět prvků.

„Výslovnost pětiletého dítěte by měla zahrnovat bezpečné a čistě artikulované všechny hlásky českého jazyka, mimo R a Ř, rozlišení hlásek C, S, Z a Č, Š, Ž v běžné řeči by se mělo pomalu uzavírat.“ (Ficová, 2022, s. 42)

Šest let

Dítě by mělo v šesti letech čistě ovládat všechny hlásky. Je připraveno na druhou formu slova – **písmo**. Slovní zásoba obsahuje okolo tří tisíců slov a sdělení by měla být přesná a natolik intelektualizovaná, aby dítě vymýšlelo hádanky.

Dítě v předškolním věku by mělo mít takové komunikační schopnosti, aby bylo schopné navazovat kontakty s ostatními dětmi a dospělými. Mělo by být schopné se souvisle a srozumitelně vyjadřovat a dorozumět. V období předškolního věku dochází u dítěte k výraznému zdokonalování verbální komunikace. Dítě začíná rozlišovat rozdíl mezi komunikací s dospělým, vrstevníkem a dítětem mladšího věku. Rozvoj poznání a myšlení zároveň se správným vyjadřováním by měla být prioritou mateřské školy (příprava na vstup do základní školy).

Dítě se řeč učí nápodobou, odkoukává a odposlouchává od svého vzoru. Proto je opět důležité, aby dítě dobře slyšelo a vidělo. Důležitá je také častá a vhodná komunikace s dítětem (přiměřená jeho věku).

Dítě musí mít z komunikace a pokusů o ni radost – zamezit frustraci z komunikace, pozitivně dítě motivovat.

Ke komunikaci a mluvení je třeba zapojení mnoho aspektů – zrak, sluch, motorika, senzomotorika, emoce, zkušenosti, dekodování, vnímání okolí...

1.2 PODMÍNKY ROZVOJE ŘEČI

Vnitřní motivace

Chci někam patřit – dítě potřebuje vědět a cítit, že někam a někomu patří. Že má publikum, před kterým se může předvádět a které jeho komunikaci ocení. Dítě je důležité chválit, objímat, hladit, přívětivě a s láskou se na něj dívat.

Tohle dokážu – dítě potřebuje podporu v tom, že něco dokáže. U komunikace časem zjistí, že je to nástroj k získávání prospěšných věcí osobního blaha. Tím více se o komunikaci bude pokoušet, mít radost z vlastních úspěchů a možností. Získá důvěru ve své schopnosti.

Já sám – postupem času, díky dostatečné podpoře a motivaci dítě zjistí, že je v komunikaci dostatečně samostatné a je schopné se dorozumívat a dosahovat odezvy bez pomoci ostatních.

Vztah věku a mentální úrovně → ideálně se kalendářní věk a mentální úroveň vývoje dítěte shodují. Pokroky můžeme sledovat v tabulkách a následně stanovit dané nároky na dítě. Objevují se ale i různé odchylky a opožděný vývoj. Mentální úroveň pak neodpovídá klasické úrovni dítěte stejného věku. Důležité je v této situaci klást na dítě takové nároky, kterým dítě stačí a vyhnout se tak určité frustraci z nevydařené komunikace.

Vztah pohybu a rozvoje řeči → zásadní vztah v rozvoji řeči a mluvení. Ke správnému rozvoji potřebujeme pohyb mluvidel (rtů a jazyka). Neodmyslitelně k mluvení potřebujeme i gestikulaci rukou. Z toho plyne, že ke správnému rozvoji řeči je důležité se zaměřit na hrubou i jemnou motoriku a motoriku mluvidel.

Sluch a zrak → dva velmi důležité aspekty rozvoje řeči. Dítě už od prvních měsíců odkoukává pohyby mluvidel, které se u něho následně objevují. Stejně tak odposlouchává zvuky, které se okolo šestého měsíce snaží napodobit. Bez těchto dvou vjemů není možné, aby se dítě

naučilo mluvit. Stejně tak dítě v předškolních letech vnímá a odposlouchává komunikaci a dialogy svých mluvních vzorů (rodiče, učitelky, známí a kamarádi). Způsob komunikace je pro dítě vzorem ke hře a komunikaci se svými vrstevníky.

Emoce → je dobré brát v potaz, že každé dítě je jiné – extrovertní/introvertní/stydlivé. Stejně jako se dospělák probudí unavený nebo s nedobrou náladou do špatného dne, tak se do něho probouzí i malé dítě. Stane se, že se necítí dobře, není zdravé, má zranění... Toto všechno ovlivňuje mluvení a komunikaci nejen dětí, ale i dospělých.

Dobrou radou v těchto situacích je být trpělivý, neodrazovat dítě, pohladit a nebo obejmout.

1.3 PŘÍČINY NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

Poruchy intelektu - tři stupně

Snížený intelekt → nejlehčí forma, vývoj řeči je však vždy narušen (IQ mezi 50 a 70). Opožděný vývoj řeči s dlouhodobou patlavostí. Někdy je možné dosáhnout dobré výslovnosti a výuce na zvláštní škole.

Střední stupeň sníženého intelektu (IQ mezi 35 a 49), vývoj řeči velmi zpomalen a řeč narušená velkou patlavostí je jednoduchá a chudá. Dítě se málokdy naučí základy čtení a psaní.

Těžké a velmi těžné snížení intelektu (IQ pod hodnotou 35) – velmi narušen vývoj řeči, je možné, že se u dítěte nevyvine vůbec.

Poruchy mluvidel – dalším důležitým aspektem pro správný vývoj řeči jsou anatomicky a funkčně vyvinutá mluvidla (hltna a hrtan, patro a spodní čelist, zuby, jazyk a rty). Vývoj zpomalují jejich defekty nebo ochrnutí svalstva mluvidel, vytváří se opožděný vývoj či vady řeči. Většina takových defektů je vrozených, jen minimum případů jsou získané deformace (např. těžký úraz hlavy). Rozštěpové vady obličeje – nejzávažnější a nejnápadnější vrozené anomálie mluvidel. „Rozštěpové vady obličeje vznikají mezi 25. až 60 dnem těhotenství a u dvouměsíčního plodu jsou už nezvratně vytvořeny.“ (Kejklíčková 2016, s. 42) Udává se celá řada faktorů způsobujících tyto vady: dědičnost, vlivy zevního prostředí (např. záření),

virová a hořečnatá onemocnění, výživa (nedostatek minerálů a vitamínů), léky (např. kortikoidy), chronická onemocnění matky (diabetes, epilepsie).

Poruchy jemné motoriky = **dyspraxie**, porucha jemného svalstva (artikulační, dýchací, fonické..., veškeré svalstvo mluvidel) s projevem snížené koordinace. Objevují se rozdíly v pohybových schopnostech a věkovou úměrností. Problémy jsou v jemné i hrubé motorice, osvojování komplexních cviků, zvláště těch, které na sebe navazují, problém s napodobením předváděných cviků. S tím je spojena jemná motorika, která je také velmi narušena.

Poruchy sluchu – sluch je nejdůležitější složka pro vývoj řeči. Vývojové vady řeči závisí na dané poruše sluchu. Pokud je dítě nedoslýchavé, záleží na stupni nedoslýchavosti a zda je porušeno jedno ucho nebo obě. Při poruše jednoho ucha (i hluchota) se může dítě bez problému naučit mluvit a nemá na vývoj v podstatě žádný vliv. Naruší se však prostorové slyšení. Při lehké nedoslýchavosti může nastat vývoj opožděný nebo nastává nesprávná výslovnost některých hlásek (například sykavek). Závažnější nedoslýchavost je doprovázena velmi zkreslenou nebo nesrozumitelnou mluvou. Úspěšnost nápravy je závislá na tom, jak lze poruchu kompenzovat (například sluchadlem). „*Převodní poruchy sluchu (způsobené narušením převodního systému v zevním nebo středním uchu) se kompenzují snadněji (buď chirurgicky nebo proteicky) než percepční poruchy (vyvolané postižením struktur vnitřního ucha nebo sluchového nervu).*“ (Kejklíčková 2016, s. 40) Neslyšící jedinec se nikdy nenaučí mluvit a jeho výuka musí být vedena dle speciálního programu.

Různá onemocnění centrální nervové soustavy - nejčastější: afázie, vývojová dysfázie, vývojová dysartrie, fetální alkoholový/drogový syndrom, dětská mozková obrna.

Nedostatek mluvních impulzů z okolí – dítě se učí nápodobou a tím, že pohyby mluvidel odkoukává od svých mluvních vzorů. Pokud se mu tyto impulzy nedostávají, nemůže se řeči naučit.

Těžká porucha zraku – zrak poskytuje člověku velké procento informací o jakémkoliv podnětu. Bez zraku nemůže dítě vidět pohyby mluvidel, řeči je ale možné se naučit. Ve výsledku je o něco chudší stejně tak, jako například mimika.

Výchovný styl – problém je hlavně v autoritativním a perfekcionistickém výchovném stylu. Opoždění vzniká vlivem stresových situací vyvíjených na dítě a nesouladu rychlosti reakcí matky a dítěte. Tyto komunikační metody omezují přirozenou touhu po kontaktu.

Výchovné podněty – nedostatek nebo naopak nadbytek podnětů. Při nedostatku podnětů má dítě málo příležitostí k rozvoji. V druhém extrému dítě vyvíjí ochranný útlum jako obranu proti přehlcení. Narušuje se mu schopnost soustředit se.

Citová deprivace – na dětskou snahu o kontakt nepřichází dostatečná přiměřená odpověď („situace nechtěného dítěte“). Dítě potlačuje zvědavost a přirozenou touhu napodobovat.

Nevyváženost mezi požadavky, možnostmi a schopnostmi dítěte - dítě opět vytváří ochranný útlum jako obranu proti přetížení .

Mluvní vzor – nepřiměřený mluvní vzor – rychlé tempo, nevýrazná mimika a melodie řeči, komplikovaná větná stavba, nepřiměřená slovní zásoba k věku dítěte. Řeč se opoždjuje z důvodu neporozumění a díky tomu i omezených možností napodobovat.

Nadměrné sledování televize – přetížení zraku, omezení využívání sluchu, malá zkušenost s aktivní komunikací.

„Jak být dítěti dobrý průvodcem

... jak jednoduše můžeme podporovat rozvoj komunikace dítěte, nebo jak ji přímo rozvíjet.

Rozvoj komunikace musí plynout přirozeně a v pozitivní atmosféře.

Na co musíte při rozvoji komunikace dítěte myslet?

- *Musíte myslet na to, aby náš řečový projev byl klidný, plynulý, srozumitelný a strukturou a použitými slovy odpovídal možnostem a schopnostem dítěte, a to co se týká porozumění slyšeného i reakce na slyšené.*
- *Musíte dbát na to, aby naše sdělení vždy „ladilo“ s naší mimikou a s našimi nonverbálními signály. Znovu opakují, že dítě nemusí vždy správně všemu, co říkáme, rozumět a k porozumění by mělo využívat všechny smysly, včetně zraku.*
- *Myslete na slovní zásobu dítěte a nezabíhejte do termínů a slov , kterým dítě rozumět nemůže.*

- *Myslete na komunikační stereotypy dítěte, a pokud to je možné, respektujte je a vycházejte z nich.*
- *Myslete na to, že dítě bezpečně „dekóduje“ pouze několik prvních slov ve větě (např. u čtyřletého dítěte je to zhruba čtyři až pět slov).*
- *Myslete na radost z komunikace a na to, že dítě potřebuje vědomí přijetí.*
- *Myslete na to, že dítě potřebuje potvrzení svých komunikačních dovedností. Vytvářejte situace, které to umožní, a oceňte situace, kdy se mu to daří spontánně.*
- *Nikdy dítě v komunikaci neodůvodněně nezastavujte, nedoříkávejte jeho věty.*
- *Nikdy nedovolte, aby někdo dítě napodoboval, pokud jeho řeč má chyby.*
- *Věnujte se komunikaci s dítětem vždy celí, klidně a pozorně.*
- *Respektujte vývojové řady komunikace a řeči.*
- *Respektujte vývojovou úroveň dítěte.*
- *Sami se nikdy nepouštějte do nápravy vad řeči. Provázejte dítě rozvojem, ale pokud se vám něco nezdá být v pořádku, oslovte odborníka – pediatra, foniatra, logopeda...“ (Ficová, 2022, s. 76)*

1.4 KLASIFIKACE NARUŠENÉ KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

Pod tímto názvem se schovává několik odvětví. Jedná se o výraznou odchylku ve zvukové podobě (jako celku i v jednotlivých částech), neschopnost řeči rozumět nebo ji správně použít. Právě při poruše rozumět řeči se jedná především o vadu komunikační. Velkou roli při vzniku řečových vad hraje vývoj dítěte. Ten může být narušen několika různými způsoby – buď to je příčina zřetelná a nebo je vývoj opožděný bez jasné příčiny.

Opožděný vývoj řeči

Bez jasné příčiny se objevuje **opožděný vývoj řeči prostý**. Projevuje se zdržením (opožděním) řeči. Rozumění je zpravidla úměrné věku dítěte, komunikační schopnosti však nikoli. Při této poruše můžeme pozorovat i opoždění celé motoriky dítěte, ostatní vývoj se u dítěte děje dle normy.

Opožděný vývoj řeči je často způsoben zřetelnou příčinou, kterou je potřeba včas odhalit a odstranit nebo s ní alespoň pracovat a poskytnout dítěti potřebnou péči. Mezi hlavní příčiny opožděného vývoje patří: poruchy sluchu, zraku, mluvidel, intelektu a jemné motoriky, různá onemocnění CNS, nedostatek mluvních impulzů, výchovný styl a podněty, nesprávný mluvní vzor, citová deprivace a nadměrné sledování televize.

Stejně jako jsou příčiny opožděného vývoje řeči z širokého spektra vývoje, i náprava musí být komplexní. Jelikož jsou všechny složky vývoje předškolního dítěte provázány, je zapotřebí při podpoře správného vývoje cílit na komplexní rozvoj jedince (zapojit všechny složky podpory – oromotorická a dechová cvičení, sluchové a zrakové vnímání, jemná i hrubá motorika). *„Různé statistiky udávají, že až 50% dětí s dyspraxií má obtíže s osvojováním řeči. Opožděný vývoj je způsoben především obtížemi v provádění a v souhře pohybů a pozice artikulačních orgánů: rtů, jazyka, měkkého patra, zubů a dalších.“* (Kejklíčková 2016, s. 47)

Struktura pro nácvik, upevnění a fixaci nacvičených mechanismů:

- *„Motivační hra.*
- *Opakování pomocí stejných nebo obměněných cvičení a her – výběr je závislý na aktuální etapě reedukace i složení skupiny.*
- *Nácvik dalšího kroku reedukace nebo rozvíjení dovednosti pomocí nových her.*
- *Fixace nových stereotypů.*
- *Relaxační cvičení.*
- *Průběžné vytváření situací, kdy je možné i mimo přímé cvičení uplatnit v praxi nové mechanismy. Cílená, vědomá, ale nenápadná motivace odpovídající věku, stupni vývoje a situaci.“* (Kutálková 2018, str. 18)

Pokud je dítěti s opožděným vývojem řeči věnována dostatečná péče, může své znevýhodnění dohnat ještě v předškolním věku.

Neurotické vady a poruchy**Mutismus**

Mutismus je velmi závažná komunikační porucha, při které dochází k zablokování aktrtikulované řeči (ztrátě řeči). Může nastat až po dokončení řečového vývoje. Většinou vzniká po prožití nějakého silného traumatu (stres, šok...), především v rodině (nepříznivá rodinná situace, smrt blízkého člověka), ve školním prostředí (šikana) nebo je způsoben osobností dítěte (např. zvýšená stydlivost, bojácnost aj). Nejedná se o projev vzdoru.

Dítě s mutismem odmítá jakékoliv pokusy o komunikaci. Odmítat může všeobecně všechny nebo jen konkrétní osoby. Pokud jedinec odmítá komunikaci jen částečně, jedná se o **mutismus elektivní/selektivní** (vázan na určitou osobu, prostředí nebo situaci).

Spouštěče jsou především zahájení školní docházky v mateřské a základní škole, puberta nebo se může projevit až v dospělosti. Mlčení může být doprovázeno špatnou motorikou, sociálním ústupem a izolací.

Jedinec trpící mutismem je závažnějším problémem na základní škole než v mateřské. Dítě trpí nízkým sebevědomím a učitel by mu měl dát prostor k sebevyjadřování jinými způsoby (gesta, malování, psaní). Důležité je dítěti dodávat odvalu ze všech stran stejně tak, jako podporovat jeho sebevědomí.

Elektivní/selektivní mutismus = mluvní negativismus je funkční útlum řeči. Jedinci s elektivním mutismem spadají především do věku předškolního dítěte. V dospělosti se objevuje jako doprovodná porucha jiného problému (např. sociální fóbie či poruch osobnosti). Vyskytuje se u jedinců s dokončeným vývojem řeči. O elektivním mutismu lze mluvit tehdy, kdy jedinec nekomunikuje po dobu alespoň 4 týdnů (nepočítáme září v 1. třídě).

Elektivní mutismus je charakterizovaný urputným mlčením v určitých situacích. Dítě mluvit dokáže, ale pod vlivem vnímaného velkého emočního tlaku v dané situaci jednoduše nemluví. Jedná se o přechodný stav, ve kterém dítě nedokáže komunikovat verbálně a nahrazuje tuto komunikaci komunikací neverbální. Je vázan na extrémě vystupňované obavy ze selhání, není závislý na IQ. Často souvisí s hyperprotektivní výchovou,

nadměrnými nároky, sourozeneckou rivalitou, výsměchem a ponižováním. U některých jedinců je zachována neverbální komunikace či šepot.

Pro diagnózu mutismu je důležité znát tato kritéria: alespoň téměř normální chápání jazyka, důkaz, že dítě v určitých situacích normálně hovoří, projevy mlčení musejí trvat alespoň 4 týdny – do tohoto období nespadá první měsíc jakékoliv školní docházky.

Pro nápravu je důležité, aby dítě nebylo k mluvnímu projevu nijak nuceno ani vybízeno. Nejlepší je dítě zprvu vést ke komunikaci neverbální, vlídnou cestou a k verbální komunikaci se postupně dopracovat přes spolupráci s rodinou, logopedem, psychologem či učitelem.

Centrální vady a poruchy

Koktavost (balbuties)– příliš rychlé tempo řeči, překotná mluva, nepřesná a nezřetelná artikulace.

Koktavost může být vrozená, ale ve většině případech je spouštěčem silný zážitek – především negativní, ale může být i pozitivní (úmrtí blízké osoby, vystrašení čertem, rozbalení dárku pod stromečkem, narození sourozence...). Tento emočně silný zážitek je zpravidla dobře určitelný. Koktání se projevuje bezprostředně nebo s několika denním odstupem.

Nejčastěji se projevuje při samostatné mluvě, méně při čtení, reprodukci nebo šepotu. Nejméně pak při zpěvu. Naopak se zhoršuje při duševním vypětí (tréma, vystoupení před publikem) – čím více na problematiku jedinec myslí, tím více se projevuje.

Komplexní syndrom koktavosti je sestaven ze 3 symptomů: **psychická tenze** (nepříjemný pocit, vnitřní nejistota související s verbální komunikací, s potřebou verbálně se vyjádřit na veřejnosti nebo s představou selhání při řečové komunikaci), **nadměrná námaha** (při překonávání bloků artikulačního aparátu – grimasy, nápadná gestikulace, neúčelné pohyby), souvisí s únikovým chováním. Jedinec se snaží překonat neplynulost (zvýšení hlasu, zrychlení tempa) a **dysfluence** (opakování částí slov, prodlužování hlásek nebo slabik, tiché pauzy v mluvě).

Breptavost (tumultus sermonis) – porucha tempa a rytmu řeči, křečovitá mluva s častým opakováním hlásek a slabik, nesprávná funkce svalů mluvidel obličeje a dýchacího svalstva (spasmy).

Jedinec trpící breptavostí se často přeříkává a polyká části slov = **porucha plynulosti řeči**. Výsledný slovní projev je často nesrozumitelný. Člověk často vynechává podstatné informace, vybočuje od tématu a deformuje obsah mluveného projevu. Tento člověk si svou vadu neuvědomuje a často ani nepřipouští. Obavy z mluvení nemá a netrpí pocitem poruchy (trpí okolí jeho slovním projevem). Pokud se breptavý jedinec na svou mluvu soustředí, jeho projev se zlepšuje. Breptavost se dá pomocí silné vůle a disciplíny podstatně zlepšit.

S breptavostí se často pojí syndrom ADHD, poruchy soustředění a jemné motoriky, motorický neklid, poruchy hudebního sluchu a nesprávné dýchání.

Hlavním cílem nápravy je zpomalení tempa řeči, na kterém je závislé dostatečně dlouhá výslovnost hlásek a jejich zřetelné vyslovování. K nápravě se často používají rytmická cvičení, procvičování motoriky a úprava písma.

Se správnou diagnostikou a důsledností je prognóza breptavosti poměrně dobrá.

Doporučení pro kontakt s dítětem, u něhož se vyskytují deficity v oblasti plynulosti řeči:

- Jednat s dítětem, u něhož se vyskytuje porucha v plynulosti řeči jako s ostatními.
- Povzbuzovat dítě, aby mohlo své myšlenky, pocity, přání vyjadřovat stejně jako ostatní vrstevníci.
- Poslouchat se zaujetím, když dítě mluví.
- Používat při mluvení pomalé tempo řeči, dodržovat přestávky mezi jednotlivými akty řeči (dvou až třísekundovou pomlku, když dítě domluví a než mu odpovíme).
- Položit dítěti vždy jednu otázku.
- Zaznamenávat situace, ve kterých se plynulost řeči zlepšuje nebo zhoršuje a redukovat vlivy, které mohou mít negativní působení na plynulost řeči.
- Neupozorňovat dítě na řeč. Nepřikazovat mu, aby mluvílo pomalu.

- V okamžiku problému poskytovat jedinci dostatek času bez projevu netrpělivosti. Slova a věty za dítě nedokončovat.
- Nepřerušovat dítě v projevu, špatně vyslovená slova neopravovat.

Vady mluvidel

- Poruchy hlasu

Poruchy hlasu se dělí na organické (chorobné procesy v hrtanu nebo v rezonančních prostorech – hltan a nosohltan) a funkční (nenarušené hlasové ústrojí, porušená souhra hrtanových svalů nebo jejich přílišné napínání, může být psychická příčina). Většina hlasových poruch je organických.

Dysfonie = porucha projevující se chraptivým, přeskakujícím, zhrblým až šeptavým hlasem.

Afonie = úplná ztráta hlasu.

Huhňavost - jedna z nejčastějších vad řeči. Jedná se o špatně srozumitelnou mluvu. Špatný proud vzduchu mezi nosem a nosohltanem způsobuje narušenou zvukovou podobu mluvy a hlasu (**riinofonie** = huhňavý hlas, **riinolalie** = huhňavá mluva). Vzduch se do nosu dostává když nemá nebo opačně, když by měl (= smíšená huhňavost).

Otevřená huhňavost – vzduch proniká do nosu stále, hlas i mluva mají nosový zvuk. V dutině ústní nezůstává dostatek vzduchu pro vytvoření tlaku ke tvorbě příslušných hlásek (např. u vrozeného roštěpu patra). Vzniká **palatolalie**.

Zavřená huhňavost – do nosu neproniká výdechový proud vzduchu, když má. Příčina je v neprůchodnosti nosu nebo nosohltanu. Zaznamenáváme při výslovnosti hlásek *m, n, ň*, které se následně podobají protějškům bez nosní rezonance *b, d, d'*. Přechně vzniká při každé rýmě.

Čím dříve defekt odstraníme, tím je náprava snazší a bez následků. Vytváří se artikulační návyky na špatných místech, které se zafixují a jejich náprava je velmi těžká .

Palatolalie – jedná se o jeden z nejtěžších a nejzávažnějších druhů narušené komunikační schopnosti. Příčinou palatolálie je orofaciální rozštěp (rozštěp patra). Projevuje se

poruchou rezonance, artikulace a špatnou srozumitelností řeči. Méně častější jsou poruchy hlasu, narušený vývoj řeči a špatné nonverbální chování (tyto symptomy mohou palatolalii doprovázet, ale také nemusí). Objevují se poruchy mimiky, sání, polykání a dýchání, anomálie čelisti zubů, sluchové vady.

Poruchy artikulace

Poruchy článkování mluvy – odchylky, nepřesnosti při tvorbě základních prvků řeči (hlásky slabiky, slova a věty). Nejčastější při artikulaci souhlásek.

Dysatrie = ztížená tvorba slov a větných částí. *„Narušení se projevuje ve složce respirační (dýchací), fonační (tvorba hlasu) a artikulační (výslovnost hlásek) a v oblasti prozodických faktorů (melodie, tempo a přízvuk).“* (Vrbová a kol. 2015, str. 15)

Patlavost (dyslalie) = porucha výslovnosti jednotlivých hlásek (jedné i několika). *„Dítě hlásku/hlásky buď netvoří a vynechává (mogilalie), nebo ji/je nahrazuje jinou hláskou (paralalie) nebo ji/je vyslovuje nesprávně (dyslalie).“* (Kejklíčková 2016, s. 117)

U patlavosti hraje velkou roli vliv dědičnosti (pravděpodobnost zděděné poruchy je značně vysoká).

Dyslalie má mnoho symptomů: vynechávání hlásek, zaměňování za jinou hlásku, špatná výslovnost hlásky, převrácení hlásky ve slově, opakování hlásky nebo slabiky, vkládání hlásky do slova, která tam nepatří. Pokud je patlavost neřešená a přetrvává až do školního věku, je velká pravděpodobnost rizika přenosu a promítnutí problému do čtení a psaní.

Vývojová patlavost – vyskytuje se u dětí do čtyř a pěti let. Pokud nesprávná výslovnost hlásek přetrvává i přes vyvinutá mluvidla, sluchovou diferenciaci a motorické dovednosti, jedná se o již o patlavost jako takovou.

Nejčastější poruchy výslovnosti hlásek: (vyžadují složitou souhru mluvidel)

Ráčkování (rotacismus) – špatná výslovnost hlásek *r* a *ř*.

Šišlání (sigmatismus) – špatná výslovnost sykavek *s*, *c*, *z*, *dz*, *š*, *č*, *ž*, *dž*. Nutné podrobné vyšetření sluchu.

Méně časté poruchy výslovnosti hlásek:

Lambdacismus – špatná výslovnost hlásky *l*.

Kapacismus (gamacismus) – špatná výslovnost hlásek *k, g, ch*. Důležité ověřit funkci patrohltanového uzávěru.

Zaměňování znělých souhlásek za neznělé – *b → p, v → f, z → s, ž → š, g → k*.

Zaměňování měkkých souhlásek za tvrdé – *d', t', ň → t, d, n*.

Velká část poruch patlavosti je funkčních, nesprávné postavení zdravých mluvidel (rty, zuby, jazyk...) a lze je úspěšně odstranit.

Dítě s odlišným mateřským jazykem

Aby mohlo dítě v mateřské škole rozvíjet své kompetence, potřebuje rozumět požadavkům pedagoga. Ještě důležitější je dorozumění se se svými vrstevníky.

Abychom těmto dětem mohli vzdělání zprostředkovat, je potřeba prorazit jazykovou bariéru a navázat kontakt a rozvíjet komunikaci.

Nejčastější problémy při výuce u dětí s narušenou komunikační schopností v předškolním věku:

Problém s mluvením a vyjadřováním – narušená výslovnost, nedodržení slovosledu, špatné časování a skloňování, nevhodné užívání předložek.

Problém s aplikací naučených pravidel a s výběrem pravidla, které má pro danou úlohu použít .

Problém s porozuměním abstraktních pojmů – problém porozumět novým nebo nezvyklým pojmům.

Problém s časovými souvislostmi – u předškolních dětí – časové údaje včera, dnes a zítra, neorientace v ročním období.

Obtíže s plánováním řešení úkolu – neví jak začít, jak postupovat.

Oslabená verbální paměť, obtížné zapamatování a znovu vybavování slov – těžké zapamatování slov, která nezná.

Časté odlišnosti v chování a v kontaktu se spolužáky

Dyspraxie, poruchy jemné motoriky

1.5 PODPORA ROZVOJE KOMUNIKAČNÍCH SCHOPNOSTÍ A ŘEČI V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Self talking je metoda, která se využívá u dětí, které preferují neverbální komunikaci. Je to proces jednosměrného komentování známých činností a jevů. Mělo by být jednoduché, v krátkých větách, stručné s využitím slov zapadajících do slovní zásoby dítěte. Díky tomuto postupu má dítě jistotu, že jeho styl komunikace je funkční, a že na něj reagujeme. Dítě má prostor pro vlastní komunikaci (neverbální formy). My mu přinášíme slova k rozšíření jeho slovní zásoby a poskytujeme správný mluvní vzor.

Paralell talking se využívá v době, kdy dítě mluví dětským žargonem – komolí slova/zaměňuje hlásky. K dítěti se skloníme, potvrdíme, že ho vnímáme a rozumíme mu. Krátkými jednoduchými větami opakujeme sdělení, které nám dítě poskytlo. Dítě má možnost vidět správný mluvní i společenský vzor a rozšiřuje svou slovní zásobu.

Metoda **korekční zpětné vazby** – dítě říká mluvní vzorec špatně. My vzorec zopakujeme správně, ale neupozorňujeme na chybu ani po dítěti nepožadujeme opravu.

Metoda **rozšířené imitace** – „...dospělý partner dítěte s narušenou vadou řeči zopakuje a přiměřeně rozšíří mluvní vzorce dítěte, aniž by tyto korekce zdůrazňoval a vyžadoval jejich opakování.“ (Krahulcová 2013, str. 103)

Zásada názornosti – široké využití předmětů, hraček a her, které stimulují ke slovnímu pojmenování a nahrazují omezený verbální kontakt.

Zásada vývojovosti – musí být velmi respektována, nelze neúměrně zvyšovat zátěž a tlak zvyšováním požadavků. Mohlo by to mít za důsledek odpor ke komunikaci jako takové.

Celková terapie by měla být komplexní. Zahrnovat rozvoj zrakového i sluchového vnímání. Rozvoj myšlení, paměti, pohotovosti, pozornosti a časoprostorové orientace. Rozvoj řeči a

slovní zásoby. Rozvoj hrubé, střední a jemné motoriky, koordinace pohybů, grafomotoriky a orofaciální motoriky.

Oromotorika a citoslovce – rozvojem oromotoriky nazýváme rozvoj pohyblivosti rtů, jazyka, tváří a měkkého patra. Rozvíjí se prakticky od narození, kdy se dítě učí sát mléko od matky, následují úsměvy či rozměňňování potravy mezi dásněmi nebo zuby. Ideální procvičování oromotoriky je pomocí pohybových her (jednoduchých, krátkých, se slovní zásobou známou dítěti) – dítě musí znát a rozumět tomu, co dělá (popis, vysvětlení, dobrý vzor). Velmi dobrým pomocníkem při oromotorickém rozvoji jsou citoslovce. Dítěti jsou už od útlého věku známé a většinou jsou jednoslabičné, takže jejich výslovnost není ani náročná (písničky „Ó McDonald farmu měl“ a „Veselý muzikant“).

Sluchové vnímání

Pro celkový rozvoj komunikačních kompetencí u dítěte je základem vnímání mluvené řeči = sluchová percepce. „*Řadíme sem schopnost naslouchání, sluchové rozlišování, sluchovou paměť, sluchovou analýzu a syntézu a vnímání rytmu.*“ (Bytešníková 2012, str. 114)

Pokud má dítě už v předškolním věku problémy se sluchovým vnímáním, mohou se ve školním období objevit obtíže se čtením a psaním. Proto je potřeba se v předškolních institucích zaměřit na rozvoj fonematické diference, fonematické analýzy a fonematického uvědomování – dítě se učí si uvědomovat, že se věty skládají ze slov, slova ze slabik, slabiky z hlásek, a že se slova rýmují.

Jelikož je školní výuka zprostředkovávána především z hlasových vjemů, zaměřujeme se na rozvoj a udržení pozornosti při vnímání sluchových vjemů. „*V programech mateřských škol je velký prostor pro systematický trénink sluchového vnímání předškolních dětí. U dětí této věkové kategorie by se před zahájením školní docházky měla zlepšovat schopnost rozlišovat předměty dle zvuku, hlasy zvířat, písně dle melodie, tóny různé výšky a kvality.*“ (Bytešníková 2012, str. 115)

Často oslabenou oblastí sluchové percepce je **sluchová diference** – porovnání neřečových sluchů a tónů (výška, délka, intenzita...). Pro rozvoj používáme dvojice podobných nebo stejných slov (myška – miska, kos – nos, apod.) Dítě, které ukončí

předškolní vzdělávání by mělo být schopno tyto slova rozlišit, graficky znázornit délku samohlásek ve slově a rozlišit měkkou a tvrdou slabiku.

Další oblastí je **vnímání a reprodukce rytmu** – velmi dobré je zařazení rytmických říkadel, říkanek, básniček a písniček spojených s pohybem do každodenních činností v předškolním vzdělávání. Nedostatky v této oblasti následně nesou problémy se čtením a psaním. S touto oblastí je úzce spojená i **sluchová paměť**. Pokud je u jedince nedostatečně rozvinutá sluchová paměť, má problémy zapamatovat si říkanky, básničky, texty písní či dokonce větu nebo pokyn.

Všechny tyto dovednosti mají obrovský význam pro rozvoj **sluchové analýzy a syntézy** – rozklad a skladba (úzce spolu souvisí). Při záměrném zapojování sluchové analýzy a syntézy vycházíme od nejjednodušších elementů – vět. Jsou to zprvu pouze akustické jednotky, které se postupně stávají nositeli informací. Okolo čtvrtého roka je dítě schopné rozlišit větu na jednotlivá slova. Pracujeme od jednoduchých dvouslovných vět ke složitějším a obsáhlejšími (využíváme různé pomůcky – předměty, obrázky apod).

Ve čtvrtém roce se zaměřujeme v rámci rytmizace na **rozkládání slov na slabiky** – není pro děti příliš náročné. Začínáme s jednoduššími slovy – krátká slova (dvouslabičná) a slova začínající samohláskou (auto). Následně zařazujeme delší, víceslabičná slova a slova obsahující souhláskové shluky. Jako pomůcka nám může sloužit vytleskávání či vyťukávání (dítě vytleskává s dospělým jako se vzorem a následně samo). Slova je dobré vybírat dle daného tématu – rozšiřujeme tak slovní zásobu a vytváříme obraz o slovech nadřazených a podřazených. Jedinci, který má s rozkladem na slabiky problém můžeme pomoci tak, že si přiloží ruku pod bradu. Slovo má tolik slabik, tolikrát se ruka pohnula směrem dolů.

Dalším krokem k rozvoji sluchové analýzy a syntézy je pro děti poměrně obtížný **rozklad slov na hlásky**. Začínáme zařazovat u dětí dosahujících pěti let. Před dítě položíme obrázky a hláskujeme jejich názvy (k-r-á-v-a, p-e-s, k-o-z-a), dítě ukazuje na obrázek zvířete, které jsme vyhláskovali. V tomto období se zaměřujeme i na **určování počáteční hlásky**. Začínáme se slovy začínající samohláskou, ta v tomto případě tvoří i samostatnou slabiku (o-ko). U slov začínajících souhláskou zprvu klademe velký důraz na první hlásku (ssso-va) a zaměřujeme se na slova začínající stejnou hláskou (salám, strom, sekera...). Pokud **hlásku určujeme na konci slova**, opět je dobré začít se slovy krátkými, ale tentokrát končícími

souhláskou (less). Hlásku opět zvýrazníme prodloužením. Začínáme hláskami, které je snazší na konci slov prodlužovat – m, n, l, r. Následně zařadíme p, t, k. Nejproblémovější je pro děti vyčlenit na konci slova samohlásku – děti zvládají až na začátku školní docházky.

„Je třeba brát v úvahu, že zvládnout složit slovo z hlásek či diferenciovat celá slova na jednotlivé hlásky je pro děti náročné a vyžaduje to dlouhodobější trénink.“ (Bytešníková 2012, str. 117)

Zrakové vnímání

Cvičení pro rozvoj zrakového vnímání jsou rozmanitá, snažíme se využívat formu hry a využíváme správnou motivaci dítěte. Volíme známý postup od jednoduššího ke složitějšímu a cvičení různě modifikujeme, aby nedocházelo ke stereotypním reakcím. Cvičení zaměřujeme na **rozlišování barev, tvarů, velikostí, zrakovou diferenciaci, zrakovou analýzu a syntézu, zrakovou paměť a diferenciaci identických dvojic**. Všechny tyto oblasti se vzájemně prolínají a jsou velmi důležité při nácvičování čtení a psaní, kdy dítě identifikuje písmena. Dítě se učí pracovat s pojmy, geometrickými tvary, porovnává a manipuluje předměty dle pokynů.

Využíváme různá cvičení, při kterých dítě porovnává dva velmi podobné obrázky, hledá figury a pozadí, vyhledává jiný obrázek v řadě, rozlišuje různé odstíny barev... . Lze použít pomůcky různorodých charakterů – od pracovních listů, přes stavebnice, hračky až po předměty, které potkáme venku na procházce. Jedna z neznámějších činností na zrakovou analýzu a syntézu (rozklad a skladba celku) je puzzle, které je velmi často obměňováno roztříhanými obrázky či fotografiemi – snadno modifikovatelná obtížnost. Stejně tak je pexeso velmi používaná aktivita k procvičování zrakové paměti.

Všechny aktivity je důležité individualizovat dle schopností a věku dítěte.

Dechová a fonační cvičení

Cvičení pro rozvoj dechu a hlasu spolu velmi úzce souvisejí, často se prolínají a navzájem se podmiňují. *„Tato cvičení slouží ke správné koordinaci dechu společně s hlasem a mlouvou. Cílem dechových cvičení je zdokonalení a prohloubení dýchání a nácvičování správného vdechu či výdechu při procesu mluvení. Výdechový proud je důležitý pro tvorbu hlasité řeči.“* (Bytešníková 2012, str. 125) Pro správné hospodaření s dechem během mluvení je důležitý

dostatečně silný tlak vzduchu, délka výdechu a jeho pravidelnost. Pro automatizaci těchto úkonů je potřeba nejen u dětí s narušenou komunikační schopností určitý cvik. V procvičování se doporučuje pokračovat i po odstranění problémů.

Jako první se zaměřujeme na nácvik **správného dýchání** – začínáme **vsedě** - dítě se posadí na židli a lehce se opře, nohy má na zemi, kolena u sebe. Ruku mu položíme na místo, kde se nachází místo dechové opory – okolo žaludku. Řekneme dítěti, aby se nadechlo tak, aby cítilo, že se tiskne do opěradla židle. Nadechuje se nosem, malou chvíli vydrží v klidové pozici a vydechuje ústy. Další fáze je nácvik dýchání **vleže** – dítě položíme na vhodnou podložku, natáhne nohy a uvolní se. Při nádechu nosem může sledovat pohybující se břicho v oblasti bránice (možné položit na něj ruku). Nakonec učíme děti dýchat **ve stoje**. Pozor na správný nádech nosem a nesprávné pohyby ramen při nádechu. Jakmile začnou být cviky dítěti známé můžeme zapojit hlas – bzučení mouchy *bzzz* – zvuk by měl být plynulý bez jakéhokoliv chvění.

„Nácvik správného nádechu a výdechu se zaměřením na jejich vzájemnou diferenciaci:

- *Souvislý pomalý nádech, souvislý pomalý výdech za současné fonace „fff“ (vítr suší prádlo – foukáme do papírového ubrousku, který drží dítě před sebou).*
- *Krátký rychlý nádech, krátký rychlý výdech za současné fonace „f“ (odfoukneme smítko z ruky).*
- *Krátký nádech, dlouhý výdech s fonací „fúúú“, „húúú“ (zkoušíme, co všechno odnese vítr ze zahrady – foukání do listů ze stromu, pírka...).*
- *Nádech – výdech – pauza (nafukování balónků).*
- *Prodloužený nádech, krátký výdech se současnou fonací „fi“ (kočka se naježí – foukáme do kousku kožešiny).*
- *Pomalý nádech, rychlý výdech s fonací „fííí“ (velká vychřice – foukání do věží složených z papírových krabiček).*
- *Rychlý nádech, přerušovaný výdech s fonací „fo“ (slalom – foukáme do polystyrenových kuliček ve vyznačeném prosotru).*

- *Prodloužený nádech, přerušovaný výdech s fonací „š-š-š-š“ (posloucháme let ptáčka – šumění křidel).*“ (Bytešníková 2012, s 127)

Pro nácvik intenzity, délky a směru výdechového proudu lze využít různých pomůcek a motivací – větrníky, míčky, peříčka, píšťalky, foukací hudební nástroje... .

Artikulační cvičení

Deficity v oblasti motoriky mluvidel jsou ve velké části případů příčinou problémů výslovnosti a nedostatků ve verbální komunikaci. Je proto důležité v předškolním věku dítěte věnovat rozvoji motoriky mluvních orgánů dostatečnou pozornost. Souhra dutiny ústní, jazyka, rtů a patra také vyžaduje určitý trénink. *„Odpovídající pohyby jazyka, měkkého patra, změnou čelistního úhlu a úpravou postavení rtů se mění tvar a velikost ústní a hrdelní dutiny. To vše ovlivňuje správnou artikulaci hlásek a potažmo i slov. Proto je potřeba se u dětí v předškolním věku zaměřit na rozvoj mluvních orgánů prostřednictvím jednoduchých cvičení a her (Filipová, Bytešníková, 2007; Langová, Bytešníková, 2008). Tímto způsobem lze vhodně ovlivňovat hybnost mluvních orgánů a napodobování správných artikulačních pohybů. Motorika artikulačních orgánů zahrnuje pohyblivost rtů, čelisti, jazyka a měkkého patra.“* (Bytešníková 2012, str. 134).

Podíl rtů může být během mluvy a tvorby jednotlivých hlásek aktivní nebo pasivní. Na aktivní účasti se podílejí svaly rtů, které se pohybují vertikálně nebo horizontálně (*hlásky o, u, p, b, m, f, v, d, š*). Pasivní jsou rty například při vyslovování hlásek *a, t, k, h*. Dětská mluva může být ovlivněna nedostatečnou hybností rtů – na příklad málo otevírá ústa nebo nedává rtům dostatečnou a správnou formu pro výslovnost hlásek. Hybnost lze procvičovat špulením rtů, pískáním, foukáním, nafukováním tváří, rozkmitáváním rtů, vtahováním rtů dovnitř aj.

Nejdůležitější složka správné artikulace je jazyk. Je to nejpohyblivější sval těla a má při artikulaci primární úkol. Svým různorodým postavením v dutině ústní mění svůj objem a vytváří různé překážky, díky kterým reguluje proudění vzduchu. Může být aktivní celou svou hmotou nebo jen částí. Jazyk musí provádět velmi rychlé, přesné a cílené pohyby a je nezbytně nutné, aby byl během celé doby procesu řeči velmi aktivní. Jazyk je v absolutním klidu, pokud člověk nemluví. V tom případě leží na dně dutiny ústní.

Jako jedny z příčin nesprávné artikulace je zkrácená jazyková uzdička (často špatně diagnostikovaná, pokud je dítě schopno vyslovit hlásku /, není jazyková uzdička překážkou) a přílišná masivnost jazyka.

Hybnost jazyka lze procvičovat různými cviky, při kterých se jazyk hýbe zleva doprava, nahoru, dolů, dokola, okolo celých rtů. Jazyk můžeme na rty, zuby a vnitřní stranu tváře pokládat/tlačit jím. Důležité je se zaměřit i na nácvik tzv. „korýtky“. Nesmíme zapomenout ani na hybnost spodní čelisti – spouštění a přitahování, krouživé pohyby oběma směry, žvýkací pohyby, posun dopředu a dozadu, zívání.

Do artikulace řadíme také pohyblivost měkkého patra, které se procvičuje v rámci některých dechových cviků, na příklad foukáním do brčka, pitím pomocí brčka nebo kloktáním.

Hrubá motorika

Hrubá motorika je označením pro schopnost ovládat celé tělo – jeho celkové pohyby. „Lze konstatovat, že se jedná o souhrn pohybových dovedností dítěte, postupné ovládání a držení těla, koordinace pohybů horních a dolních končetin a rytmizace pohybů.“ (Bytešniková 2012, str. 141) Aktivní činnost velkých svalových skupin umožňuje **pohyb** (chůzi, skákání, plavání, plazení...) a neméně důležité pohyby zahrnující hrubou motoriku jsou pohyby nelokomoční (sezení, strkání, tahání...). Z hrubé motoriky vychází rozvoj jemné motoriky, z té rozvoj grafomotoriky a následně oromotoriky. Je tedy zjevné, že rozvoj a cvičení hrubé motoriky je v úzké korelaci s řečí. Tedy řeč rozvíjíme již od útlého věku, kdy s dítětem rozhýbáváme velké klouby a svaly pohybového ústrojí.

Vývoj hrubé motoriky může být ovlivněn všemi možnými faktory – geneticky, výživově, cílenou stimulací, pohybovou výchovou, kvantitou procvičování, individuálními zvláštnostmi a predispozicemi, smyslovým vnímáním, vyzrálostí mozku, množstvím svalových vláken nebo duševním vývojem dítěte. Poruchy motoriky se negativně promítají do jemných mechanismů řeči.

V předškolním věku je tempo rozvoje hrubé motoriky již zpomaleno. Hlavní a rychlý tělesný vývoj hrubé motoriky spadá na období kojence. Dítě má ve třech letech zvládat základní pohybové dovednosti (lézt, stát, skákat, chodit, běhat). Následuje jejich stimulace a

zdokonalování. Přidáváme plynulost a návaznost různých pohybů a jejich koordinaci, rychlost, přesnost a orientaci v prostoru. Dohlédíme na správné držení těla a hlavy.

Ovlivňovat a zdokonalovat hrubou motoriku lze při chůzi, běhu, různých poskocích, lezení, plazení, míčových hrách, rovnovážných cvičeních a pohybových hrách. Nesmíme zapomenout na rytmická a řečová cvičení – písně a říkadla spojená s pohybovým doprovodem.

Děti v předškolním věku by si měly osvojit lokomoční, nelokomoční i manipulační dovednosti.

Lokomoční dovednosti:

- pohyb různými směry a způsoby v prostoru, dle pokynů
- pohyb různými druhy pohybu mezi i přes překážky
- poskoky a skoky různými způsoby, směry i v kombinacích, přes i mezi překážkami, skok na překážku a seskok
- pohyb různými způsoby v prostoru s odlišnými polohami/pohyby částí těla
- pohyb s partnerem a ve skupině, vzájemná spolupráce
- podřízení pohybu rytmu a hudbě
- pohyb v různém prostředí, i nerovném

Nelokomoční dovednosti:

- zaujmout různé polohy podle pokynů (znalost názvů částí těla, základních poloh a pohybů)
- pohyby částmi těla podle pokynů, nápodoba (s i bez náčiní, na nářadí)
- pohyby kolem různých os těla
- podříditi hudbě pohyby jednotlivých částí těla

Manipulační dovednosti:

- manipulace s náčiním a předměty, různými částmi těla
- odhadnout pohyb náčiní a přizpůsobit mu pohyb vlastní

- vzájemná spolupráce ve skupině při používání náčiní
- využívání pomůcek k pohybu i v různém prostředí

Jemná motorika a grafomotorika

Charakteristikou jemné motoriky jsou pohyby řízené aktivitou drobných svalů vyžadujících vzájemnou spolupráci rukou a zraku. Cvičením jemné motoriky zdokonalujeme jemné pohyby rukou, uchopování a manipulaci s drobnými předměty. Zdokonalujeme koordinaci pohybů a spolupráce obou rukou se zrakovou kontrolou. V závislosti na rozvoji jemné motoriky a vizuomotoriky se rozvíjí **grafomotorika**.

Grafomotoriku lze charakterizovat jako soubor psychomotorických činností, zahrnujících cílenou, systematickou, postupnou a pravidelnou přípravu na zvládnutí psaní. Grafomotorika se u dětí vyvíjí v etapách a individuálně, a dle určitých fyziologických postupů. Díky tomu děti ve stejném věku dosahují podobné úrovně kresby/písma.

Vedle rozvoje hrubé motoriky je důležitá i stimulace jemné motoriky a grafomotoriky. A to nejen z důvodu přípravy dítěte na psaní, ale ze vzájemné propojenosti ruky a řeči. *„Je zřejmé, že morfologické a funkcionální utváření řečových oblastí v mozku ovlivňují kinestetické impulzy rukou (Bot, in Antušenkova, 1984).“* (Bytešníková 2012, str. 146) Pokud se ukáží nějaké problémy v jemné motorice, často se ukáže problém v oblasti řečového vývoje. Proto je zapotřebí u předškolních dětí při rozvoji komunikačních schopností cílit i na rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky.

Cviky rozvíjející jemnou motoriku zahrnují koordinaci jemných pohybů ruky. Ideální a nejpřirozenější jsou manipulační činnosti různých charakterů – sebeobsluha, stravování, tvořivé činnosti, volná hra... . Jemnou motoriku rozvíjíme skládáním kostek, puzzle, navlékáním korálků, kolíčky, modelínou, šroubováním, zavazováním tkaniček, manipulací s knihami, malováním a kreslením, obkreslováním, razítkováním, mačkáním papírů a jinou manipulací s ním, různé další činnosti, které lze odvíjet od zájmů a schopností dítěte.

Grafomotorické cviky jsou zaměřené především na uvolnění svalů paže, ruky a zápěstí. Cvičíme různá pohybová cvičení, během kterých je pohyb zaznamenán graficky. Musí jim ale předcházet cvičení průpravná, jako je stavba ze stavebnic, modelování, používání prstových barev, práce s drobným materiálem apod..

Ideláními cviky jsou hry s pískem – nabírání, přesypání, malování prstem aj. Je možné využít různé pomůcky, které písek uhlazují, rozhrabávají, pomocí kterých kreslíme, hloubíme, nabíráme a tak podobně.

Přehled grafomotorických pohybů:

- poklepy prstem
- svislá čára shora dolů
- vodorovná čára
- svislá přerušovaná čára
- šikmá čára
- klubíčko
- horní a spodní oblouk
- horní nebo dolní smyčky
- vlnovka
- smyčky
- spirála

1.6 ROVINY LOGOPEDICKÉ DIAGNOSTIKY

Rovina foneticko – fonologická – výslovnost a zvuková stránka řeči

Rovina lexikálně – sémantická - slovní zásoba a porozumění významu slov

Rovina moroflogicko – syntaktická - gramatika a stavba vět

Rovina pragmatická – používání řeči ke komunikaci v sociálním prostředí

Teoretická část shrnuje vývoj komunikačních schopností a řeči dítěte od narození do konce předškolního věku, tedy do začátku školní docházky základní školy. Zaměřuje se na narušenou komunikační schopnost zejména z pohledu řeči, především na podporu opožděného vývoje řeči. Jsou zde popsány aspekty správného rozvoje komunikačních schopností i rizika ohrožující tento vývoj. V závěru této části jsou popsány hlavní oblasti podporující vývoj komunikačních schopností – zrakové vnímání, sluchové vnímání, dechová a fonační cvičení, oromotorika, jemná motorika a hrubá motorika. Jsou zde také popsány některé zásady, které je dobré při jejich využití dodržet a rizika, kterým se vyvarovat.

2 PRAKTICKÁ ČÁST BP

Praktická část bakalářské práce se zaměřuje na ověření účinnosti činností pro rozvoj komunikačních schopností u dětí s opožděným vývojem řeči v předškolním věku. Pracovali jsme s nástroji a aktivitami cílícími na oblasti rozvoje zrakového a sluchového vnímání, hrubé a jemné motoriky, oromotoriky a dechu.

Pozorování a následná praxe byla prováděna v období od začátku školního roku, **září 2022**. Kdy zprvu probíhalo **pozorování a analýza** nově příchozích žáků - zvykání si na denní režim, kolektiv vrstevníků, nové prostředí, pedagogy a kolektiv zaměstnanců... . Zároveň bylo adaptační období využito k diagnostice a zaznamenání pokroku dětí z minulého školního roku, u kterých byl zaznamenán opožděný vývoj řeči – 2 chlapečci již od nástupu do mateřské školy nekomunikovali verbálně (pouze vydávali zvuky). Vytvořený plán testování podpůrných činností byl prováděn **do března 2023**.

Metodou výzkumu je pozorování s aktivní praxí. Je podrobně zaznamenán a popsán průběh cvičení a průběžný pokrok jednotlivých dětí včetně úvodní kauzistiky problému a rodinné anamnézy (**jména dětí jsou z důvodu ochrany osobních údajů změněny**).

Práce s dětmi je členěna do tří částí. Každá část je rozvržena komplexně tak, aby se dotkla všech prověřovaných oblastí a podpořila správný rozvoj nejen komunikačních schopností.

Cílem praktické části je porovnání posunu komunikačních schopností pozorovaných dětí s narušenou komunikační schopností, opožděným vývojem řeči. Posuny jsou zaznamenávány v oblasti oromotoriky, pasivní a aktivní slovní zásoby, zrakového vnímání, jemné a hrubé motoriky a sebeobsluhy.

2.1 POPIS MATEŘSKÉ ŠKOLY

Mateřská škola, ve které jsme praxi prováděli se nachází v malé obci nedaleko Plzně. Je tvořena ze dvou tříd. Kapacita MŠ je dohromady 40 dětí. První třída, třída Šnečků, se skládá z předškolních dětí a je doplněna o některé starší děti (ty, které budou mezi předškolní děti patřit příští školní rok). Celkem je do třídy zapsáno 13 jedinců (maximální možný počet). Druhá třída, třída Ježečků, je heterogenního složení. Skládá se z nově příchozích dětí a dětí ve věku až do 5 let (ty, které se z kapacitních důvodů nevešly do první třídy a všechny děti, které spadají věkově mezi). Naplněná celková kapacita je 27 dětí.

Pedagogický personál ve třídě Ježečků tvoří dvě paní učitelky. Ve třídě Šnečků je to paní ředitelka a asistentka. Další personál tvoří paní kuchařka a paní uklízečka.

Budova mateřské školy se skládá z dlouhé chodby, která se využívá i jako společná šatna dvou tříd a každé přísluší koupelna. Na oběd a svačiny se přesouváme a průběžně střídáme v jídelně. Další místnosti jsou kuchyně, sanitární místnost, ředitelna a šatna s kabinetem pro všechny personál spojený se skladem výtvarných pomůcek.

Ověřování nástrojů pro práci s dětmi s narušenou komunikační schopností (opožděným vývojem řeči) probíhalo ve třídě Ježečků. Z 27 dětí je 9 dívek a 18 chlapců, nově příchozích dětí pro tento školní rok bylo 8. Třída je členěna na dvě části. V první části s kobercem se v rohu nachází koutek s knihovnou, pohovkou a mašinou z velkých molitanových kostek, kterou využíváme také jako lavici pro sezení. Nedaleko se nachází část s krabicemi, ve kterých mají děti k dispozici různé stavebnice (lego duplo, koleje, molitanové kostky a plastové stavebnice různých druhů), auta a traktory. Na tu navazuje přes druhý roh třídy soustava skříněk a poliček, kde jsou uloženy další druhy stavebnic, menší auta, dinosauři a další. Ve třetím rohu místnosti najdeme herní patro, pod kterým se nachází kuchyňka. Vedle je umístěný klavír s poličkou s hudebními a Orffovými nástroji. Druhou část třídy, část s linem, využíváme pro různorodé činnosti a práci u stolků. Nachází se zde poličky se stavebnicemi, vkládačkami, puzzlemi a hlavolamy, které jsou umístěny tak, aby měly děti možnost k co největší samostatnosti. Dále je zde výtvarný kout, kde jsou k dispozici různé výtvarné pomůcky, papíry a omalovánky. Poslední částí je roh s kobercem věnovaný především holčičkám. Jsou zde kočáry, panenky, poličky s oblečky, dům pro panenky a kadeřnický salon.

2.2 RODINNÁ ANAMNÉZA A KAUZUISTIKA POZOROVANÝCH DĚTÍ

Jména dětí jsou z důvodu ochrany osobních údajů změněna.

Václav

Rodinná anamnéza

Václav žije ve vesnici, kde se nachází i mateřská škola. Žije s rodiči a starším sourozencem (bratr 11 let) v rodinném domku se psem. Během porodu a období do 3 let neprodělal žádnou vážnou nemoc, závažné zranění ani netradiční událost či silný zážitek. Několik měsíců před nástupem do MŠ začaly problémy s vylučováním a Václavovi bylo podáváno projímadlo, díky kterému začaly problémy s udržením stolice. Následně byl tento problém překážkou ve školní docházce.

Školní anamnéza

Václav nastoupil do MŠ v září roku 2021 jako tříletý chlapec. Jeho komunikační schopnost byla na úrovni batolete. Vydával pouze zvuky, které se jen zdáli podobaly citoslovcům. Na pedagogický personál spíše nereagoval, pouze sporadicky, byla zapotřebí neverbální komunikace v podobě doteků – pohlazení, vzetí za ruku. Václavovy komunikační nedostatky byly doprovázeny častými problémy s udržením stolice. Po konzultaci s rodiči byl nástup do MŠ odložen. Václav se vrátil na jaře 2022. Jeho komunikační schopnost se posunula o několik stupňů výš. Václav začal využívat citoslovce a některá jednoduchá slova (spíše jejich zkomoleniny) k navázání kontaktu (potřebného i spontánního) s pedagogy i dětmi - *jo, ne, ccc, eee*.

Do tohoto školního roku se Václav vrátil s velmi rozvinutou neverbální komunikační schopností, avšak s velmi opožděnou a pozastavenou verbální. Slovní zásoba se mu rozšířila, ale jen o několik málo slov, které potřebuje k pokrytí nezbytných životních funkcí a společenských návyků – *po o, spim, i já, máma, táta, čaj, mléko*. Rád a s chutí se zapojuje do všech připravovaných aktivit. Nedělal mu problém vyprávět příběh jen za pomoci gestik a zvuků které napodobují slova, která by měla znamenat. Často si v případě nouze řekne sám o pomoc – *já momo/já momoc*.

Aleš

Rodinná anamnéza

Aleš pochází z pětičlenné rodiny – starší sestra (v první třídě ZŠ – odklad školní docházky, 8 let), mladší bratr (strach z nových a neznámých prostorů i osob, 2 roky). Bydlí v rodinném domku v malé vesnici. Při porodu a v průběhu vývoje nedošlo k žádné vážné nemoci, těžkému zranění ani k žádné speciální události (negativní ani pozitivní). Dle matky nedošlo s narozením mladšího sourozence k zastavení mluvení ani zpomalení vývoje komunikačních schopností.

Školní anamnéza

Aleš nastoupil do mateřské školy ve třech letech v dubnu 2022. Alešovy reakce na podněty pedagogů byly převážně způsobeny jeho oslovením. Z důvodu opožděného vývoje komunikačních schopností, bylo velmi těžké zjistit zda zadání, požadavku či otázce rozumí. Jeho velmi špatná komunikační schopnost mu bránila v jakékoliv interakci, s dětmi i ostatními pracovníky MŠ. Aleš při jakémkoliv pokusu o slovní projev neotvíral ústa a vydával pouze zvuk podobající se „mmm“. Po příchodu do třídy se sám nezapojoval do volné hry dětí ani nevyhledával žádnou vlastní – pouze stál uprostřed třídy, dokud mu paní učitelka nedala nějakou hračku nebo ho do hry nezapojila. Opožděny nebyly pouze komunikační schopnosti, ale i motorické. Aleš chodil pouze po špičkách a balanc vyrovnával pomocí neustále rozpažených paží, neuměl chodit po schodech a nezdával samostatně jediný úkon sebeobsluhy. Pro jeho vysokou absenci v loňském školním roce jsme neměli možnost se na problém více zaměřit a pokusit se pomocí různorodých nástrojů Alešovu motoriku, jak hrubou, jemnou či oromotoriku rozhýbat.

V září 2022 nastoupil s komunikační schopností na stejné úrovni jako při nástupu v loňském školním roce. Jedinou změnou byla rozvinutější motorika chlapce a ruce se z rozpažení přesunuly do kapes u kalhot.

Oldřich

Rodinná anamnéza

Oldřich je zatím jedináček (sourozence má na cestě). Bydlí v malé obci v blízkosti MŠ s rodiči. Po konzultaci s rodiči jsme dospěli k názoru, že Oldřich neměl potřebu učit se verbální komunikaci. Jeho rodiče pro něho udělali takzvaně první, poslední a dávali mu vše pod nos. Až v mateřské škole začal mít potřebu se dorozumět se svými vrstevníky, pedagogy a ostatními pracovníky, protože mu pouze neverbální komunikace nestačila.

Školní anamnéza

Tento školní rok 2022/2023 v září započal školní docházku. Oldřich je tříletý chlapeček, který nemluví, pouze vydává zvuky a citoslovce. Dokáže si pomocí gest ukázat o potřebu. Většinu svých verbálních nedostatků dokáže vybalancovat neverbální komunikací za pomoci doteků, očního kontaktu a gestikulace. Pokud něco potřebuje něžně chytí pedagoga za tváře, naváže oční kontakt na dovede danou osobu na místo, kde potřebuje vyřešit svůj problém. Reaguje a rozumí bez problému.

Pozorované schopnosti daných oblastí popsaných dětí při nástupu do MŠ v září 2022

Oromotorika – pozorována při ranních artikulačních chvilkách, při práci v malých skupinkách a při individuální práci

	Otevře ústa	Vyplázne jazyk	Vyplázne jazyk nahoru/dolů	Olízne horní ret	Olízne spodní ret	Olízne rty dokola	Z koutku do koutku
Václav	ano	ano	ne/ano	ano	ne	ne	ano
Aleš	ano	ano (velmi málo)	ne/ne	ne	ne	ne	ne
Oldřich	ano	ano	ne/ano	ano	ne	ne	ne

Pasivní a aktivní slovní zásoba - prováděna s obrázkovými kartami se zvířaty (slepice, ovce, prase, koza, kůň, kráva, kočka, pes, osel, králík, kachna, husa) a obrázkoovu knihou Jak se staví dům

Václav – ukáže všech 12 zvířat, nepojmenuje, ale zvládně všechny citoslovce. V knize pojmenuje - dům, auto, pán, strom, ukáže všechna tázaná (10).

Aleš – ukáže 5 zvířat (kočka, pes, kráva, slepice, prase), bez citslovců. V knize ukáže dům, bagr, strom a pána.

Oldřich – nepozná kachnu, husu a osla, u ostaních zvládne i citoslovce. Z knihy ukázal z tázaných 10 pojmů 7 (dům, bagr, střecha, strom, kladivo, kočár, okno X vana, plot, helma)

	Citoslovce	Krátká slova	Slovní spojení	Věty	Požádá o pomoc	Výslovnost
Václav	ano	ano	ne	ne	ano „já momo“	komolení slov
Aleš	ne	ne	ne	ne	ne	nelze hodnotit
Oldřich	ano	ne	ne	ne	ne	nelze hodnotit

Zrakové vnímání – prověřováno s obrázky vyrobenými z různých materiálů, rozdělených na několik částí

	Složí obrázek ze 2 částí	Ze 3 částí	Ze 4 částí	Z 5 částí	Vyhledá v obrázku	Puzzle o 15 kouscích
Václav	ano	ano	ne	ne	10	ne
Aleš	ano	ne	ne	ne	3	ne
Oldřich	ano	ano	ne	ne	7	ne

Hrubá motorika

	Chůze/ na nerovném povrchu	Běh/ na nerovném povrchu	Chůze do schodů	Chůze ze schodů	skoky	Balanc na 1 noze	Napodobí jednoduché cviky
Václav	ano / ano	ano / ano	střídavě	Po jednom	ano	nejistý	ano
Aleš	ano, po špičkách/ velmi nejistá	ano / velmi nejistý	po jednom	po jednom	ne	ne	ne
Oldřich	ano / ano	ano / nejistý	střídavě	po jednom s pomocí držení ruky	ano	ne	ne

Jemná motorika

	Úchop tužky	Úchop lžice	Otevírání pěstí /střídavě	Jednotlivé prsty k palcům	„dlouhý nos“	Prstem po lince
Václav	ne	ne	ano/ano	ano	ano	ano
Aleš	ne	ne	ano/ne	ne	ne	ne
Oldřich	ne	ne	ano/ne	ne	ne	ano

Sebeobsluha

	Nalije si nápoj	Samostatně jí	Umyje si ruce	Užívá samostatně toaletu	Zuje se/ obuje se	Oblékne se	Svlékne se	Kapesník
Václav	ano	ano	ano	ano	ano/ano	kalhoty	ano	ne
Aleš	ne	obouruč	ano	ano	ano/ne	ne	ne	ne
Oldřich	ne	ano	ano	ano	ano/ne	ne	kalhoty	ne

Pokroky sledovány a zapisovány i s daty do pedagogické diagnostiky v průběhu sledování. Jako výzkumné metody bylo využíváno pozorování, individuální práce s jedinci, práce v malých a velkých skupinách, řízené, polořízené činnosti a volné hře.

2.3 ZÁŘÍ

Září odstartovalo adaptační období, tedy příchod nových dětí do mateřské školy a návrat stávajících žáků po volném prázdninovém měsíci. Tento čas jsme využili především pro pozorování komunikačních schopností nově příchozích dětí a k porovnání vývoje a posunu dětí známých, u kterých jsme v loňském školním roce zaznamenali nějaké obtíže a ohrožení vývoje komunikačních schopností.

V adaptačním období jsme se nejen vzhledem ke špatným komunikačním schopnostem většiny nově příchozích dětí zaměřili na oromotoriku a hrubou motoriku. V rámci ranního přivítání a ranního cvičení jsme denně zařadili artikulační cviky k rozhýbání mimických svalů a jazyka (viz příloha č. 1), po kterém následovaly cviky uvolňující velké kloubní a svalové skupiny.

Ranní přivítání probíhá formou básničky doprovázené pohybem, které je svoláváno zvoněním zvonečku:

„Velké kolo uděláme, protože se rádi máme, *(dětí krouží pažemi z ramen, dělají velké kruhy)*
zamáváme sluníčku, pohladíme travičku. *(vytahujeme se z ramen až na špičky, překlón + pokoušíme se dosáhnout na zem, nakonec se posadíme)*

a každému kdo tu bydlí, *(ukazujeme ukazovákem na ostatní kamarády)*

tomu pošlu úsměv vlídný.“ *(široký úsměv)*

Po tomto přivítání vždy následovalo několik artikulačních cviků motivovaných danými tématy dle TVP, které splňovaly podmínky prvního integrovaného bloku ŠVP – **Vítr fouká mraky letí, pojdte do přírody děti**. V září to byl pouze jeden tematický blok **Už chodím do školky**, ve kterém jsme cviky motivovali největšími zájmy dětí. Společně jsme se díky tomu poznali a zjistili, co má kdo rád, oblíbené hračky a úroveň motorických schopností. Září jsme uzavřeli dnem motivovaným **sv. Václavem**.

V průběhu zvykacího období, kdy už se nově příchozí děti postupně adaptovaly na řád a rutinu MŠ jsme se rozhodli využít krátký příběh od Marcely Kotové z knihy **Když jazýčkem zacvičíme, krásně se hned rozmluvíme. Pohádky pro logopedickou prevenci**. Cílem bylo zjistit, jak jsou na tom děti po prázdninách s udržení pozornosti a zapojením se do kolektivu většího počtu dětí. Zároveň je příběh proložený oromotorickými cviky, na které jsme se snažili cílit především.

Na tento příběh jsme navázali krátkým cvičením, které bylo tématem motivované. Vstávali jsme z postele, oblékli se, posadili se, pomocí rukou jsme demonstrovali kousání, oblékali se, šli po schodech dolů..., tímto způsobem jsme se zahřáli a protáhli si celé tělo. Po relaxaci a zklidnění organismu následovala svačina, na které měly děti možnost usrkávat čaje z hrnčičky a pokoušely se ukusovat velká a malá sousta servírovaného chleba.

V knize je přiložena aktiviza zaměřená na zrakové rozlišování – hledání a spojování stínů postaviček, kterou jsme využili k individuální práci s dětmi (viz příloha č. 6). Pro starší či zručnější jedince byl k dispozici grafomotorický PL zaměřený na malé kruhy (korálky) vycházející ze zápěstí (ze stejné knihy), viz příloha č. 7.

Hrubou motoriku jsme začali rozvíjet pomocí písničky Dupy, dupy, dupičky (viz obrázek č. 3), která byla využita jako motivace k upevnění názvu třídy – Třída Ježečků.

Z prvu jsme s dětmi píseň pouze doprovázeli pohybem. Měněna byla intenzita dupání a byl dbán důraz na protahování paží do všech stran. Postupně si děti pohyb vštěpily, osvojily a zautomatizovaly. Přidali jsme k pohybu doprovod zpěvem a hudbou (hra na klavír).

Pohyb, který doprovází první polovinu písničky jsme obměňovali různými styly pohybu – **skoky, cvalem v bok, pochodem, lezení po všech čtyřech končetinách, chůze ve dřepu a plazení**, následně se pohyb paží a rotace horní poloviny těla odehrávaly **v kleku**.

Pomocí objevování zájmů dětí jsme zabrousili k medvědům, které jsme využili k motivaci cvičení a protahování celého těla bez pomůcek i s pomůckami. Konkrétně byla motivací medvědí rodina a píseň od Jaroslava Samsona Lenka, **O čem se zdá medvědům**. Reprodukovaná píseň byla využita k **rozehřátí** organismu (pochod do rytmu doprovázený pohyby paží, úklony a rotace).

Následovaly různé kombinace **protahovacích** a **posilovacích** cviků, které byly střídány s pomůckou (plyšák) nebo bez využití pomůcky (cviky ve stoje, v sedě i v leže).

Pozicí dítěte bylo cvičení vždy ukončováno = medvěd se ukládá ke spánku – **relaxace**.

Na hrubou motoriku jsme se zaměřovali i v rámci venkovního pobytu na školní zahradě. Děti mají prostor k volnému pohybu na nerovném povrchu. Vyrovnávají tak různé svalové dysbalance při jakémkoliv zakopnutí a zaškobrtnutí. Zahrada je umístěna v mírném kopci, děti tak mají možnost pohybu do vršku i z vršku.

Na výběr jsou různé druhy odrážedel, na dvou kolech k využití balancu i motorky na třech kolech pro méně zkušené.

Na zahradě jsou k dispozici prolézačky určené ke šplhání a využívání svalů k lezení do výšky. Věž na kterou se lze dostat pomocí nakloněné řetězové čvercové sítě, pohyblivého provazového žebříku s dřevěnými příčkami a nakloněnou rovinou, na které jsou zarážky na nohy a lano k přitahování. Dolů z této věže vede skluzavka. Ta je k dispozici i na druhé prolézačce, na kterou vede pevný mírně nakloněný žebřík. Prvkem, který prověří balanc je řetězová lávka, umístěna několik centimetrů nad zemí. K překonání vysoké překážky slouží prolézačka ve tvaru A, tvořená z řetězových lan, které jsou propleteny do lehce pohyblivého žebříku.

Děťmi oblíbená se stala i hmatová cesta, kterou často samy stavěly z kamenů s různými povrchy, doplněnými měkkými i tvrdými kostkami. Cesty byly často vlnité, různorodě stavěné s prvky zaměřenými na balancování, dlouhé a krátké kroky a skoky.

Jako další aktivitu k procvičení nejen hrubé motoriky jsme zařadili velkoplošné kreslení (na zemi i na stole). Cílili jsme k uvolnění všech kloubů horní končetiny (rameno, loket, zápěstí a klouby prstů). Vzhledem k různorodosti schopností dětí naší třídy byly k dispozici pastelky trojhranné ke správnému špetkovému úchopu i trojúhelníkové ploché voskovky s ergonomickým tvarem ke snazšímu úchopu a manipulaci. Tato činnost byla dětem k dispozici především v rámci nabídkových činností a individuální práce s dítětem či v malé skupince.

Každému kreslení předcházelo uvolnění kloubů motivované létajícím letadlem, které létá vzduchem a potká ptáčka (zaměření na jemnou motoriku). Následuje básnička Típ, típ, típ (viz příloha č. 9)

Na plochu děti kreslily různé linky, které by měly odpovídat jejich věku a schopnostem – vodorovné a svislé, mírný kolíbatý spodní oblouk, velké a malé kruhy, spirály, obloučky, vlnky, zubaté čáry...

K procvičování jemné motoriky jsme vytvořily didaktickou pomůcku k utvrzování názvu třídy – třída Ježečků. Na krabice jsme namalovali ježka a do části, kde jsou bodliny jsme propíchlí malé dirky. Úkolem dětí bylo zapichovat do malých dírek špejle a vytvořit pichlavého ježka.

Kinetický písek jsme využili k volné hře a stavbě dle vlastní fantazie i ke grafomotorickým cvikům. Pomocí prstů či různých tyček jsme nacvičovali linky, které by měly být děti dle svého věku schopny namalovat. Motivovali jsme aktivity lezením šneků, jízdou auta/traktoru, dovolenou u moře.... (podle momentálního rozpoložení dětí).

Velmi oblíbenými se staly různé druhy stavebnic – lego duplo a stavebnice na podobný způsob, magnetická stavebnice a různé zapichovací stavebnice. Děti konstruktivně stavěly různé lineární i 3D stavby, které byly často velmi zajímavě řešené.

V naší třídě jsou k dispozici puzzle různých obtížností, které děti s oblibou využívaly k aktivitám u stolku. Stejně tak i kostky na sestavování obrázků – využití k rozvoji zrakového vnímání.

My jsme dětem připravili obrázky chlapců a dívek roztříhané na několik částí a obrázky různých objektů rozložené pouze na poloviny. Obrázky postav byly vytištěné na papíře a zalamované (tudíž těžší na manipulaci), obrázky různých objektů jsou vyobrazeny na dřevě (tedy snazší manipulace).

Sluchové vnímání jsme využili k zapamatování jmen kamarádů. Využívali jsme intenzitu hlasu (nahlas X potichu, šeptat X křičet) – představování, opakování, improvizované hry k zapamatování jmen kamarádů.

Dalším prostředkem ke vštípení jmen ostatních dětí byla jejich rytmizace = vytleskávání, rozkládání na slabiky. Jedinec napřed své jméno vytleskal sám (nebo se o to pokusil), následně po něm ostatním děti opakovaly.

V září jsme navíc přidali den motivovaný **sv. Václavem**. Děti jsme seznámili s jeho příběhem a motivovali je princí a princeznami – draci, sekání mečem, jízda na koni.

Hrubou motoriku jsme zapojili v rámci ranního cvičení – nelokomoční pohyb – jízda rytířů na koni, nápodoba chůze rytířů a princezen, přemožení draka a uhýbání (dřep s výkokem), sekání hlav drakovi (pohyby paže z ramen).

Jemnou motoriku děti zapojily při výrobě meče a zdobení korunky (obkreslování, stříhání, kreslení, lepení, práce se samolepkami, bambulkami, třpytkami...),

Tančení na princeznovském bále (reakce na hudební doprovod) jsme využili k procvičení zvukového vnímání.

2.3.1 SRNUTÍ POKROKU POZOROVANÝCH DĚTÍ ZA PRVNÍ OBDOBÍ – ZÁŘÍ 2022

Oromotorika

	Otevře ústa	Vyplázne jazyk	Vyplázne jazyk nahoru/dolů	Olízne horní ret	Olízne spodní ret	Olízne rty dokola	Z koutku do koutku
Václav	ano	ano	ano/ano	ano	ano	ano	ano
Aleš	Ano	ano (velmi málo)	ne/ne	ano	ne	ne	ne
Oldřich	ano	ano	ano/ano	ano	ne	ne	ano

Pasivní a aktivní slovní zásoba - prováděna s obrázkovými kartami se zvířaty a obrázkovou knihou Jak se staví dům

Václav – pozná a pojmenuje všechna zvířata, pojmenovává obrázky v knize (neznámá slova doplňujeme)

Aleš – pozná kočku, krávu, psa, slepici, prase, krávu, ovci (u podtržených zná citoslovce). V knize již ke známým přidal kladivo, kočár a okno.

Oldřich – zná všechna zvířata i citoslovce. Pozná všechny tážené pojmy.

	Citoslovce	Krátká slova	Slovní spojení	Věty	Požádá o pomoc	Výslovnost
Václav	ano	ano	ano	ne	ano „já momo“	komolení slov
Aleš	ano	ne	ne	ne	ne	nelze hodnotit
Oldřich	ano	některá zautomatizovaná	ne	ne	ano „piším“	komolení skov

Zrakové vnímání

	Složí obrázek ze 2 částí	Ze 3 částí	Ze 4 částí	Z 5 částí	Vyhledá v obrázku	Puzzle o 15 kouscích
Václav	ano	ano	ne	ne	10	ne
Aleš	ano	ne	ne	ne	6	ne
Oldřich	ano	ano	ne	ne	10	ne

Zrakové vnímání

	Složí obrázků ze 2 částí	Ze 3 částí	Ze 4 částí	Z 5 částí	Puzzle o 15 kouscích
Václav	ano	ano	ano	ne	ne
Aleš	ano	ne	ne	ne	ne
Oldřich	ano	ano	ne	ne	ne

Hrubá motorika

	Chůze/ na nerovném povrchu	Běh/ na nerovném povrchu	Chůze do schodů	Chůze ze schodů	skoky	Balanc na 1 noze	Napodobí jednoduché cviky
Václav	ano / ano	ano / ano	střídavě	Střídavě	ano	nejistý	ano
Aleš	ano, po špičkách/ velmi nejistá	ano / velmi nejistý	po jednom	po jednom	ne	ne	ne
Oldřich	ano / ano	ano / nejistý	střídavě	po jednom, samostatně	ano	nejistý	ano, dle mezených schopností

Jemná motorika

	Úchop tužky	Úchop lžice	Otevírání pěstí /střídavě	Jednotlivé prsty k palcům	„dlouhý nos“	Prstem po lince
Václav	ne	ano	ano/ano	ano	ano	ano
Aleš	ne	ne	ano/ne	ne	ne	ne
Oldřich	ne	po připomenutí, opraví	ano/ano	některé	jedna ruka na nos	ano

Sebeobsluha

	Nalije si nápoj	Samostatně jí	Umyje si ruce	Užívá samostatně toaletu	Zuje se/ obuje se	Oblékne se	Svlékne se	Kapesník
Václav	ano	ano	ano	ano	ano/ano	kalhoty	ano	ne
Aleš	ne	obouruč	ano	ano	ano/ano	ne	kalhoty	ne
Oldřich	ano	ano	ano	ano	ano/ano	kalhoty	ano	ne

Václavovy schopnosti velmi podpořila hra s kamarády. Každé ráno se pokoušel zapojit do volné hry s auty a traktory. Bohužel jeho omezení mu bránilo v rozvíjení a obohacování hry. Postupně se naučil nová slova a jeho slovní zásoba se rozvinula hned o několik nových pojmů – z prvu velmi komolené, ale postupem času se staly více srozumitelné. Za krátkou dobu tak začal Václav využívat krátká slovní spojení, která spojoval s citoslovci a dokázal tak do hry vnést i své nápady.

Václav se samostatně svlékne, nezvládne obléct mikinu a bundu.

Alešovy schopnosti se nám v adaptačním období podařilo rozvinout o citoslovce pojící se ke zvířatům. Avšak motorika rtů a mimických svalů byla stále velmi omezená. Často se zdálo, že zvuky vycházejí ze zavřených chlapcových úst. Aleš si během září také zautomatizoval odpověď na otázku, kdy jde z MŠ domů „o o“ (po o = po obědě).

V rámci sebeobsluhy si Aleš dokázal zout a about boty a sundat kalhoty.

Oldřich si během adaptačního období zautomatizoval některá denně používaná slova – *dík, piším (prosím), čaj, mléko, vodu, auto*. Chlapec měl ze svých prvních úspěchů obrovskou radost, kterou projevil i v zájmu o samostatnou sebeobsluhu, jak v oblékání, tak v jídelně (děti si samy nalévají z konvic pití, které si vyberou).

2.4 ŘÍJEN, LISTOPAD

Na přelomu září a října jsme započali nový integrovaný blok **POKLADY PODZIMU** do kterých jsme vkládali různé menší tématické celky: **kaštiny a ořechy, houby, barevné listy, jablka, brambory, draci v oblacích** a rozloučili jsme se s podzimem ke konci listopadu tématem **nashledanou podzime**. Zopakovali jsme nové vědomosti a zkušenosti. V průběhu těchto dvou měsíců jsme se snažili komplexně zaměřit na rozvoj všech pěti oblastí podpory a rozvoje komunikačních schopností.

Kaštiny a ořechy

Toto téma jsme započali procházkou, na které jsme zaměřili pod stromy, kde jsme si mohli tyto plody podzimu nasbírat. Děti si s sebou vzaly kbelíky a košíky, kam si nalezené poklady dávaly, a ve kterých je donesly do MŠ. Oblíbenou hrou, která dětem vydržela celou zimu a trvá až do jara je nakládání kaštanů do všelimožných nákladních aut a prostorů i jejich vykládání. Méně oblíbenou činností je následné uklízení, které po této hře následuje.

Hrubou motoriku jsme rozvíjeli především v rámci ranního cvičení, kdy jsme cviky motivovali trháním a sběrem těchto plodů. Rozehřátí probíhalo formou lehké pohybové hry, kdy si každý vzal jednu kostku molitanového domina, položil ji na zem a za doprovodu hudby děti pobíhaly mezi nimi. Když hudba přestala hrát, každý se vrátil na svou kostku nebo doběhl na kostku nejbližší (podle stanovených pravidel). Motivací byla struktura kaštanu. Každý kaštan má svou pichlavou schránku, do které se pobíhající kaštánky vracely. K rozezkřátí organismu jsme využili i báseň spadl kaštan do travičky (viz příloha č. 10) doprovázenou pohybem. Následovalo protažení a posílení organismu motivované tématem.

Popletený skřítek Kaštánek nám pomíchal námi nasbírané kaštiny a ořechy. Pro jejich roztřídění bylo zapotřebí projít dráhu, kterou připravil a plody roztřídit. Dráha se skládala z hmatových kamenů a molitanových kytek, které byly umístěny různě daleko od sebe. Následovala překážka (lavička), kterou děti překonaly překročením, šlápnutím na ni a seskokem nebo přeskočením. Tam na ně čekala krabice, ze které si vzaly daný předmět a podle toho, co měly, se vydaly na další cestu. Kaštan – doprava podlézt nízkou příčkou a trefit se z blízké vzdálenosti do připraveného koše. Ořech – doleva položit ořech na krátkou lavičku a dokutálet ho až na konec, kde spadne do přepravky.

Jemná motorika a zrakové vnímání

Výroba pichlavého kaštanu - stříhání pichlavých bodlin – pomocí jednoho stříhu na úzkém pruhu papíru. Lepení na okraj předem vystřiženého těla kaštanu, dokreslení obličeje.

Louskání ořechů – děti velmi rychle objevily, že uvnitř ořechu se ukrývá dobrý oříšek, který se stal odměnou za jeho vysvobození. Vyloupnutí vlašského ořechu se pro malé dětské prsty stalo velmi dobrým procvičením jemné motoriky.

Pokládání předmětů na linku - jedna z nabídkových činností byla zaměřena zároveň i na zrakové vnímání. K dispozici byly obrázky tvarů (kruh, čtverec, obdélník, trojúhelník) v různých velikostech. Úkolem bylo kaštany a ořechy pokládat na linku nebo s nimi prostor vyplnit.

Zrakové vnímání bylo také rozvíjeno pomocí porovnávání velikosti nasbíraných předmětů – malý, velký, větší, menší.

Sluchové vnímání jsme zapojovali při pozorování počasí a demonstraci deště – hlasité a tiché tleskání, rytmizace písně Prší, prší (viz příloha č. 11). Využito bylo při ranním zahřátí, kdy se děti řídily hudbou.

Oromotorika a dechové cviky byly stále zapojovány v průběhu ranního přivítání. (cviky viz přílohy 1 a 2).

HoubyHrubá motorika a sluchové vnímání

Týden hub jsme započali procházkou na zahradu paní učitelky, která byla využita k motivaci dětí. Na zahradě vyrostly dva velké hříby a pohádková muchomůrka. Cestu nám doprovázely básničky s názvy hub – Bedla (viz příloha č. 12) a Muchomůrka (viz příloha č. 13), které jsme využívaly v průběhu týdne k procvičení těla.

Cestou jsme potkali na zemi napadané listí, které jsme využili k procvičení sluchového vnímání. Poslouchali jsme zvuk šustění, snažili se ho vytvořit velmi slabý a naopak, co nejsilnější. Dalším cvičením jsme se zjišťovali, zda děti dokáží rozlišit **polohu zvuku**. Stoupli jsme si s koleginí dostatečně daleko od sebe. Děti se postavily do řady naproti nám tak, aby

k listí (tedy nám) stály zády. Jedna z nás pak vytvořila zvuk, každé dítě se pokusilo polohu určit.

Další pohybovou hrou, která děti velmi bavila, byla hra na houbaře. Všichni se rozmístili po prostoru, ve kterém jsme se zrovna nacházeli (třída, zahrada, louka) a sedli si na bobek. Jeden určený houbař následně chodil mezi dětmi a postupně se „houbiček“ lehce dotýkal. Koho se houbař dotkl, ten se zapojil do dlouhého hada za něj (držení za ruce). Sběr hub doprovází básneň Hádaly se houby.

K vyplnění časových prostojů jsme začali využívat doplňkovou činnost Plác, plác, plác (viz příloha č. 3), kdy děti jmenovaly názvy hub, které jsme následně společně vytleskávali.

Jemnou motoriku děti zapojovaly při výrobě muchomůrky, která následně zdobila okna MŠ celý podzim. Úkolem bylo najít hlavu a nohu houby (porovnání velikosti – hledání velkých nebo malých částí). Tyto dvě části složit a slepit. Nakonec pomocí bílé prstové barvy vytvořit puntíky na kloubku muchomůrky.

K porovnání velikosti jsme využili také pracovní list, na němž se hledal největší a nejmenší objekt (dle schopností dítěte) – viz obrázek č. 4.

Zručné prsty byly za potřebí i u hledání stínu hub, kde hrála hlavní roli zraková diferenciace. Děti měly k dispozici poměrně velké vystřihané a zalaminované obrázky různých druhů hub a jejich stínů. Jedinec si vybral jednu houbu a hledal příslušný stín, který bylo za potřebí vzít do ruky a položit vedle sebe na jiný stůl.

Zrak musely děti zapojit i při houbaření ve třídě. Po svačině ve třídě na různých místech vyrostly hříby se značkami jedinců. Děti tak procházely třídu, učily se pohybovat ve větší skupině a orientovat v prostoru třídy. Hledaly každý svůj hřib, který následně využily při cvičení jako pomůcku a na konci dne si ho odnesly s sebou domů.

Na konci týdne hub děti kreslily osobu, se kterou chodí na houby. Díky tomu jsme se dozvěděli úroveň, na které se jednotlivé děti nachází z pohledu kreslení postavy a úchopu tužky.

Oromotorika a dechové cviky byly stále zapojovány v průběhu ranního přivítání. (cviky viz přílohy 1 a 2).

Barevné listy

V tomto tématu jsme hrubou motoriku propojovali skoro se všemi oblastmi rozvoje pro podporu komunikačních schopností.

Dětskou motoriku jsme procvičovali pomocí básně Listy vzduchem létají (viz příloha č. 15), díky které děti měnily směr pohybu. Za doprovodu hudby děti běhají dokola, na zvukové zamení (tlesknutí) se zastaví, otočí čelem vzad a pokračují v běhu - sluchové vnímání. Tímto jsme se zahřáli a přesunuli k protažení a posílení některých svalů.

Padající listy jsme imitovali třepotáním prstů ruky (aktivace jemných svalů ruky). Se vzpaženými pažemi jsme prováděli různé úklony. V sedě jsme prsty třepotali na určité části těla a upevňovali jejich názvy. Jelikož listy pomocí naší demonstrace u nás ve třídě napadly, bylo za potřebí je i shrabat. Demonstrací jsme si hrabání nacvičili. K uklidnění organismu jsme využili dechová cvičení motivovaná větrem a sfoukáváním listů (dechová cvičení viz příloha č. 2).

Po svačině jsme si několikrát hladili břicho oběma směry i oběma rukama, abychom nejen procvičili motoriku rukou, ale aby se jídlu v břichu líbilo. Navázali jsme některými cviky propojující a procvičující práci hemisfér. Střídavé otevírání dlaní ve vzduchu i na podložce, střídavé zvedání palců. Mávání jedné ruky, druhá drží pěst, střídání.

V rámci venkovního pobytu jsme nacvičené pohyby hrabání vyzkoušeli v praxi s opravdovými hráběmi. Vytvořili jsme několik různě velkých hromad, které jsme mezi sebou porovnávali (větší X menší, největší X nejmenší)– zrakové vnímání. K dispozici jsme měli i fukar k hrabání listů. Ten jsme využili k rozfoukání vzniklých hromad. Ukázali jsme tak dětem vlastnosti silného větru. Fukar jsme napodobovali pomocí úst – rozfoukávali jsme malé hromádky z rukou.

K zapojení sluchového vnímání jsme také využili šustění listů při chůzi v nich, které je popsáno výše u hrubé motoriky u tématu hub.

Jemnou motoriku jsme podpořili její stimulací při poznávání struktury listů. Děti si živé listy ohmataly a za pomoci zraku i bez něho nahmatávaly jednotlivé části, které se učily pojmenovat. V rámci volných činností měly děti možnost si vybravit šablony listů suchými pastely. Míchaly barvy, které se nebály spojit jejich rozmazáváním prsty nebo celými

dlaněmi. Šablony děti vykreslovaly i pastelkami. V tomto případě jsme se zacílili na úpravu úchopu tužky a uvolnění kloubů ruky.

Ke stolům jsme připravili PL zaměřený na práci s nůžkami, stříh rovné linky (příloha č. 16). Činnost jsme individualizovali vzhledem k věku a schopnostem jednotlivců. Někteří PL pouze natřihli naurčených místech, někdo pokračoval s pomocnými nůžkami. Nejzkušenější stříhali samostatně všechny linky.

Ke spolupráci jsme děti podpořili dotvořením velkého stromu. Dostaly nakreslený, velký holý, strom. Společně jsme venku nasbírali listy, které děti lepily tekutým lepidlem na korunu stromu i okolo něho. Děti pracovaly se štětci, lepidlem a listy. Společně se domlouvaly, kam na plochu listy nalepit a kam naopak už nepatří.

Zrakové vnímání jsme zapojili při individuálních činnostech u stolků, kde byly úkoly zaměřené na tvary a barvy listů. Jednou z činností bylo hledání stejných tvarů li a příkládání na sebe. Další bylo třízení listů dle barvy a jejich pojmenování. Tyto činnosti byly časem osvojeny a děti se k nim vracely a plnily je i v rámci volné hry.

Oromotorika a dechové cviky byly stále zapojovány v průběhu ranního přivítání. (cviky viz přílohy 1 a 2).

Jablka

Jablka jsme si představili v ranním kruhu, kdy měly děti možnost si jablka osahat, ochutnat (zda červená jablka chutnají stejně jako zelená), zjistit jaký má tvar a zda se kutálí, možnost kutálení mezi sebou.

Hrubou motoriku jsme využili při známém tanci Mazurky (Měla babka, čtyři jabka), příloha č. 17. Tanec jsme nevyužili ke spolupráci v páru, ale k sólovému procvičení dodržení rytmu.

Jablka namotivovaly i další překážkovou dráhu. Bylo zapotřebí sčesat jablka. Připravili jsme tedy nízké dětské „štafle“ (dřevěná žebříková překážka) mezi dveře, kde visela zavěšená jablka, za kolík na provázku. Děti musely vylézt nahoru, utrhnout jablko (sundat z kolíku), slézt s jablkem druhou stranou štaflí dolů a jablko správně barevně zařadit. Následně pokračovaly ke stolku, kde na ně čekal grafomotorický úkol – vykroužit velké jablko a dokreslit na něj stopku a bubáka. Děti zapojovaly nejen velké motorické skupiny, ale i

zrakové vnímání a jemnou motoriku při otevírání kolíku a uchopení tužky, které bylo kontrolováno.

Jemnou motoriku jsme zapojili hned u seznamování s jablky a jejich ochutnáváním. Jedním z prvních úkolů bylo naskládat jablečné plátky do sušičky. Za pomoci zrakových schopností děti vyplnily veškeré volné prostory. V rámci objevování chutí a možností zpracování jablek děti zapojovaly jemné svaly rukou při odšťavňování. Trefovaly se do otovoru a za pomoci tlačící hlavice jablka odšťavnili.

Jablka jsme zpracovali ještě formou štrůdlu. Recept byl připravený obrázkově. Děti poznávaly surovinu z obrázku a připravovaly je na pracovní plochy. Ve dvou skupinách jsme připravovali vše, co bylo potřeba. Jedna skupina měla za úkol jablečnou náplň – strouhání, slazení, míchání a dochucování. Druhá skupina připravila těsto – sypání, klepání vajec, míchání, mačkání těsta, válení. Nakonec na vyválené těsto děti nandaly připravenou náplň, zamačkaly okraje a pomazaly vajíčkem.

Pomocí stavby ze stavebnic jsme se pokoušeli konstruktivním stavěním o vytvoření jabloní. Za pomoci obrázkových předloh jsme tvořily kmeny a košaté koruny, do kterých jsme umísťovali jablka. Děti vytvářely jabloně prostorové i rovinné.

Zrakové vnímání jsme propojili s jemnou motorikou v rámci předmatematické gramotnosti. Úkolem byla barevná diferenciacce, třízení dle barvy a jmenování barev. Děti si losovaly kartičky s počtem a barvou jablek. Ty naskládaly na návěs nakresleného traktoru, kam vždy správný počet a barvu nalepily.

Tyto jablka jsme využili i při tvorbě barevných řad. Děti dle předlohy skládaly jablka pod barevné řady nebo v jejich jednodušších verzích pokračovaly.

Při procházkách jsme cestou potkávali denně několik traktorů, jak stojících, tak jedoucích. U stojících traktorů jsme porovnávali velikosti kol. Děti chodili k velkým a malým kolům, dle zadání.

Sluchové vnímání

Dětem jsme přečetli pohádku O Jabloňce od Eduarda Petišky – čtení, poslech a ozvučení.

Zvonečku zazvoň viz příloha č. 3

Oromotorika a dechové cviky byly stále zapojovány v průběhu ranního přivítání. (cviky viz přílohy 1 a 2).

Draci v oblacích

Hrubá mototrika

Rozhýbat tělo jsme se snažili pomocí písničky Vyletěl si pyšný drak (příloha č. 18), kterou děti doprovázely pohybem. Zaměřovali jsme se na dodržení rytmu v pohybu – sluchové vnímání.

Další pohybová hra byla velmi podobná hře na houbaře. Drak létal mezi dětmi rozprostřenými v prostoru a za doprovodu výše zmíněné písničky sbíral mašle na svůj ocas.

Hrubou motoriku jsme s dětmi procvičili na procházkách při pokusech o pouštění draka. Děti běhaly na louce nerovným povrchem a pokoušely se draky vznést do nebe.

Jemná motorika a zrakové vnímání

Tyto dvě oblasti jsme v tomto tématickém bloku propojili. Byl zaměřen také na emoce, jejich prožití a rozpoznání grimas. Prvním z úkolů bylo skládání obličeje ze 3 částí se zameřením na emoční výrazy (smutek, pláč, naštvaní, úsměv).

Emoce byly využity při výrobě draka, kdy děti dokreslovaly obličej na šablonu draka – všechny části obličeje. Zároveň dolepily mašle na místa jimi vybrané a provlékaly mašle připravenými dirkami.

Abychom podpořili i dětskou spolupráci, vytvořili jsme na koberec z bavlny velký kosočtverec (tvar draka). Pouze na vytvořenou linku děti skládaly kaštiny, které mají k dispozici k volné hře. Podporovali jsme tím také koordinaci oka a ruky.

Jednou z posledních aktivit zaměřených na zrakovou a motorickou oblast je dodělávání ocasu draka. Zaměření bylo na matematickou pregramotnost a barevné rozlišování. Na různě barevných dracích byly přidány tečky, které znázorňovaly počet mašlí, které má drak mít. Mašle byly připevněny na kolíčkách, které se připínaly na mašle přivázané k tělu draka.

Využili jsme také pracovní listy k pohádce z knihy Když jazýčkem zacvičíme, krásně se hned rozmluvíme. Pohádky pro logopedickou prevenci od Marcely Kotové. První PL list je

zaměřený na zrakové rozlišení a počty, dítě počítá draky z velkého chumlu (počty do 5), příloha č. 19. Druhý PL je grafomotorické cvičení širokých, mírných, spodních oblouků (příloha č. 20).

Sluchové vnímání, oromotorické a dechové cviky

Podzimní pohádka ze sešitu Když jazýčkem zacvičíme, krásně se hned rozmluvíme. Pohádky pro logopedickou prevenci od Marcely Kotové (příloha č. 21).

Dechové cviky jsme procvičovali různým foukáním do papírků, které znázorňovaly draky – sfoukávání z dlaně (silný/mírný dechový proud), ohýbání papíru/třepotání pomocí dechu a další cviky z přílohy č. 2.

Oromocké svaly jsme zapojili při napodobování grimas znázorňující emoce.

Sv. Martin

Svatému Martinovi jsme věnovali jeden den. Děti se dozvěděly o pověsti, ve které se Martin rozdělí o plášť s chudákem, jejíž dramatizace a oblékání do improvizovaných kostýmů prověřila jejich hrubou motoriku. Děti jezdily na koni (za doprovodu klapání kopyt) a vařečkou (mečem) sekaly noviny (pláště), kterými následně zakrývaly panenku, aby jí nebyla zima.

Jemná mototrika učila děti koňské podkovy. Nejdříve v mouce a následně na papíře. Nakreslenou podkovu děti zasypaly moukou (sněhem), aby přivolaly sněžení.

Brambory

Hrubá motorika a sluchové vnímání

Jelikož jsme toto téma zaměřili na poznávání vlastního těla, činnosti byly motivovány škřítkem Bramboráčkem, který vypadá úplně stejně jako my. Za pomoci zraku a sluchu každý na tvrdé podložce kreslil svého škřítku. Společně jsme jmenovali části těla, která škřítek a my máme. Vždy zazněla velikost části těla, kde se nachází a popřípadě v jaké části papíru. Nakonec byly doplněny i detaily, které Bramboráčka charakterizují (holiny do hlíny a kbelík na brambory). Zahřívali jsme se známou písní Hlava, ramena, kolena (viz příloha č. 22). Pomocí sluchového vnímání jsme postupně pohyby zrychlovali a za pomoci motivace brambor protáhli svaly těla.

Další známou básní spojovanou s bramborami je Koulela se brambora (příloha č. 23).

Jemná motorika a zrakové vnímání

Skřítkka Bramboráčka si každý nejen nakreslil, ale i vyrobil. Za pomoci velké a malé brambory jsme obtiskli hlavu a tělo. Černou fixou byly dokresleny ostatní části těla a detaily.

Zrakové vnímání společně s koordinací jsme prověřili i při společné práci, kdy byla na koberci vytvořena z bavlnky velká brambora. Na bavlnku děti skládaly na výšku postavené korky, jeden vedle druhého. Následně prostor děti i vyplnily.

Když se ktrítek, který naší školku navštívil jmenoval Bramboráček, bylo jasné, že bramboráky si budeme muset i upéct. Se syrovými a vařenými brambory jsme vyzkoušeli jejich tvrdost a rozdíl mezi nimi. Vařené brambory jsme mačkali rukama i štouchadlem. Pokračovali jsme rozbitím vajíček, přisypáním mouky a solením. Vystřídali jsme se u míchání a nakonec si každý uplácal za doprovodu básničky několik bramborových placek.

Oromotorika a dechové cviky byly stále zapojovány v průběhu ranního přivítání. (cviky viz přílohy 1 a 2).

Nasledanou podzime

Tímto tématickým celkem jsme se rozloučili s podzimem a zopakovali si všechny nabyté znalosti a zkušenosti.

Hrubou motoriku jsme cvičili nacvičenými tanci, pohybovými cviky a hrami, které jsou známější výše. Dbali jsme již na určité společné dodržování rytmu a rychlosti (sluchové vnímání)

Jemná motorika byla za potřebí u zavařování, kdy děti obtiskávaly druhy ovoce a zeleniny, které jsme si společně představili, ale i ty, na které nám čas nezbyl.

Zavařování předcházela aktivita třízení podzimních plodin a hraček. Zde děti zapojily zrakové vnímání, které potřebovaly i u otevřeného pexesa s ovocem.

Téma jsme uzavřeli dramatisací pohádky O veliké řepě. Která byla zaměřena na porovnání velikosti a časovou posloupnost.

Oromotorika a dechové cviky byly stále zapojovány v průběhu ranního přivítání. (cviky viz přílohy 1 a 2).

2.4.1 SRNUTÍ POKROKU POZOROVANÝCH DĚTÍ ZA DRUHÉ OBDOBÍ – ŘÍJEN, LISTOPAD

Oromotorika

	Otevře ústa	Vyplázne jazyk	Vyplázne jazyk nahoru/dolů	Olízne horní ret	Olízne spodní ret	Olízne rty dokola	Z koutku do koutku
Václav	ano	ano	ano/ano	ano	ano	ano	ano
Aleš	ano	ano (velmi málo)	ne/ano	ano	ne	ne	ano
Oldřich	ano	ano	ano/ano	ano	ne	ano	ano

Pasivní a aktivní slovní zásoba

Václav – pozná všechna zvířata, zná všechna citoslovce, pojmenuje všechna kromě osla, králíka a husy. Pojmenovává jednoduchá, krátká slova – dům, strom, plot, okno, vana, bagr...

Aleš – všechna kromě husy pozná, dané citoslovce u známých zvířat, pojmenuje psa. Ukáže všechny tázané pojmy.

Oldřich – zvířata zná všechna pasivně + citoslovce, pojmenuje „koka, oce, káva, pase, pice“.

V knize ukáže všechny tázané pojmy.

	Citoslovce	Krátká slova	Slovní spojení	Věty	Požádá o pomoc	Výslovnost
Václav	ano	ano	ano	slovesa doplňuje citoslovci „Čo neska mňam, mňam?“	ano „já momo“	komolení slov
Aleš	ano	ne	ne	ne	ne	nelze hodnotit
Oldřich	ano	některá zautomatizovaná	některá	ne	ano „já piším“	komolení slov

Zrakové vnímání

	Složí obrázek ze 2 částí	Ze 3 částí	Ze 4 částí	Z 5 částí	Vyhledá v obrázku	Puzzle o 15 kouscích
Václav	ano	ano	ano	ne	10	ne
Aleš	ano	ne	ne	ne	10	ne
Oldřich	ano	ano	ne	ne	10	ne

Hrubá motorika

	Chůze/ na nerovném povrchu	Běh/ na neorvném povrchu	Chůze do schodů	Chůze ze schodů	skoky	Balanc na 1 noze	Napodobí jednoduché cviky
Václav	ano / ano	ano / ano	střídavě	střídavě	ano	ano	ano
Aleš	ano, po špičkách/ velmi nejistá	ano / velmi nejistý	pomalou střídavě	po jednom	ano	ano	ne
Oldřich	ano / ano	ano / nejistý	střídavě	střídavě	ano	ano	ano, dle omezených schopností

Jemná motorika

	Úchop tužky	Úchop lžice	Otevírání pěstí /střídavě	Jednotlivé prsty k palcům	„dlouhý nos“	Prstem po lince
Václav	ano	ano	ano/ano	ano	ano	ano
Aleš	ne	ne	ano/ne	ne	ne	ano
Oldřich	ne	ano	ano/ano	některé	jedna ruka na nos	ano

Sebeobsluha

	Nalije si nápoj	Samostatně jí	Umyje si ruce	Užívá samostatně toaletu	Zuje se/ obuje se	Oblékne se	Svlékne se	Kapesník
Václav	ano	ano	ano	ano	ano/ano	ano, pomoc se zipem	ano	ne
Aleš	ne	obouruč	ano	ano	ano/ano	kalhoty, čepice	kalhoty, čepice	ne
Oldřich	ano	ano	ano	ano	ano/ano	s malou pomocí	ano	ne

Václavovy pokroky tentokrát spočívají v rozšíření slovní zásoby. Pomocí vyšších nároků k jeho komunikačním schopnostem a řeči jsme podpořovali využívání nových, delších a náročnějších slov. Velmi využívaným prostředkem byla nápodoba. Naučili jsme Václava, aby se pozorně díval na naše rty a snažili jsme se až přehnaně artikulovat. Chlapec pohyby úst odkoukával a začal se domlouvat pomocí širší slovní zásoby. Jeho pokrok jsme zpozorovali i co se sebeobsluhy týče. Při oblékání se objevilo několik úspěšných pokusů při nandávání mikiny a bundy.

Aleš se v podzimním období rozvinul v motorických schopnostech. Oblíbil si hru v herním patře, kam vedou pouze schody. Ty se po několika týdnech asistence naučil zdolávat sám. Po nezdařených pokusech o nápodobu předváděných cviků se začal Aleš do činností zapojovat a některé lehké cviky v určité míře napodobovat. Co se artikulační motoriky týče, stále se nám nepodařilo, aby chlapec otvíral ústa při vydávání zvuku. Při artikulačních cvičeních ústa otevírá, ale jakmile se posuneme ke zvukům, ústa se zavírají. Sebeobsluha se posunula o úspěšné pokusy o nalití nápoje a nandání nákrčníku a čepice.

Oldřich se začíná pomalu rozmlouvat. Má velkou radost ze zdařilých pokusů. Pokouší se o nová a nová slova, která s chutí opakuje dle vzorů. Nová slova s nadšením říká vyzvedávajícím rodičům, kteří pokroky chlapce podpořují a snaží se jeho slovní zásobu také rozšiřovat. S nadšením se zapojuje do připravovaných aktivit a chce vše zkoušet. Stejně tak je tomu i při sebeobsluze. Nalévání nápoje zvládá sám a pomoc odmítá. Oblékání chce zkoušet sám a při nezdaru žádá o pomoc „příším pomoc“.

2.5 PROSINEC, BŘEZEN

Začátek zimy odstartoval nový integrovaný blok **Zima zima zimička, hází bílá peříčka**. Období adventu jsme rozdělili netradičně do 3 období. Prvním z nich, pojmenované **Naše malé peklíčko**, nás provedlo čertovské řádění, ukončené Mikulášskou nadílkou. V druhém týdnu jsme se vydali na návštěvu do lesa za zvířátky – **Na návštěvě u lesních zvířátek**. A nakonec jsme se už jen těšili **čekáním na Ježíška**, které bylo vedeno velmi klidně převážně formou volné hry, z důvodu vysoké absence dětí. V období před vánočními prázdninami byl počet dětí v MŠ tak nízký, že počet spojených dětí málokdy překonal počet 10.

Naše malé peklíčko

Hrubá motorika a sluchové vnímání

Navázali jsme na předchozí pohybové cvičení Hlava, ramena, kolena, které jsme upravili tak, aby sedělo na čertovské téma. Pomocí doprovodu pohybu zpěvem se děti učily charakteristické znaky čerta písní Rohy, kožichy (příloha č. 24).

Rytmickým dupáním, hlasitým doprovodem a čertovským řáděním jsme doprovázeli

Čertovskou píseň (příloha č. 25) a podpořili tak **sluchové vnímání**.

Jemnou motoriku jsme podpořili stříháním vousů Mikuláše – nakreslený obličej doplnily linky, které nastřížením vytvořily vousy. Mikuláše si děti mohly vyrobit i technikou trhání, stříhání, lepení a dokreslování

Vyrobili si děti mohly i černého čerta. Technikou suchých pastelů začernily celou plochu čtvrtky, kterou doplnili rohy, ústy, nosem a očima. A doplňkovou činností bylo lepení čertovského řetězu – stříhání proužků nebo jen jejich lepení do kroužků a spojování.

Opět jsme využili PL z knihy Když jazýčkem zacvičíme, krásně se hned rozmluvíme – kreslení malých kroužků tvořily děti opět čertovský řetěz.

Zrakové vnímání bylo rozvíjeno hledáním stínů charakteristických znaků anděla, čerta a Mikuláše. Kartičky obsahovaly několik podobných znaků (například více druhů rohů). Dětem byly nabízeny dle jejich schopností.

Oromotorické a dechové cviky jsme využívali v rámci ranního přivítání k motivaci a navození atmosféry. Celé téma bylo započato pohádkou O čertíkovi, co neuměl strašit z knihy od Marcely Kotové (příloha č. 27). Díky tomuto příběhu jsme všechny čertíky v naší třídě naučili strašit a rozhýbali jsme jejich ústa a jazyky (zaměření především na motoriku jazyka).

Na návštěvě u lesních zvířátek

Hrubá motorika

Toto téma bylo zahájeno procházkou k lesu, kam jsme do krmelce nesli ovoce a zeleninu pro lesní zvířata. Cestou jsme si povídali, jaká zvířata jsou lesní, jaké vydávají zvuky a napodobovali pohyby a chůzi jednotlivých zvířat. Tato demonstrace byla využita i k zahřátí v rámci ranního cvičení (medvědí dupání a houpavý krok, tiché našlapování lišky na špičky,

zaječí skoky, soví houkání doprovázené koulením očí a létavými pohyby paží, chůze divokého prasete a další). Využita byla i pohybová hra Zajíček ve své jamce (viz příloha č. 4).

Jemná motorika a zrakové vnímání byly rovíjeny prací s knihami, ve kterých děti hledaly lesní zvířata. Ta byla využita i při rozvoji pravolevé orientace. Podle toho, kam se zvíře na obrázku dívá, tam děti připnuly kolík.

Plyšová zvířata jsme použili k procvičení předložek. Z molitanových kostek děti společně postavily strom a dle pokynů zvířata umísťovali vedle, nad nebo pod strom.

Společná práce byla za potřebí i při výrobě zasněženého lesa. Jako první bylo úkolem natřít velkou plochu papíru různými technikami (prsty, dlaně, štětce, válečky). Po zaschnutí děti lepily krmelec, stromy a zvířata na nabarvený papír dle pokynů. Nakonec bílou prstovou barvou a prstami, děti naťupaly sněhové vločky.

Oromotorické a dechové cviky

Opět jsme využili pohádku od Marcely Kotové, Za zvířátky do lesa (příloha č. 28). Cviky doprovázející a ozvučující příběh jsme využili v rámci ranních rituálů.

Čekání na Ježíška

Hrubou mototriku a sluchové vnímání jsme procvičovali tancem na vánoční koledy, jejich rytmizací a cvičením motivovaným zdobením stromku, s doplněním cviků z předešlého tématu.

Jemnou motoriku a zrakové vnímání jsme zaměřili na výrobu ozdob – obkreslování, stříhání, lepení, práce se třpytkami. Děrovnání ozdob a provlékání mašlí a bavlnek k pověšení na stromek.

Stejně tak jsme vyráběli i vánoční přání pro rodiče, do předkresleného stromku děti nanesly tekuté lepidlo a prostor následně vyplnily různě velkými bavlnkami.

Využili jsme pracovní list od Marcely Kotové ze strany 28, šupiny kapra (příloha č. 29).

Oromotorika a dechové cvičení – s pohádkou od Marcely Kotové (příloha č. 30).

Čekání před příchodem Ježíška jsme zaměřili na i na rozvoj prosociálního chování. Sdělování přání, vzpomínek a rodinných tradic.

Co nám přinesl Ježíšek

Hrubou motoriku jsme cvičili pomocí již známých pohybových her, písni a básniček s pohybem. Reakce na rychlost hudby byla zapotřebí u pohybové hry Jede jede myška (sluchové vnímání). Sluchové vnímání jsme využili i při natuknutí tématu Tři králů – rozpoznání počáteční hlásky slova.

Jemnou motoriku děti zapojily při rozbalování dárků, které Ježíšek nadělil do MŠ.

Podpořili jsme znovu prosociální chování a verbální schopnosti dětí při sdělování zážitků a obdržených dárků.

Nový rok jsme vzhledem k teplému počasí začali tématem týkajícím se **Ptáků**, které se v průběhu plánování změnilo na sních a zimní počasí, **Napadl nám sních**. Sněžení a mráz nám vytvořilo podmínky ke zkoumání vlastnosti vody a experimentování.

Ptáčci

Hrubou motoriku jsme opět procvičili v rámci ranního cvičení, které jsme motivovali knihou Ptačí budka od Robina Clovera – kachny, vlaštovky, vrabci, holuby, sovy. Imitace chůze a létání jednotlivých druhů. Dále jsme hráli pohybovou hru Kocour a vrabec, variace hry na honěnou. Rozehřátí následované motivovanými cviky kocoura – kočičí hřbet, lízání mléka, kocour v klubíčku... .

Další pohybovou hrou, která prověřovala znalosti nejen o ptácích a sluchové vnímání je, Co létá. Děť „létají“ dokola a pedagog říká názvy různých věcí, létajících i nelétajících. Děti běhají dokud říkáme názvy létajících věcí a zvířat, jakmile zazní cokoliv jiného, děti stojí.

Jemnou motoriku jsme spojili se zrakovým vnímáním při doplňkové činnosti, ve které bylo úkolem v krabici plné zrní hledat malé hračky ptáků. Z krepáku děti vytvořily malá zrnka dvou barev (žlutá a zelená). Vytvořená zrnka se rozsypala po třídě a děti jako ptáčci pomocí špetkového úchopu zrníčka sezobávaly a třídily. Špetkový úchop byl střídán s kolíčkem na prádlo, pomocí jehož děti zrní také zobaly. Toto propojení schopností děti využily i u konstruktivního tvoření z různých stavebnic (plastové stavebnice různých velikostí i různých stylů, dřevěné kostky), jeho cílem byla stavba krmítek. Do krmítek jsme z korků vyrobili

malé ptáčky metodou barvení štětci a mícháním barev. Nakonec jsme dolepili detaily (zobák, oči a křídla).

Zrak byl potřeba i u vypracovávání pracovního listu. Hledání rozdílných ptáků v řadě (viz příloha č. 31).

U stolků děti podle vzoru nacvičovaly svislou čáru, jež vytvořila větev. Na větev jsme dolepili datla. Motivace datla byla využita k rozvoji sluchového vnímání, k napodobování rytmu a jejich vymyšlení. S využitím Albi tužek bylo využito i sluchové pexeso se zvuky jednotlivých ptáků.

Napadl nám sníh

Hrubou motoriku jsme využívali především při venkovním pobytu na sněhu a ledu – bobování, sáňkování, koulování, bruslení, lyžování, skoky do sněhu (do výšky, do dálky), stavění sněhuláka. Při stavbě sněhuláka jsme zapojili zrakové rozlišení, porovnání velikosti koulí, pojmenování částí sněhuláka a připovnání k tělu člověka. Klouby rukou jsme procvičili při malování do sněhu. Vzhledem ke konzistenci sněhu se nedařilo sněhuláka postavit, proto jsme koule alespoň malovali.

Tyto aktivity jsme přesunuli i do třídy, kde se je děti pokoušely na koberci imitovat v rámci ranního cvičení (koule na sněhuláka jsme kouleli pomocí válení sudů). Jemná motorika byla u ranního cvičení zapojena jako sněžení (třepotání prstů), sněží na dané končetiny.

Motivací k rozehrání organismu jsme využili písničku Ze sněhu panáček (příloha č. 32), která byla doprovázena pohybem (zapojení sluchového vnímání):

Koulování jsme zrekonstruovali do vnitřních prostor také. Jako první jsme zmačkali papíry a vytvořili tak sněhové koule. Následně vyzkoušeli jejich vlastnosti tím, že jsme se trefovali do určitých míst či do kamarádů. Zkoušeli jsme házek koule před sebe, do stropu i za sebe. Dalším krokem bylo vytvoření několika stanovišť. Děti využily koordinaci oka a ruky a zrakové vnímání spojily s hrubou motorikou, když se trefovaly z různých vzdáleností do kbelíků a obručí, umístěných na zemi nebo v různých výškách. Papírové koule jsme následně využili jako pomůcku k protažení.

Stejně jako jsme malovali sněhuláky do sněhu, kreslili jsme je na zemi na velký formát pastelkami. Následně jsme je popisovali a mezi sebou velikostně porovnávali (zrakové

vnímání). Kreslení bylo využito i při diktátu, kdy děti kreslily velké a malé kruhy vybranou barvou.

Dále jsme jemnou motoriku zapojili při modelování sněhuláků. Porovnávání velikostí a určování největší a nejmenší koule. Sněhového pána jsme nejen modelovali, ale i vyráběli. Děti si obkreslovaly šablony a stříhaly. Následně sněhuláka „vykoupaly“ v lavoru a na mokrou čtvrtku zapouštěly různé odstíny modré. Pozorovali jsme jak kouzlí rozpíjející se barvy.

Pozorování jsme využili i při zkoumání vlastností vody v různých skupenstvích. Sníh, led, rampouchy... . Vyrobili jsme ledové ozdoby – kladení přírodnin do krabiček, zalití vodou a přes noc nechat na zahradě.

Oromotorika a dechové cviky byly motivovány oromotorickou pohádkou od Marcely Kotové (příloha č. 33).

Aby nám bylo teplo

Navázali jsme tématem oblečení. Zaměřili jsme se na sebeobsluhu a samostatnost při oblékání. Hlavním úkolem dětí bylo vždy na vyžádání přinést dané oblečení, které dávaly na jednu velkou hromadu. Následně jsme oblečení třídili dle druhu a hromady mezi sebou porovnávali – zapojení hrubé a jemné motoriky a zrakového vnímání.

Hrubou motoriku jsme propojili se sluchovým vnímáním, když děti pobíhaly okolo rotřízených hromad za doprovodu písně Vybereme ze skříně (příloha č. 34) - reakce na rychlost hudby. Když hudba přestala hrát, pedagog řekl jednu část těla, kterou se děti pokoušely obléct.

Ranní cvičení jsme motivovali oblečením, které jsme využívali jako pomůcku. Úklony s čepicí, nasazování na různé končetiny.

Jemnou motoriku děti prověřily při výrobě svetru – obkreslení, vystřížení, barvení za pomoci pouze prstů a prstových barev. Po zaschnutí jsme po okraji svetru vytvořili díry, kterými děti provlékaly bavlnky různých velikostí. Vytvářeli jsme vzory svetřů za pomoci kostky s linkami, které děti na papír kreslily.

Dětem jsme připravili různé logické řady složené z ponožek, čepic a rukavic, které dle předloh napodobovaly, pokládaly přesně na ně a nebo v jejich jednodušších verzích pokračovaly (zrakové vnímání a jemná motorika).

Oromotorika a dechové cviky byly stále zapojovány v průběhu ranního přivítání. (cviky viz přílohy 1 a 2).

Masky masopustu

Témata zimy jsme ukončili masopustem. Téma jsme zaměřili na tradiční masky, které nás provedly provičením hrubé motoriky, při jejich napodobování (medvěd, šašek, kůň kominík, bába s nůš, ...). Napodobovali jsme i nástroje, které používá kapela v masopustním průvodu. Sluchové vnímání jsme zapojili při zpěvu písně Masopust (viz příloha č. 35), kterou jsme doprovázeli Orffovými nástroji, pokličkami a hrnci s vařečkami – dodržování rytmu, využívání intenzity hudby. Hudbu jsme doprovázeli hlasitým zpěvem a chůzí v průvodu po celé budově MŠ.

Děti musely spolupracovat při obkreslování postav a následnou výrobu masek v životní velikosti – obkreslování a vybarvování (obtiskávání rukou, barvení velké plochy, vyplňování prostoru), využívání jemné motoriky a zrakového vnímání.

Jelikož k masopustu patří tradiční koblihy, i my jsme si je společně upekli. Zadělali jsme kynuté těsto. Děti sypaly, nalévaly, klepaly vajíčka, míchaly, trpělivě čekaly při kynutí těsta a nakonec si každý umačkal své bocháňky, které naplnil marmeládou.

Artikulační cviky vybírala artikulační kostka, kterou děti házely. Cviky viz příloha č.1.

Dechová cvičení viz příloha č. 2.

Týden plný pohádek

Zimní integrovaný blok jsme ukončili týdnem plným pohádek. Na každý den byla připravena jedna pohádka, která byla zaměřená jiným směrem.

Na hrubou motoriku jsme zaměřili Boudu budku – dramatizace, oblékání kostýmů, nápodoba chůze zvířat, stavba budky z molitanových kostek.

Pohádku O peníkové chaloupce jsme využili k jemné motorice – sběr naházených drobečků a jejich počítání, časová posloupnost obrázků (zrakové vnímání).

Sluchové vnímání jsme využili k poslechu všech čtených pohádek. Pohádku O Červené Karkulce jsme využili znovu od Marcely Kotové (příloha č. 36) a využili ji tak k artikulačním cvičením. Zároveň jsme využili i rozlišování barev a hledání červených předmětů. Z knihy jsme využili i PL zaměřené na zrakové vnímání (hledání stop vlka – příloha č. 37) a grafomotoriku (vlkovy zuby – příloha č. 38). Pohádku O Budulínkovi jsme také použili od Marcely Kotové (příloha č. 39). Dále jsme použili písničku běží liška k táboru (příloha č. 40) a počítání hrášků (diktát s kreslením misky a 2 malých hrášků). Také jsme využili PL z knihy (viz příloha č. 41) zaměřený na vodorovnou čáru.

2.5.1 SRNUTÍ POKROKU POZOROVANÝCH DĚTÍ ZA DRUHÉ OBDOBÍ – PROSINEC – BŘEZEN

Vzhledem k vysoké absenci dětí (z důvodů častých nemocí) jsme se rozhodli hodnotit pokroky v jednotlivých oblastech za delší období, 4 měsíce.

Oromotorika

	Otevře ústa	Vyplázne jazyk	Vyplázne jazyk nahoru/dolů	Olízne horní ret	Olízne spodní ret	Olízne rty dokola	Z koutku do koutku
Václav	ano	ano	ano/ano	ano	ano	ano	ano
Aleš	ano	ano (stále málo)	náznak/ano	ano	ne	ne	ano
Oldřich	ano	ano	ano/ano	ano	ano	ano	ano

Pasivní a aktivní slovní zásoba

Václav – pozná i pojmenuje všechna zvířata včetně citoslovů. Pojmenovává stále více objektů na obrázcích z knihy.

Aleš – všechna zvířata pozná, zvládá dané citoslovce se zjevným omezením (neotevívá dostatečně ústa), pojmenuje stále jen psa. Ukáže všechny tázané pojmy (15), zopakuje jednosuchá slova „*dům, pán, pes, okno*“.

Oldřich – zvířata zná všechna pasivně + citoslovce, pojmenuje „*koka, oce, káva, pase, pice, pes, osel, koza, husa, kana, kálík*“. V knize ukáže všechny tázané pojmy (25), pojmenovává jednoduché pojmy „*dům, auto, pán, okno, stecha, táva, papír, boty...*“.

	Citoslovce	Krátká slova	Slovní spojení	Věty	Požádá o pomoc	Výslovnost
Václav	ano	ano	ano	Snažíme se o nahrazování citoslovců	ano „já momo“	komolení slov
Aleš	ano	opakuje jednoslovná	Ne, pouze „o o“	ne	ne	nelze hodnotit
Oldřich	ano	ano, opakuje	ano	Velmi krátké věty	ano „já piším“	komolení slov a vynechávání písmen

Zrakové vnímání

	Složí obrázek ze 2 částí	Ze 3 částí	Ze 4 částí	Z 5 částí	Vyhledá v obrázku	Puzzle o 15 kouscích
Václav	ano	ano	ano	ano	20	ano
Aleš	ano	ano	ne	ne	15	ne
Oldřich	ano	ano	ano	ne	20	ne

Hrubá motorika

	Chůze/ na nerovném povrchu	Běh/ na nerovném povrchu	Chůze do schodů	Chůze ze schodů	skoky	Balanc na 1 noze	Napodobí jednoduché cviky
Václav	ano / ano	ano / ano	střídavě	střídavě	ano	ano	ano
Aleš	ano, po špičkách/ nejistá	ano / nejistý	střídavě	pomalou střídavě	ano	ano	ano, dle omezených schopností
Oldřich	ano / ano	ano / ano	střídavě	střídavě	ano	ano	ano

Jemná motorika

	Úchop tužky	Úchop lžice	Otevírání pěstí /střídavě	Jednotlivé prsty k palcům	„dlouhý nos“	Prstem po lince
Václav	ano	ano	ano/ano	ano	ano	ano
Aleš	ne	po upozornění sám opraví	ano/ne	ne	ne	ano
Oldřich	ano	ano	ano/ano	některé	jedna ruka na nos	ano

Sebeobsluha

	Nalije si nápoj	Samostatně jí	Umyje si ruce	Užívá samostatně toaletu	Zuje se/ obuje se	Oblékne se	Svlékne se	Kapesník
Václav	ano	ano	ano	ano	ano/ano	ano, pomoc se zipem	ano	ano
Aleš	ne	ano	ano	ano	ano/ano	kalhoty, čepice	kalhoty, čepice	ne
Oldřich	ano	ano	ano	ano	ano/ano	s malou pomocí	ano	ne

Václavovy komunikační schopnosti se posunuly o velký kus. S dětmi využívá krátké věty, které srále doplňuje citoslovci. Snažíme se zaměřovat za slovesa, aby se do chlapcovy slovní zásoby zautomatizovaly a slovní projev se tak rozvinul. Výslovnost slov je zatím velmi komolená. V oblékání Václav žádá o pomoc pouze při nasazení zipu.

Alešovy schopnosti se posunuly o pokusy o mlunevní projev, který se ale zatím nepodařil. Stále vydává zvuky se zavřenými ústy. I citoslovce jsou tímto defektem značně ovlivněny. Daří se nám opakování jednoslabičných slov. Při oblékání si o pomoc stále neřekne, ale zvládá samostatně oblékat i svlékat spodní polovinu těla a čepici.

Naopak Oldřichovy schopnosti se velmi posunuly. Snaží se pomocí několika známých denně používaných slov vyprávět a dorozumět nejen s pedagogy, ale i kamarády. Výslovnost je často komolená a vynechává slova. Snaží se samostatně oblékat, o pomoc žádá při nezdařilém oblékání mikiny a bundy a zapínání zipu.

2.6 CELKOVÉ SHRNU TÍ POKROKU POZOROVANÝCH DĚ TÍ A VLIV NEJEN KOMUNIKAČNÍCH SCHOPNOSTÍ V DALŠÍM VÝVOJI

U všech třech pozorovaných jedinců byl zaznamenán v období probíhajícího výzkumu značný posun.

Ač se ze záznamových tabulek může zdát, že rozdíly v schopnostech chlapců vůči jsou velké. Posun, co se týče daného jedince je velmi značný a pro jejich následující vývojové fáze a stádia velmi přínosný.

Václavův posun se projevil v oromotorice a aktivním využití verbální komunikační schopnosti. Hrubá motorika Václavovy umožnila samostatné oblékání a samostatnost jako takovou. Ale jelikož jeho velkým nedostatkem bylo mluvení a komunikace s pedagogy a vrstevníky, pokrok, kterého za podpory rozvoje oblastí rozvíjející tyto schopnosti rozvinul je opravdu znatelný v kladném slova smyslu. Z chlapce, jež se domlouval pouze za pomoci citoslovců a nesrozumitelných zvuků, který stál na okraji zařazení do kolektivu (jeho „hlučení“ děti rušilo), je nyní oblíbený chlapec. Dokáže se zapojit do jakékoliv hry a aktivity, obohatí ji o své nápady nebo ji dokonce sám zprostředkuje a vede.

Ve Václavově případě měla podpora rozvoje komunikačních schopností smysl především z pohledu zapojení do kolektivu a následného dalšího učení. Chlapci otevřela dveře nejen do oblasti hry s vrstevníky, ale při utváření nových kamarádských vztahů, domluvy s pedagogickými i nepedagogickými pracovníky a dalšímu učení a rozvoji, který nyní nebude tolik bržděn neschopností slovně vyjádřit své potřeby.

Alešovy posun nastal hlavně v oblasti hrubé motoriky. Chlapec byl schopen chodit pouze s rozpaženýma rukama, které vyrovnávaly nejistotu chůze. Nyní běhá po různých površích a ponouká ostatní kamarády. Jeho sociální schopnosti se vzhledem k jeho komunikačním dovednostem neměly šanci příliš rozvíjet. Ale díky časté individuální práci se nám podařilo rozhýbat alespoň některé části artikulačních orgánů. Aleš se tak více „otrkal“ a začal se mezi své vrstevníky více zapojovat a domlouvat alespoň za pomoci neverbální komunikace.

I v tomto případě hraje podpora oblastí rozvoje komunikačních schopností velkou roli v zapojení do kolektivu. Nejen, že chlapci pomohla v dorozumění a zapojení skupiny, ale i

v udžení kroku v motorických dovednosech. Co se týká komunikace s dospělým, Aleš si bez ostychu říká v případě potřeby i při jakékoliv žádosti. Dokáže si za pomoci zvuků a citoslovců říci například o přidání.

Oldřichův posun byl komplexní. Co se týče oromotoriky a slovní zásoby, podařilo se nám jeho schopnosti za pomoci využití jednotlivých nástrojů, podpory rodičů i velkého chťiče chlapce posunout o velký kus dopředu. Oldřichova pasivní slovní zásoba byla sice velmi zdatná, ale aktivní zásobu brzdily nedostatky artikulačních svalů. Na konci pozorovacího období se jeho schopnost rozvinula o velký kus dopředu. Chlapec slovně komunikuje s personálem MŠ i vrstevníky ve třídě. Motorické schopnosti z nejistých a bojácných pokusů přešly do sebevědomých pohybů, které mu umožňují nejen rychlejší pohyb v jakémkoliv prostředí, ale i schopnost určité samostatné sebeobsluhy.

U Oldřicha vedly posuny ke značnému rozvinutí sebevědomí a utváření kamarádských vztahů. Chlapec se nebojí ani nestydí říci o pomoc jak pedagoga, tak kamaráda. Jeho velmi přátelská povaha mu napomáhá k vytváření situací, při kterých nyní dokáže vykomunikovat problém či potřebu druhého a pomoci mu (na příklad vysvětlí, co druhého trápí). Tyto pokroky Oldřichovi umožnily cestu k dalšímu učení, které mu pomůže nejen k dalším posunům komunikačních schopností, ale i dalších zkušeností.

Z pohledu pedagoga bychom řekli, že při ověřování nástrojů pro práci s dětmi s narušenou komunikační schopností (opozděným vývojem řeči) je potřeba pracovat komplexně se všemi oblastmi. Jejich prolínání a návaznost následně podporuje rozvoj nejen dovedností v komunikaci, ale i v ostatních oblastech vývoje předškolního dítěte. Velkou roli nejen pro rozvoj jedince, ale i pro určité zapojení do společnosti hraje jeho socializace. Vypozorovali jsme, že potřeba dorozumět se s dospělým či vrstevníkem je velkou motivací pro učení dítěte. Komunikační schopnosti jsou důležité nejen pro další učení dítěte, ale i pro navazování nových vztahů, které posouvají malého člověka v dalším životě.

Z výše zmíněné pedagogické praxe autora bakalářské práce jsme při konečném zamyšlení nad problematikou opožděného či odlišného vývoje řeči dítěte v předškolním věku došli

k závěru, že tato problematika se naší profesi bude v budoucnu týkat čím dál tím častěji a ve větší míře. Společně s kolegyní pracujeme v mateřské škole druhým rokem a za tak krátkou dobu jsme vyzorovali, že úroveň dětské řeči se každým rokem snižuje a dětí s opožděným vývojem řeči značně přibývá. Při výběru tématu bakalářské práce byla cílem praktické části jedna holčička s touto problematikou. Z důvodu její velmi časté absence a nakonec samovolného rozmluvení jsme se rozhodli vypracování bakalářské práce odložit. V následujícím školním roce nastoupilo do mateřské školky jedinců s odlišným vývojem řeči hned několik. My jsme se pro výzkumnou část rozhodli popisovat pouze chlapce s podobnou problematikou a neschopností řeči.

Z tohoto důvodu vyvozujeme závěr, že tato problematika je do budoucna velkým tématem z pohledu práce v předškolních institucích s dětmi a tvorby třídních vzdělávacích programů. Ty by se pak mohly odvíjet zprvu především od rozhýbávání mluvních orgánů a za pomoci komplexního rozvoje všech oblastí postupně rozvíjet další schopnosti dítěte.

ZÁVĚR

Bakalářská práce shrnuje jednotlivé nástroje v určitých oblastech pro rozvoj komunikačních schopností. Ukazuje potřebu podpory komplexního plánování se zaměřením na všechny oblasti rozvoje dítěte.

Zaměřila se na pozorování a práci se třemi jedinci s opožděným vývojem řeči. Kauzuisticky představila jednotlivé problematiky dětí a zaznamenala jejich počáteční schopnosti a nedostatky, na které se v následujících šesti měsících zaměřila a snažila se je v určité míře napravit. Obsahuje také záznamové tabulky s pokroky jedinců, které se vždy podařily dosáhnout za určité pozorovací období. Nakonec obsahuje konečné hodnocení a porovnání skutečných posunů pozorovaných chlapců a vliv pro další učení.

Tato práce ukazuje, že podpora přirozeného vývoje dítěte dokáže vykompenzovat určité nedostatky nejen v komunikačních schopnostech jedince. Zároveň je zde představena důležitost propojení jednotlivých oblastí rozvoje k dalšímu učení. Nakonec představuje zamyšlení nad problematikou špatných řečových schopností a opožděného vývoje řeči (především při nástupu do MŠ) do budoucnosti.

RESUMÉ

Bakalářská práce popisuje vývoj komunikačních schopností dítěte do šesti let. Jsou zde vypsány podmínky správného vývoje řeči, příčiny narušené komunikační schopnosti, klasifikace narušené komunikační schopnosti a podpora rozvoje komunikačních schopností a řeči v předškolním věku. Ukazuje na problematiku špatné komunikační schopnosti a její důsledky. Podpora rozvoje komunikačních schopností a řeči je rozdělena do několika oblastí a v druhé části je popsána praxe, práce s dětmi, pozorování a následné záznamy zdarů, nezdarů a pokroků daných jedinců. Na konci je popsán celkový pokrok chlapců a vyvozen pozitivní důsledek jejich pokroku v dalším učení.

SEZNAM LITERATURY

FICOVÁ, Lenka Theodora. *Od broukání k povídání: návod na rozvoj komunikace a řeči dítěte*. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3346-8.

KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. *Vady řeči u dětí: návody pro praxi*. Praha: Grada 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3941-0.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Opožděný vývoj řeči: dysfázie : metodika reedukace*. Druhé vydání. Praha: Septima, 2018. ISBN 978-80-7216-349-6.

KRAHULCOVÁ, Beáta. *Dyslalie – patlavost: vady a poruchy výslovnosti*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Beakra, 2013. ISBN 978-80-903863-1-0.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí v předškolním věku*. Praha: Grada. 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3008-0.

VRBOVÁ, Renáta. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu narušené komunikační schopnosti: dílčí část*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4648-6.

LYNCH, Charlotte a Julia KIDD. *Cvičení pro rozvoj řeči: prevence a náprava poruch komunikace u mladších dětí*. Vyd. 2. Přeložil Silvie STRUKOVÁ. Praha: Portál. 2010. ISBN 978-80-7367-699-5.

ROHOVÁ, Jana. *Dítě-cizinec v mateřské škole*. Ilustroval Zuzana SLÁNSKÁ. Praha: Raabe, [2021]. ISBN 978-80-7496-477-0.

BENÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítě předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Ilustroval Richard ŠMARDA. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0658-1.

KOTOVÁ, Marcela. *Když jazýčkem zacvičíme, krásně se hned rozmluvíme: pohádky pro logopedickou prevenci*. Ilustroval Vendula HEGEROVÁ. Praha: Portál, 2022. ISBN 978-80-262-1895-1.

ŠPLÍCHAL, Antonín. *Jak se staví dům*. 2. vydání. V Praze: Fragment, 2021. Zábavné úkoly pro nejmenší. ISBN 978-80-253-5256-4.

PŘÍLOHY

Příloha číslo 1 - Artikulační cviky (oromotorické)

Cviky čelisti

- Otevírání úst – co nejvíce to jde a uvolnění
- Práce spodní čelisti – pohyby nahoru, dolů do stran (přežvykování krav)

Cviky rtů

- Špulení rtů – posílat pusinky, střídavě vyslovovat hlásku *u – i, o – e* (změna tvaru rtů), otevírání a zavírání našpulených rtů (na kapříka)
- Nafukování tváří – nafukování pravé a levé tváře, střídavě, najednou
- Třepání rtů – prskání, třepání rtů pomocí prstu (na traktor), silný výdech ústy přes zavřené rty (frkání koně)
- Motorika rtů – změna úsměv X mračení, přenášení malého předmětu pomocí rtů
- Pískání (pokud to dovolují schopnosti dítěte)

Cviky jazyka

- Vyplazování jazyka – vodorovná poloha, dolů k bradě, nahoru k nosu, uvolnit jazyk a znovu ho zploštit, rychle vyplazovat jazyk ven a zpět do úst
- Olizování horního a dolního rtu – ze strany na stranu, dokola po obou směrech
- Klepání jazykem – na horní ret, spodní ret, do obou koutků (pomalu, rychle, ze strany na stranu, se shora dolů)
- Olizování zubů – po přední i zadní straně, horní i dolní zuby + cenit zuby
- Olizování horního patra – pomalé plynulé pohyby dopředu a dozadu
- Tvoření bouličky – v zavřených ústech plačit jazykem do tváří
- Tvoření mističky – v ústech
- Tvoření ruličky – přes stažené rty tvořit pohybem ven

- Klapání jazykem – přiřazení jazyka shora do spodní čelisti (vydávání zvuku jako když klape kůň kopyty)

Cviky měkkého patra

- Pití pomocí brčka
- Foukání brčkem do vody
- Šeptání
- Kloktání

Příloha číslo 2 - Dechové a fonační cviky

Kontrola správného nádechu – v leže, položíme hračku/plyšáka na konec hrudní kosti. Při nádechu a výdechu sledujeme pohyb, střídáme nádech nosem - výdech nosem, nádech nosem – výdech ústy.

Nacvičujeme tyto dechové oblasti – **nádech výdech, délka výdechu, intenzita výdechu, směr výdechu.**

K procvičování těchto oblastí lze využívat různé pomůcky – bublifuk, brčka, větrníky, listy, papírové proužky, papírové kuličky, peříčka, polystyrenové kuličky, píšťalky, flétny, vodové barvy... . tyto pomůcky následně využíváme podle motivace tématu.

U fonačních cvičeních připojujeme k výdechu hlas – **hlásky, slabiky, slova, věty.** Trénujeme tak **výdrž a intenzitu hlasu.**

Příloha číslo 3 – Doplňkové činnosti

Tyto činnosti jsou využívány v různých časových prodlevách, kdy je zapotřebí zaujmout pozornost dětí, na příklad při čekání.

Aktivita jsou zaměřené především na sluchové vnímání a hrubou a jemnou motoriku.

Plác, plác, plác...

S dětmi říkáme básničku, kterou doprovázíme gestikulací rukou:

„Plác, plác, plác, (3x tleskneme)

přineseme táč. (*nastavíme ruce dlaněmi vzhůru, vytvoříme táč, pohupujeme rukama ze strany na stranu*)

Na ten táč si dáme, všechno, co už známe.“ (*ukazvákem jedné ruky klepeme do rytmu do dlaně druhé ruky*)

Následně děti vyjmenovávají znalosti dané oblasti, kterou určí paní učitelka (na příklad určíme téma ovoce - děti jmenují různé druhy: jahoda, jablko...) a společně je dle slabik vytleskají.

Zamávej, zatleskej...

Paní učitelká říká: „Zamávej!“, *děti mávají*, „Zatleskej!“, *děti tleskají*. „Na ..... ruce dej!“ *děti dají ruce na požadovanou část těla (oči, uši, ramena, kolena...)*.

Tuto říkanku s pohybem využíváme, když je zapotřebí zaujmout pozornost dětí a zároveň jim sdělit důležité informace (na příklad, zopakování poučení o bezpečnosti). „Zamávej, zatleskej, na ouška si ruce dej.“

Zvonečku zazvoň

Pomůcky: stoly, židle a jeden zvoneček

Cíl: sluchové vnímání a lokalizace zvuku

Průběh: Děti posadíme na židle kolem stolu, všichni mají ruce pod stolem. Vybraný jedinec jde za dveře kde čeká. Ve třídě dáme zvoneček jednomu dítěti do rukou. Vybraný jedinec se vrací do třídy se slovy: „Zvonečku zazvoň.“ Dítě se zvonečkem pod stolem zazvoní. Jedinec hledá, od koho cinkání vychází.

Příloha číslo 4 – Oblíbené pohybové hry

Bublina

„Velikánská novina, *paní učitelka po slabikách volá říkanku, děti se sbíhají*

přiletěla bublina. *společně tvoříme malý kruh, chytáme se za ruce*

Bublina se nafukuje, *chůzí vzad tvoříme co největší kruh*

letí, letí, poletuje, *jdeme/pomalou běžíme na jednu stranu*

A najednou PRÁSK, praskla“. *na prásk, tleskneme, a děti padají k zemi do lehu nebo si sedají do bobku*

Zlatá brána

Paní učitelka tvoří s jedním dítětem bránu, drží se za vzpažené ruce. Ostatní děti s paní učitelkou chodí v kruhu a bránou prochází. Všichni zpívají:

„Zlatá brána otevřena,

zlatým klíčem podepřena.

Kdo do ní vejde,

tomu hlava sejde.

Ať je to ten nebo ten,

praštíme ho koštětem.“ *Na konci básničky spojené ruce spadnou dolů a chytí někoho, kdo dítě ve tvoření brány vystřídá.*

Zajíček ve své jamce

Určíme prvního zajíčka (jednoho nebo více, v závislosti na počtu dětí), ostatní děti vytvoří okolo něho kruh. Chodí dokola a zpívají:

„Zajíček v své jamce sedí a spí, sedí a spí.

Co zajíčku, co je ti, že nemůžeš skákat.

Co zajíčku, co je ti, že nemůžeš skákat.

Rychle skoč, rychle skoč a vyskoč.“ *Zajíček/zajíčci vyskočí a chytí/dotknou se dětí, které je uprostřed vystřídají.*

Příloha č. 5

„Zuzanka se chystá do školky

Zuzanka jde zítra poprvé do školky. Večer nemohla usnout. Ráno zazvonil budík (crrrr). Zuzanka se probudila, zívla (pusu do písmene O) a vyskočila z postele. Umyla si obličej (masírujeme si obličej dlaněmi) a vyčistila si zuby (jazykem přejíždíme zuby jako kartáčkem). Potom se oblékla a posadila ke stolu. (jazyk položíme do důlku za spodní

přední zuby). Maminka jí připravila snídani a Zuzka se pustila do jídla. Čaj byl horký, tak musela foukat (**foukáme**), potom ho zlehka upíjela (**usrkáváme**). Kousla do rohlíku (**koušeme sousto**). Když dojedla, vzala si bundu. Strčila ruku do jednoho rukávu (**jazyk vysuneme z pusy – rty u sebe**). Potom se chytla maminky za ruku a šly po schodech dolů (**jazyk na horní ret, na spodní ret – střídat**). Vydaly se ulicí směrem ke školce. Zastavily se na chodníku před přechodem (**rozprostřeme jazyk volně v puse – jako tác**). Kolem projíždí po silnici auta (**jazykem přejíždět horní ret z levého koutku do pravého**). Když přišly do školky, maminka zatukalana dveře (**špičkou jazyka ťukat za horní přední zuby**). Zuzka se ani nehnula, jen se vykuleně rozhlížela do všech stran (**oční mimika, koukáme vlevo, vpravo, pohybujeme pouze očima**). Otevřely se dveře (**pusu do písmene O**) a v nich se objevila paní učitelka. Pozdravila a usmála se (**široký úsměv**). Zuzka se převlékla, dala mamince pusu (**našpulíme rty**) a vešla do třídy mezi děti. Ve školce se jí moc líbilo.“ (Kotová 2022, str. 6)

Příloha č. 6

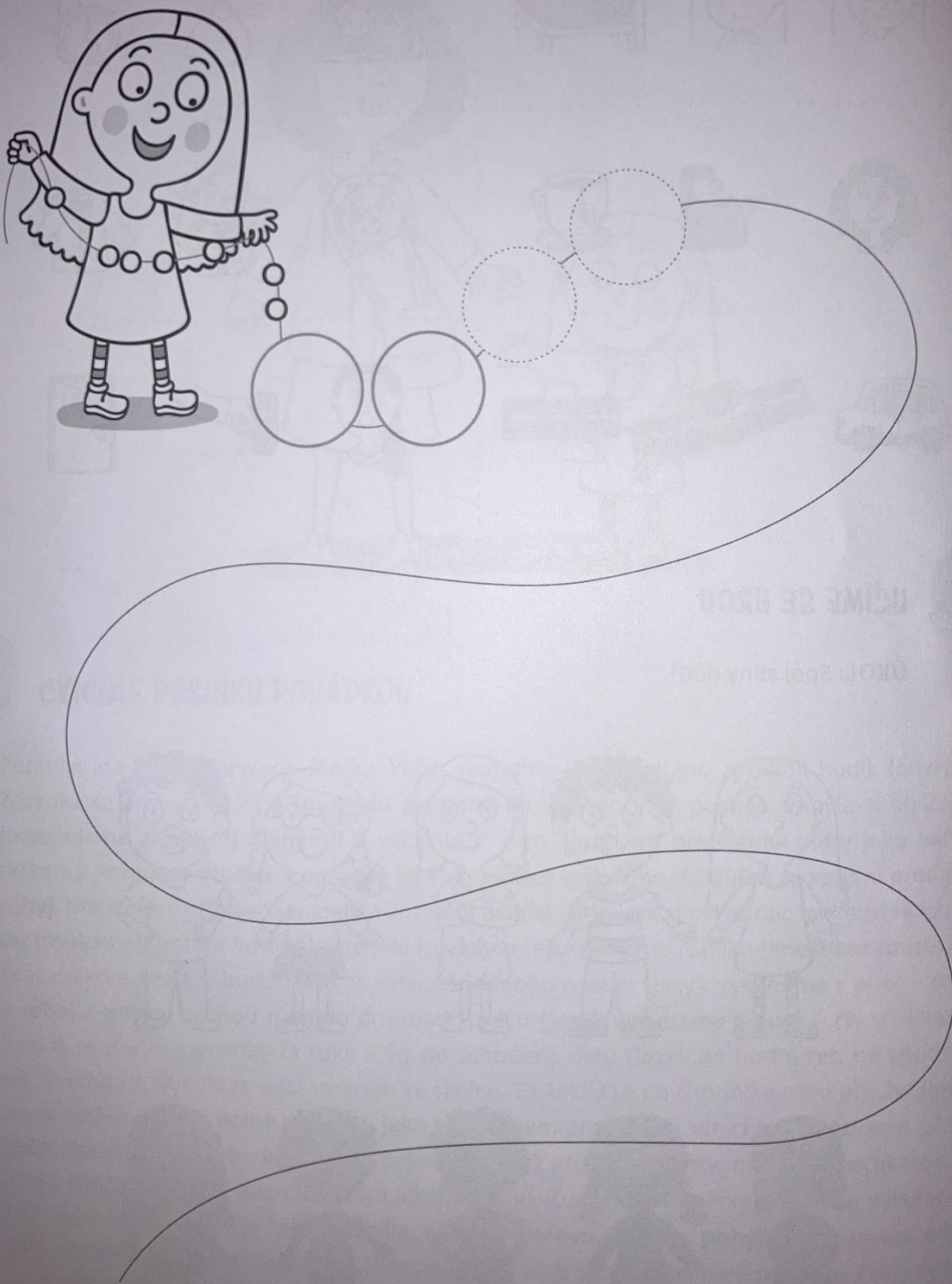

(Kotová 2022, str. 7)

Příloha č. 7

 CVIČÍME RUČÍČKU

ÚKOL: Zuzanka si ve školce hrála s korálky. Ale bylo jich málo. Namaluješ jí další korálky?

(Kotová 2022, str. 8)

Příloha č. 8

„Dupy, dupy, dupičky, (*dupeme do rytmu*)

já mám čtyři nožičky. (*dupeme do rytmu*)

Jsem ježeček Bodlinka, (*natahujeme paže z různých míst od těla, do úplného natažení*)

už mě volá maminka.“ (*dlaně u úst, rotace horní poloviny těla*)

Zdroj: Krtek a zvířátka | MŠ Spojarů. Program | MŠ Spojarů [online]. Dostupné z:

<https://www.ms-spojaru.strakonice.eu/content/krtek-zviratka>

Příloha č. 9

„Típ, típ, típ, vrabec vrabce štíp.

Potkali se na keříčku, vythli si po peříčku.

Típ, típ, típ, vrabec vrabce štíp.“

Přikládáme k palci postupně ukazováček, prostředníček, prsteníček, malíček a zpět (na jedné ruce) – ťuknou vícekrát jedním prstem nebo po jednom ťuknutí střídáme.

Zdroj: Vrabec / Říkadla a básničky | ProMaminky.cz. ProMaminky.cz - články, hodnocení a všechno pro maminky [online]. Copyright © 2013 [cit. 11.04.2023]. Dostupné z:

<https://www.promaminky.cz/rikadla-a-basnicky/o-zviratkach-12/vrabec-477>

Příloha č. 10

„Spadl kaštan do travičky, (*sedmene si do dřepu*)

uhodil se do hlavičky. (*kýveme hlavou ze strany na stranu, při každém úklonu se ukazovákem dané ruky dotkeme hlavy*)

Nelekl se, neplakal, (*kroutíme hlavou ze strany na stranu*)

k nám do školky doskával.“ (*vyskočíme ze dřepu + skáčeme – možné dřepy s výskokem*)

Zdroj: Tělocvik zábavně: cvičení s přírodninami - Vše pro jesle. Úvodní strana - Vše pro jesle [online]. Copyright © 2023 vseprojesle.cz [cit. 11.04.2023]. Dostupné z:

<https://vseprojesle.cz/telocvik-zabavne-cviceni-s-prirodninami/>

Příloha č.11

NASEDETICKY.SK
pre úsmer vašich detí

Prší, prší

Ľudová

Pr - ší, pr - ší len sa le - je, ne - za - tvá - raj mi - lá dve - re,
Keď som i - šiel od Zu - zič - ky, štrn - ga - li mi pod - ko - vič - ky,

5
mi - lá má, du - ša má, ne - za - zvä - raj pred na - ma.
štrn - ga - li, brn - ga - li, si - vé oč - i pla - ka - li.

Zdroj: Prší, prší - Ľudová pieseň - Nasedeticky.sk. *Nasedeticky.sk - Aktivity pre deti a školákov* [online]. Copyright © 2023 Nasedeticky.sk [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: <https://nasedeticky.sk/hudobna-vychova/ludove-pesnickys-notami/9216/prsi-prsi-ludova-piesen/>

Příloha č.12

Bedla

„Stojí, stojí bedla, (*stoj rovný, ruce v bok, mírné rotace boky*)

ráda by si sedla. (*sed do dřepu*)

A vzala si pletení, (*ve dřepu, točíme předloktím – „namotáváme provaz“*)

noha už jí dřevění.“ (*vstyk, pochodování s vysokými koleny*)

Zdroj: Stojí, stojí bedla / Říkadla a básničky | ProMaminky.cz. *ProMaminky.cz - články, hodnocení a všechno pro maminky* [online]. Copyright © 2013 [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: <https://www.promaminky.cz/rikadla-a-basnicky/ostatni-25/stoji-stoji-bedla-6068>

Příloha č. 13

Muchomůrka

„Muchomůrka roste v lesíčku, (*ze dřepu si pomalu stoupáme do stoje rovného*)

pěkně červenou má hlavičku. (*kýveme hlavou ze strany na stranu*)

Na klobouku bílé puntíky, *(z natažených paží střídavě ukazujeme na různá místa hlavy, paže jde vždy zpět do protažení)*

vypadá jak deštník veliký, vypadá jak deštník veliký.“ *(rozpažíme ruce a točíme se dokola na obě strany)*

Zdroj: Muchomůrka / Říkadla a básničky | ProMaminky.cz. *ProMaminky.cz - články, hodnocení a všechno pro maminky* [online]. Copyright © 2013 [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: <https://www.promaminky.cz/rikadla-a-basnicky/ostatni-25/muchomurka-1964>

Příloha č. 14

„Hádaly se houby, hádaly se v lese,
kterou z nich si houbař, v košíku odnese.

Kráčí houbař lesem, houbař kudrnatý,
nevzal ani jednu, byly jedovatý.“

Po sesbírání všech hub, na konci básně se všechny houby rozprchnou zpět do lesa a volí se houbař nový.

Zdroj: Hádaly se houby - Předškoláci - omalovánky, pracovní listy » Předškoláci - omalovánky, pracovní listy. *Magazín pro učitelky i rodiče, předškolní a mimoškolní vzdělávání. Aktivita, náměty pro dospěláky a děti v mateřské školce, škole.* » Předškoláci - omalovánky, pracovní listy [online]. Dostupné z: <https://www.predskolaci.cz/hadaly-se-houby/750>

Příloha č. 15

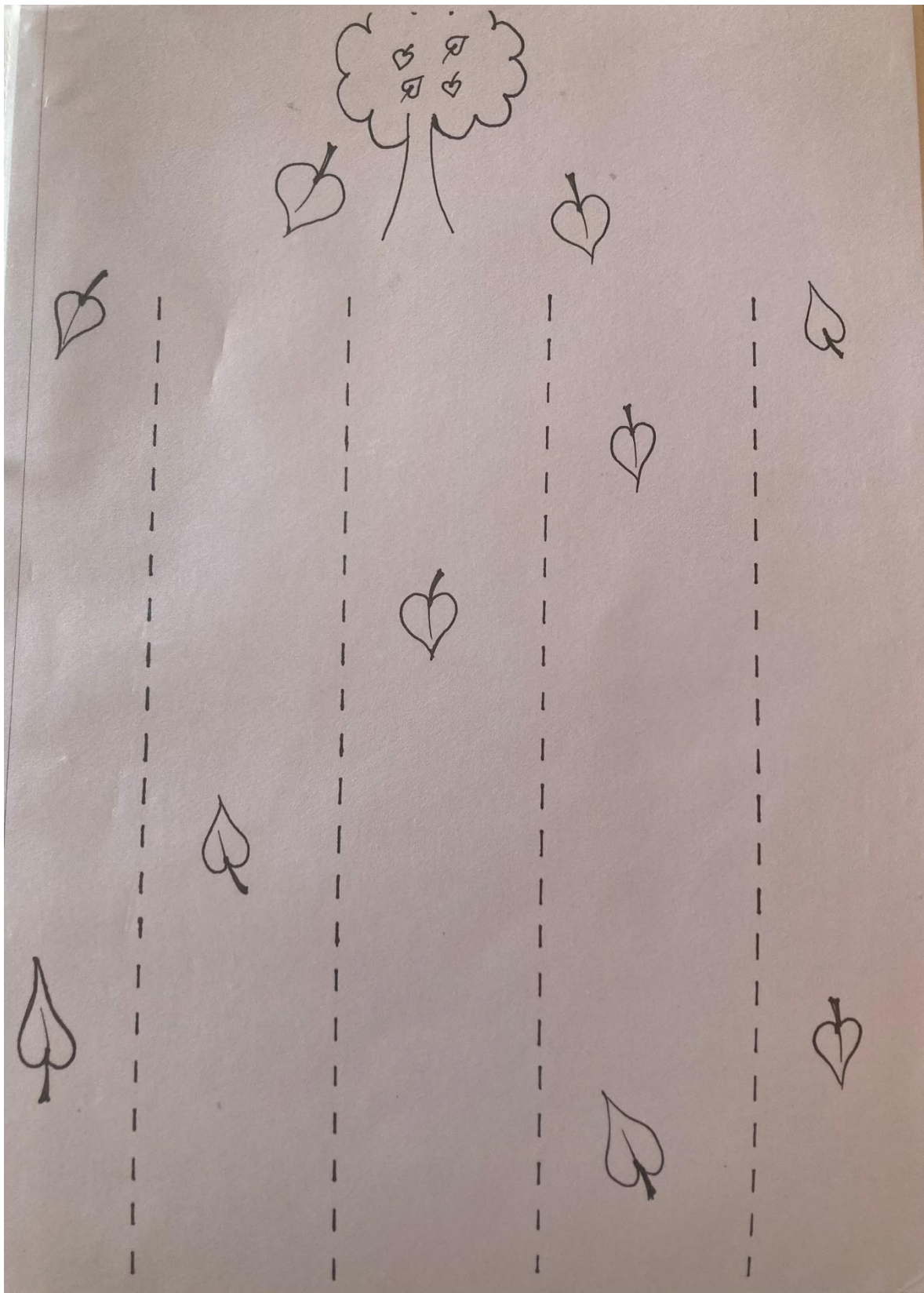
„Listy vzduchem létají, pochytat se nedají, *(tleskneme)*

jeden směr jim nestačí, dokola se otáčí.“

Zdroj: Listy - Předškoláci - omalovánky, pracovní listy » Předškoláci - omalovánky, pracovní listy. *Magazín pro učitelky i rodiče, předškolní a mimoškolní vzdělávání. Aktivita, náměty pro dospěláky a děti v mateřské školce, škole.* » Předškoláci - omalovánky, pracovní listy [online]. Dostupné z: <https://www.predskolaci.cz/listy/14864>

Příloha č. 16

(Vlastní výroba)

Příloha č. 17

Měla babka čtyři jabka, *(2 úkroky stranou do prava, ruce v bok)*

a dědoušek jen dvě. *(2 úkroky stranou do leva, ruce v bok)*

Dej mi babko, *(stojíme rovně, rotace na pravou stranu pouze od pasu nahoru, ruce v bok)*

jedno jabko, *(stojíme rovně, rotace na levou stranu pouze od pasu nahoru, ruce v bok)*

budeme mít stejně. *(točíme se pochodem dokola)*

Měl dědoušek měl kabátek *(opakujeme stejné pohyby – úkroky)*

a babička jupku. *(úkroky)*

Pojď dědoušku, *(rotace)*

na mazurku, *(rotace)*

já si s Tebou dupnu. *(točení)*

Zdroj: Měla babka čtyři jabka akordy a text | spisnickou.cz. *Písničky akordy texty nejen na kytaru / spisnickou.cz* [online]. Dostupné z: <https://spisnickou.cz/mela-babka-ctyri-jabka>

Příloha č. 18

„Vyletěl si pyšný drak, *(z dřepu stoupáme do výponu)*

vyletěl až do oblak. *(z podřepu stoupáme do výponu)*

Z vysoka se dívá na svět, *(dlaň hranou na čelo, jako kšilt, stojíme na špičkách, rotace do stran horní polovinou těla)*

strašil by a neví jak. *(dupeme s vysokými koleny)*

Rozhlíží se do všech stran *(díváme se do leva a do prava)*

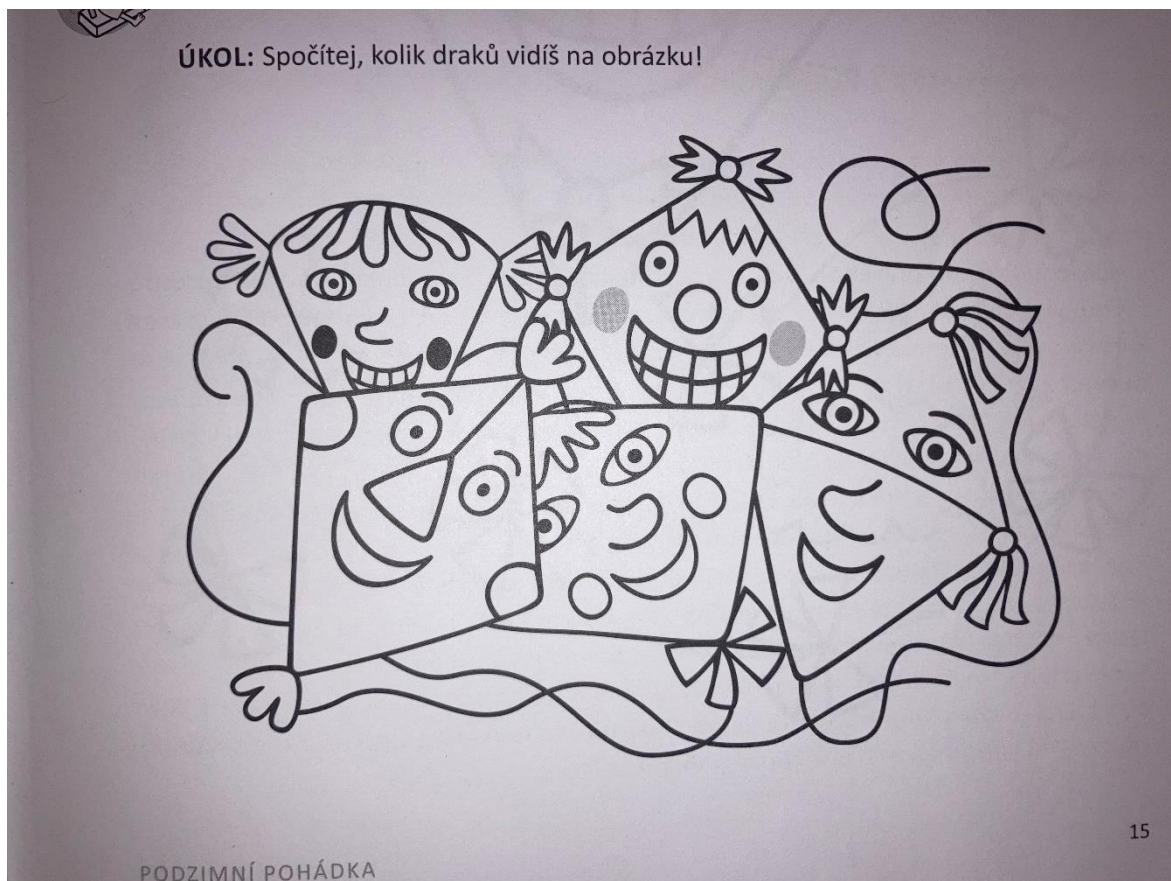
a pak spatří hejno vran, *(rozpaženými pažemi demonstrujeme mávání křídel)*

ale vrány se mu smály, *(ukazováky „strouháme mrkev“ do rytmu)*

že je ještě malý pán.“ *(pochodování do rytmu s vysokými koleny)*

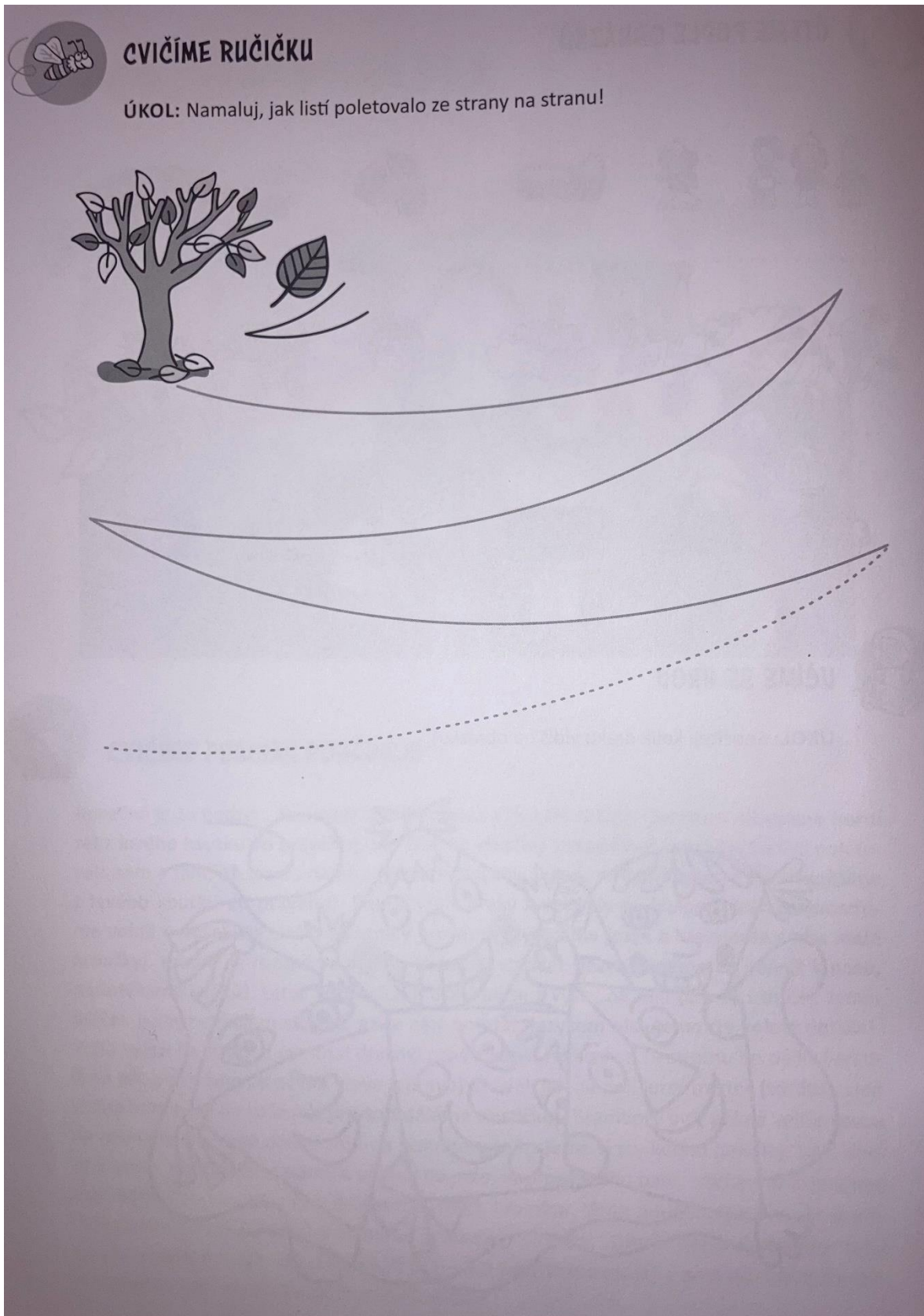
Zdroj: Vyletěl si drak / Říkadla a básničky | ProMaminky.cz. ProMaminky.cz - články, hodnocení a všechno pro maminky [online]. Copyright © 2013 [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: <https://www.promaminky.cz/rikadla-a-basnicky/ostatni-25/vyletel-si-drak-304>

Příloha č. 19

(Kotová 2022, str. 14)

Příloha č. 20

(Kotová 2022, str. 16)

Příloha č. 21

„Konečně je tu podzim. Radovaly se děti (**hurá**) a skákaly radostí (**jazykem olizujeme horní ret z levého koutku do pravého**). Vítr fičel na všechny strany (**foukáme silně**) a listí poletovalo sem a tam, až spadlo na zem (**jazyk vystrčíme z pusy, nedotýkáme se rtů a kmitáme z levého koutku do pravého**). Děti si vzaly draky a vyběhly na louku. (**jazyk rozprostřeme volně v puse**). Na stráni odmotaly provázek (**vystrčíme jazyk a malujeme s ním malé kroužky**). Potom se rozeběhly a draci se začaly vznášet (**jazyk suneme co nejvýš k nosu, nedotýkáme se rtů**). Léтали v oblacích a usmívali se z výšky na děti (**široký úsměv**). Jeden dráček poletoval kolem stromu, až se celý omotal (**jazykem olizujeme rty kolem dokola**). Vojta vylezl na strom a vymotal drakovi ocas z větvi. Podíval se ze stromu do dálky (**vykulíme oči, podíváme se očima vlevo, vpravo**) a viděl, jak na poli jezdí traktor (**tdtdtd**). Lidé sbírali brambory do košíků (**z jazyka uděláme mističku**). Brambory byly pěkně velké (**pusu do písmene O**). Volta dostal chuť na brambory (**olizujeme si rty kolem dokola**). Slezl dolů ze stromu, rozloučil se s dětmi a uháněl na pole. Poprosil jednu paní, zda by mu dala jednu bramboru. Paní mu dala celý košík obrovských brambor. Vojta poděkoval a uháněl domů. Večer tatínek rozdělal oheň a maminka přinesla brambory. Vojta je naházel do ohně. Když byly brambory hotové, tak si je pěkně pofoukali (**mírně foukáme**) a pomalu snědli (**koušeme sousto**). Moc si na nich pochutnali (**mňam**).“ (Kotová 2022, str. 14)

Příloha č. 22

„Hlava, ramena, kolena, palce, (dle slov ukazujeme na příslušné části těla)

kolena, palce, kolena, palce.

Hlava, ramena, kolena, palce,

oči, uši, ústa, nos.“

Zdroj: Hlava-ramena-kolena-palce_boomwhacker_komplet1 - Mateřská škola Veselíčko. *Mateřská škola Veselíčko - MŠ Veselíčko* [online]. Copyright © 2023, Mateřská škola Veselíčko [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: http://msveselicko.cz/ii-trida/hlava-ramena-kolena-palce_boomwhacker_komplet1/

Příloha č. 23

„Koulela se ze dvora, *(sedíme v tureckém sedu, kroužíme kolem sebe předloktími – „motámě šňůru“)*

velikánská brambora. *(rozpažíme ruce, co nejvíce to jde)*

Neviděla, neslyšela, *(zakryjeme oči, zakryjeme uši)*

spadla na ní závora. *(vzpažíme ruce a necháme je volně spadnou na zem)*

Kam koukáš ty bramboro, *(pokrčené paže, dlaněmi vzůru vedle sebe, jako když se dívíme)*

na tebe ty závoro. *(ukazujeme před sebe na ostatní do rytmu)*

Kdyby tudy projel vlak, *(pažemi demonstrujeme pohyb kol vlaku)*

byl by z tebe bramborák. *(před tělem demonstrujeme plácání placek)*

Zdroj: Koulela se ze dvora / Říkadla a básničky | ProMaminky.cz. ProMaminky.cz - články, hodnocení a všechno pro maminky [online]. Copyright © 2013 [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: <https://www.promaminky.cz/rikadla-a-basnicky/ostatni-25/koulela-se-ze-dvora-726>

Příloha č. 24

„Rohy, kožichy, kopyta, ocas, *(demosntrujeme rohy, ukazujeme na tělo, chodidla, pozadí)*

kopyta, ocas, kopyta, ocas. *(ukazujeme na chodidla a pozadí 2x)*

Rohy, kožichy, kopyta ocas, *(demosntrujeme rohy, ukazujeme na tělo, chodidla, pozadí)*

oči, uši, jazyk, nos.“ *(ukazujeme na oči, uši, plazíme jazyk a ukážeme na nos)*

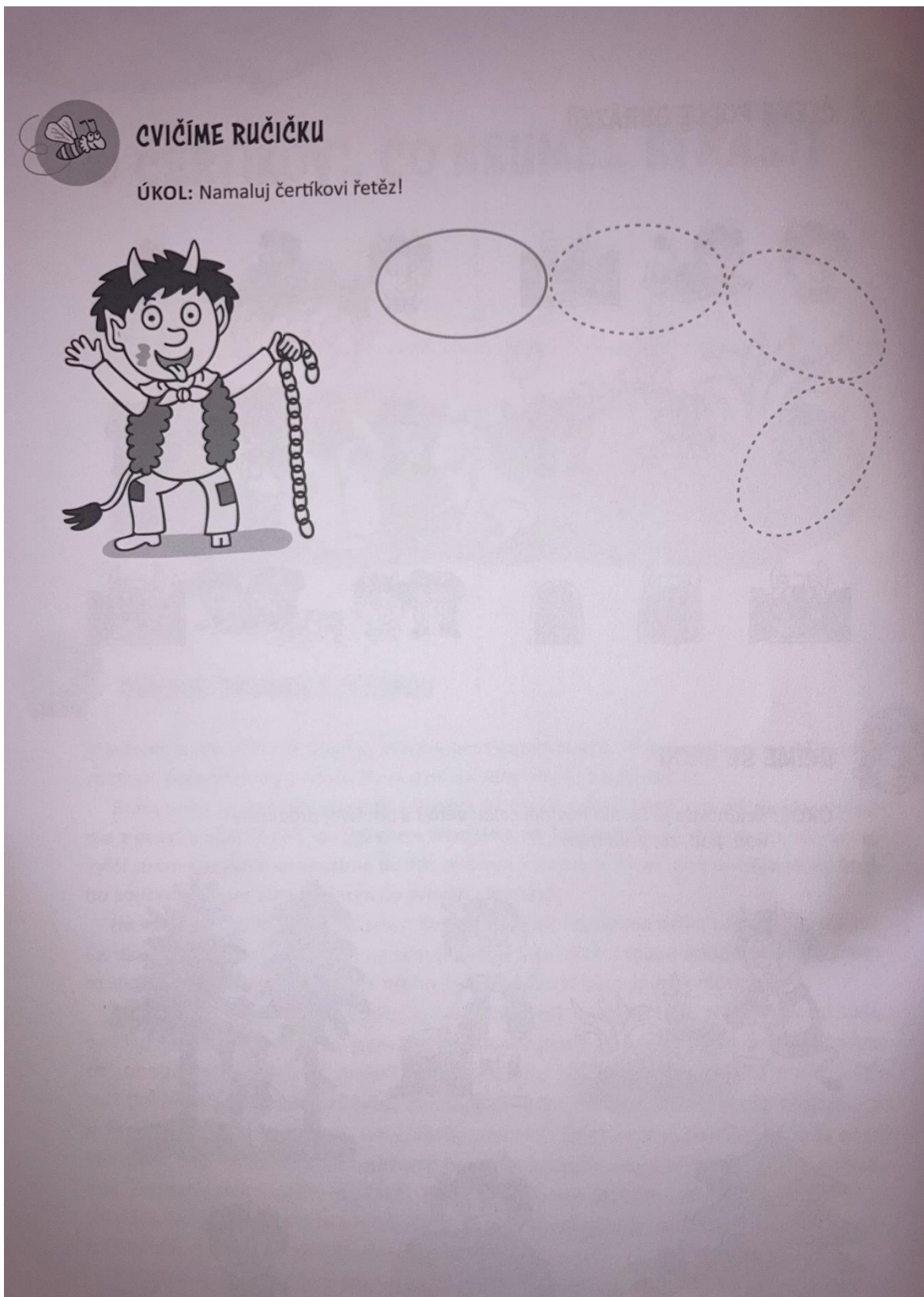
Příloha č. 25

ČERTI PÍSNÍČKA

ot-vi-rej-te čer-nā vra-ta jdem se kouk-nout na čer-tā-ta
 čer-ti klu-ci, čer-ti hol-ky ma-ji rā-di čer-ně udol-k
 ma-ji rā-di tep-lič-ko, pe-klo, pek-lo, pek-lič-ko

Zdroj: Otvírejte čerti vrata / Říkadla a básničky | ProMaminky.cz. ProMaminky.cz - články, hodnocení a všechno pro maminky [online]. Copyright © 2013 [cit. 11.04.2023]. Dostupné z: <https://www.promaminky.cz/rikadla-a-basnicky/cert-a-mikulas-63/otvirejte-certi-vrata-2197>

Příloha č. 26

(Kotová 2022, str. 24)

Příloha č. 27

„O čertíkovi, co neuměl strašit

V jednom pekle žil čertík Bonifác, který vůbec neuměl strašit. Jednoho dne se na něj Lucifer rozzlobil (**mračíme se**) a poslal ho za trest na zem, aby se naučil strašit.

Brány pekla se otevřely (**pusu do písmene O**). Čertík vyletěl z pekla (**jazyk rychle vysuneme z pusy**) a obletěl celý les (**jazykem olizujeme rty kůl dokola**). Potom vyletěl na nejvyšší strom (**jazykem se snažíme dostat směrem k nosu**). Rozhlédl se vlevo (**jazyk do levého koutku**), potom vpravo (**jazyk do pravého koutku**).

Na vedlejším stromě zahlédl sovu. Kulila na něj oči (**vykulíme oči**) a zahoukala (**húúúú**). Čertík se lekl a spadl ze stromu na zem (**bááác**). Začal plakat (**napodobujeme pláč**). „Jsem to ale motovidlo. Strašit neumím, všeho se leknu. Vždyť jsem úplně k ničemu!“

V tu chvíli z lesní studánky vyskočila žába (**kvá kvá**). „Kdopak to tu pláče? Co se ti stalo čertíku?“ zeptala se žabka. „To jsem ale nemeholo. Vyhnali mě z pekla, protože neumím strašit,“ smutnil čertík. „Neumíš strašit? To já ti pomohu,“ kvákla žabka a přivolala větřík: „Větříku!“ (**VĚTRÍKU**). Větřík dorazil (**silný dechový proud**) a za sebou přinels čertici Mefisku. „To je Mefiska, moje kamarádka a čertí učitelka strašení,“ začervenal se Bonifác. Mefiska se mu moc líbila, a tak se hodně snažil, aby se čertovskému strašení naučil. „Tak začneme se strašením. Vyplázni jazyk a udělej (**BLÉ**). Paráda, a teď zkus BUBUBU (**BUBUBU**). A teď BLLLLL (**BLLLLL**). No pání, vždyť ti to jde báječně! Jsi moc šikovný, to bude lehká práce,“ pochválila ho Mefiska. A čertík byl celý šťastný (**široký úsměv**).

Netrvalo dlouho, čertík se naučil strašit a mohl se vrátit do pekla. Brána pekla se otevřela (**pusa do písmene O**) a Bonifác i se svou Mefiskou vletěli do pekla. Potom se brána zavřela (**zavřít pusu**). Všechno dobře dopadlo. Zazvonil konec (**rychle kmitáme jazykem z koutku do koutku nebo říkáme cilililink**) a pohádka je konec.“ (Kotová 2022, str. 22)

Příloha č. 28

„Za zvířátky do lesa

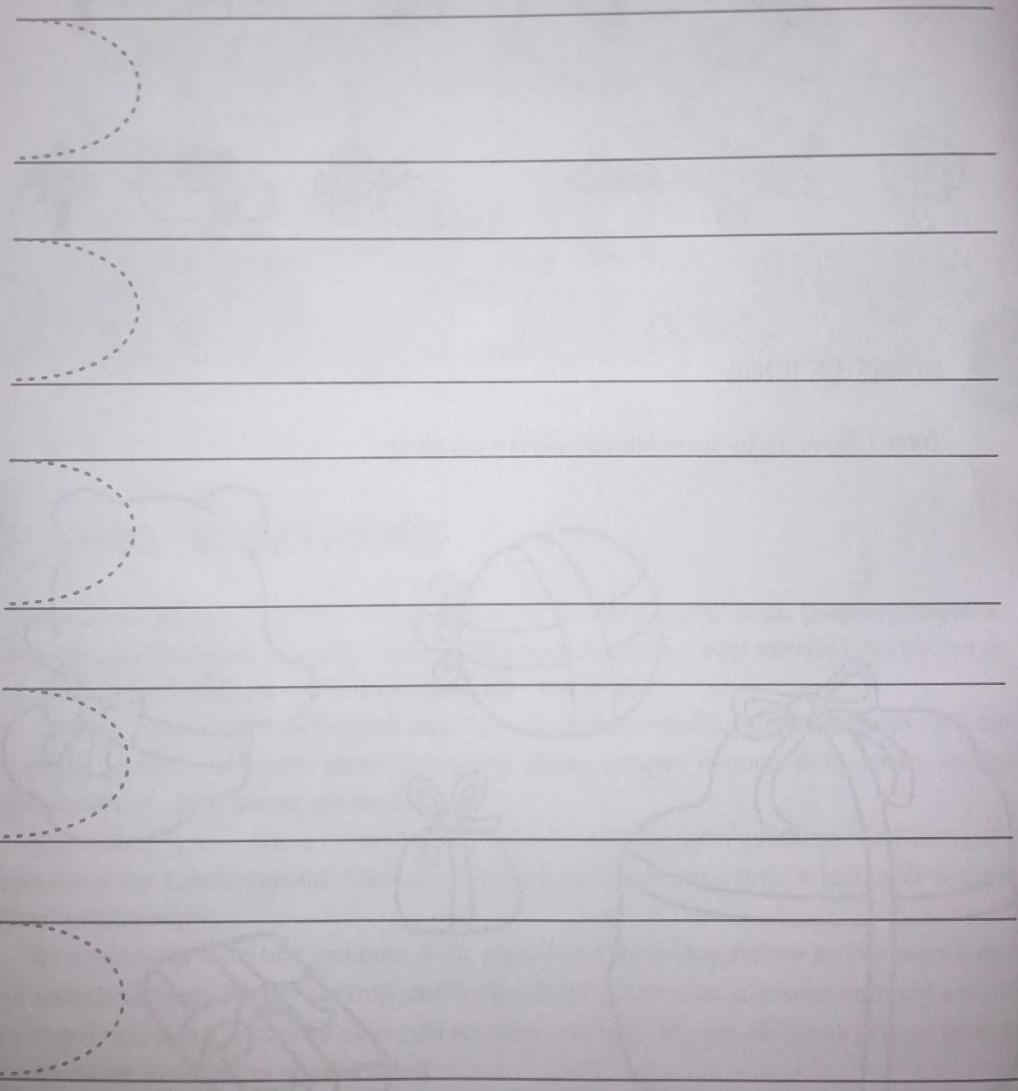
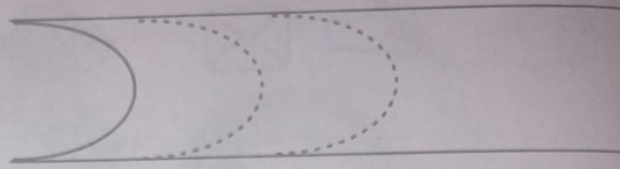
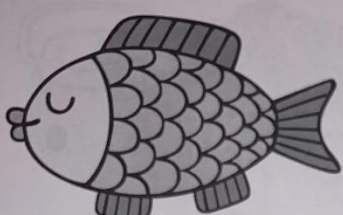
Tatínek s Honzíkem se vydali do lesa. Chtěli se podívat na zvířátka. V lese foukal vítr **(foukáme slabě i silně)**. Les byl plný vysokých stromů **(špička jazyku jde směrem k nosu)**. Větve jim trčely do všech stran **(jazyk vysunujeme z pusy do všech stran)**. „Podívej, Honzíku, na stromě sedí sova,“ řekl tatínek. „Jé a podívej, jak kouká!“ **(koulíme oči – oční mimika)** divil se Honzík, jak kulila svá velká očka.

„A jak nás pěkně zdraví,“ **(hú,hú,hú)** upozornil tatínek. Potom zaslechli nějaké ťukání **(špičkou jazyka ťukat na za přední zuby)**. A najednou uviděli datla. Šli pod strom **(jazyk suneme z pusy směrem k bradě)**. „Auuu, kdo to na mě hází kamínky?“ **(áu, áu)** zeptal se Honzík. „To je přece oříšek. To vypadlo asi veverce z dutiny stromu,“ vysvětloval tatínek. „Podívej, jaká je ve stromě dírka **(pusu do písmene O)**. Zkusíme na veverku zavolat: Veverko!“ **(VEVERKO)**. Veverka vykoukla z dutiny **(jazyk pomalu vysouváme ze zavřené pusy)**. Veverka se bála, a tak se schovala a chroupe oříšky **(koušeme sousto)**. Honzík zaslechl pláč **(napodobuje pláč - mimika obličej)**. „Ouvej, zajíček se chytil do pasti.“ **(skousneme – zuby k sobě)** „ Pomůžeme zajíčkovi?“ **(otevřeme pusou dokořán)** zeptal se tatínek. Zajíček vylezl z pasti, lekl se pobíhal kolem stromu jako pomatený **(olizujeme ret kolem dokola)**. „Copak je to tady za nepořádek?“ divil se Honzík. A tak s tatínkem zvířátkům uklidili les. Nabrali odpad a hodili ho do popelnice **(jazykem tvoříme mističku a strčíme ho do pusy jako do popelnice)**. Potom měli radost, jak to krásně uklidili. Máme radost **(široký úsměv)**.“ (Kotová 2022, str. 18)

Příloha č. 29

 CVIČÍME RUČÍČKU

ÚKOL: Namaluj kapříkovi šupinky!

(Kotová 2022, str. 28)

Příloha č. 30

„Čekání va Vánoce

Nastává vánoční čas a všechny děti se těší na Ježíška. Anička píše dopis **(jazykem napodobujeme psaní tužkou)** a vyhlíží z okna Ježíška **(vykulíme oči – oční mimika)**. Na obloze se rozsvěčují hvězdičky **(otevřeme a zavřeme oči - blikáme)**.

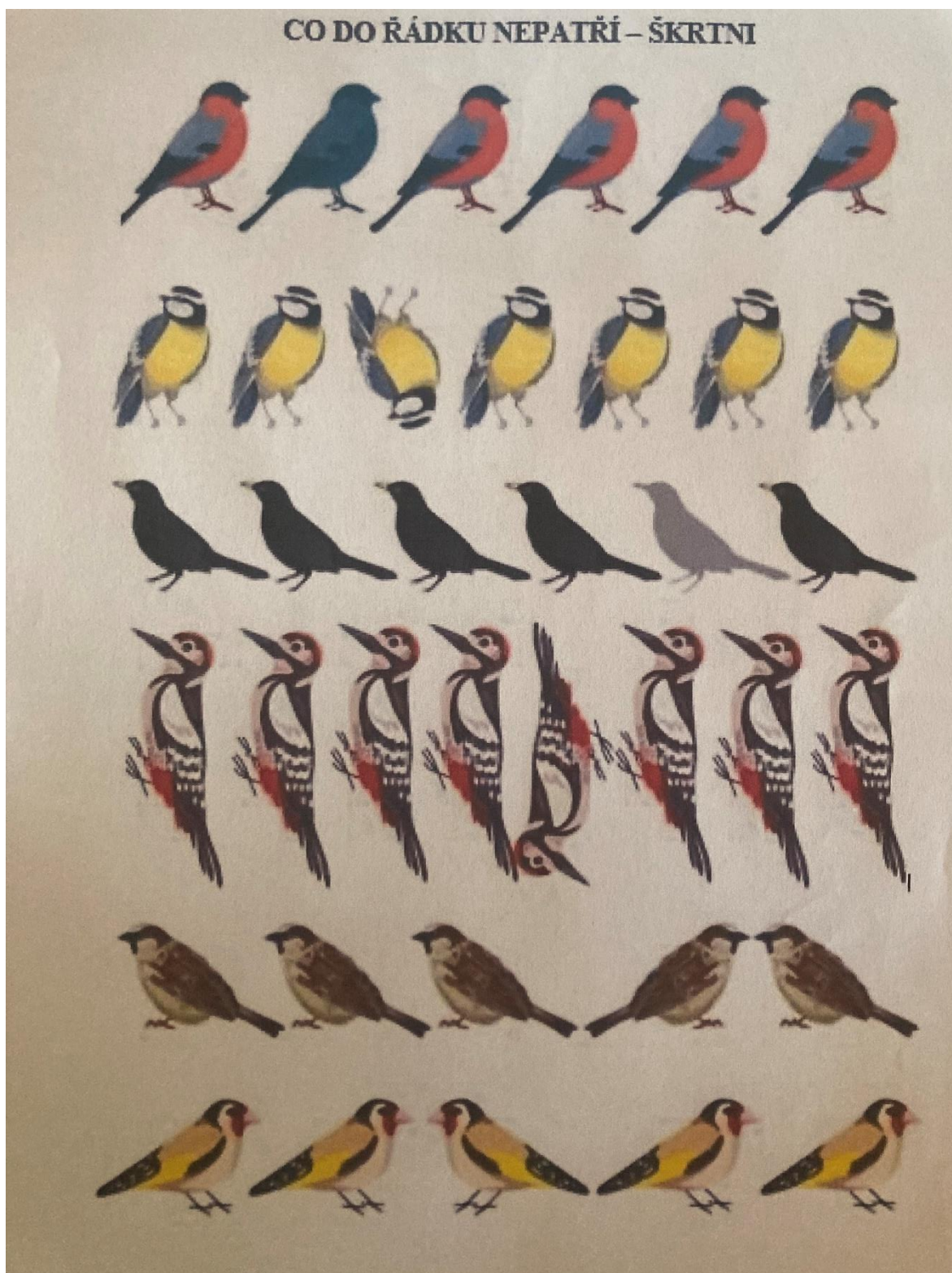
Ve vaně plave kapřík **(vyšpulíme rty)**. Tatínek staví stromeček **(jazyk zvedáme směrem k nosu)**. Honzík s tatínkem zdobí stromeček. Dávají ozdobu nahoru, dolů, vlevo, vpravo **(jazyk nahoru, dolů, vlevo, vpravo)**.

Maminka vyndává mísu a v ní míchá bramborový salát **(z jazyka uděláme mističku a poté olizujeme rty kolem dokola)**. Všichni usednou k nazdobenému stolu a jedí salát a kapra **(koušeme sousto)**.

Na adventním věnci hoří poslední svíce, plamínek pápolá **(vystrčíme jazyk z pusy a mírně s ním kmitáme)**. Tatínek rozkrojí jablíčko **(jezdíme jazykem po předních zubech)** a uvnitř se objeví hvězdička. Maminka dává rybí šupinku pod talíř, aby jim příští rok přinesl penízky **(jazyk dáme do důlků za spodní zuby)**.

Když všichni dojedí, ozve se zvoneček **(jazykem kmitáme z koutku do koutku)**. Děti se rozběhnou ke stromečku s celé šťastné rozbalují dárečky **(široce se usmějeme)**. Krásné Vánoce.“ (Kotová 2022, str. 26)

Příloha č. 31

Příloha č. 32

„Ze sněhu panáček na louce stojí, *(stoj spatný, pohupujeme boky)*

Že vyjde sluníčko on se moc bojí. *(ze dřepu jdeme do výponu)*

Z uhlí má knoflíky z mrkvičky nos, *(po těle ukazujeme na knoflíky směru od hlavy k nohám, ukazujeme dlouhý nos)*

Zdroj: Leden školka in 2023 | Preschool, Piano, Disney. *Pinterest - Česká republika* [online].

Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/467389267591097194/>

Příloha č. 33

„O smutném sněhulákovi

Paní zima zaťukala na dveře (jazykem ťukáme na horní přední zuby).

Z oblohy se sypaly vločky, jedna za druhou (jazyk pomalu spouštíme dolů). Mrazík pomaloval okna (jazyk vystrčíme z pusy a hýbeme s ním sem a tam , malujeme). Děti jásaly (hurá). Vyběhly na kopec (jazyk dáme na horní ret), nasedly na boby a sjížděly z kopce dolů (z horního rtu olizujeme rty kolem dokola). Na stráni stál smutný sněhulák (tváříme se smutně). Anička se ho zeptala: „Proč jsi smutný?“. Sněhulák mlčel, jen kulil očima (vykulíme oči). Potom se podíval vlevo a vpravo (oční mimika – očima se díváme vlevo, vpravo), ale stále mlčel. „Já už vím, chybí mu nos!“ vykřikla Terezka. Zvedla mrkev ze země a nasadila ji na místo nosu (vystrčíme jazyk co nejdál). Sněhulák byl ale pořád smutný. „Tak ho trochu rozveselíme,“ řekla Anička. Holky vzaly sněhuláka na zmrzlý rybník a ukázaly mu jak se bruslí. Jezdily sem a tam (jazyk vystrčíme z pusy a malujeme s ním ležaté osmičky). Sněhulák za chvíli bruslil s nimi a moc se mu to líbilo. Najednou snadl (bác) a koule se mu rozletěly na všechny strany (jazyk dáváme do levého a pravého koutku, nahoru a dolů). Holky koule posbíraly a postavily zase na sebe (jazyk dáme na spodní ret, potom volně uprostřed pusy a nakonec na horní ret). Když byl sněhulák zase v plné kráse, začali se všichni koulovat. Holky udělaly kouli (nafoukneme vzduch do tváří) a hodily ji na sněhuláka. V tu chvíli se sněhulák pousmál (mírně se usmějeme se zavřenými rty). Mrazík je štípal do tváří (promasírujeme dlaněmi tváře), ale venku se jim moc líbilo. Sněhulák byl šťastný, že si s ním holky hrály a konečně se pořádně usmíval (široký úsměv).“ (Kotová 2022, str. 30)

Příloha č. 34

CO SI OBLÉKNEŠ?

Marie Kružíková

C F G C

Vy-be-re-me ze skří-ně ně-co na se-be, ať nás ven-ku,

F G C G

ať nás ven-ku mra-zík ne-ze-be! A-by nám to sek-lo a by-lo v tom

F G C F G C

tep-lo, ve skří-ni je o-ble-če-ní je-nom pro te-be...

Zdroj: Pin on Zima. *Pinterest* - Česká republika [online]. Dostupné z:
<https://cz.pinterest.com/pin/813040539002993044/>

Příloha č. 35

Masopust

Zpěvohrátky s Pátou a Boženkou

C G C

1. Ma - so, ma - so, ma - so - pust, než na - sta - ne dlou - hý pust,
2. Když se dob - ře na - jí - me, s med - vě - dem za - tan - čí - me,

5 C G C

kaž - dý si rád u - ži - je, na - jí se a na - pi - je.
do - kud bu - de ba - sa hrát, než jí pů - jdem po - cho - vat.

9 F C F C

Ref: Kob - li - hy a sli - vo - ví - ce, je - li - ta a jí - tr - ni - ce,

13 F C G C

vše - ho bu - de moc, do Ve - li - ko - noc.

Ilustrace: Kristýna Mészová

Zdroj: Pin on masopust. *Pinterest* - Česká republika [online]. Dostupné z:
<https://cz.pinterest.com/pin/111604897009086619/>

Příloha č. 36

„O Červené Karkulce

Maminka pekla bábovku a po světlici se linula vůně (**nádech – výdech**). Potom zavolala Karkulku (**Karkulko!**). „Přineseš babičce košík. Má dnes narozeniny!“ řekla maminka.

Karkulka si ještě dala svačinku, než se vydala na cestu (**koušeme sousto**).

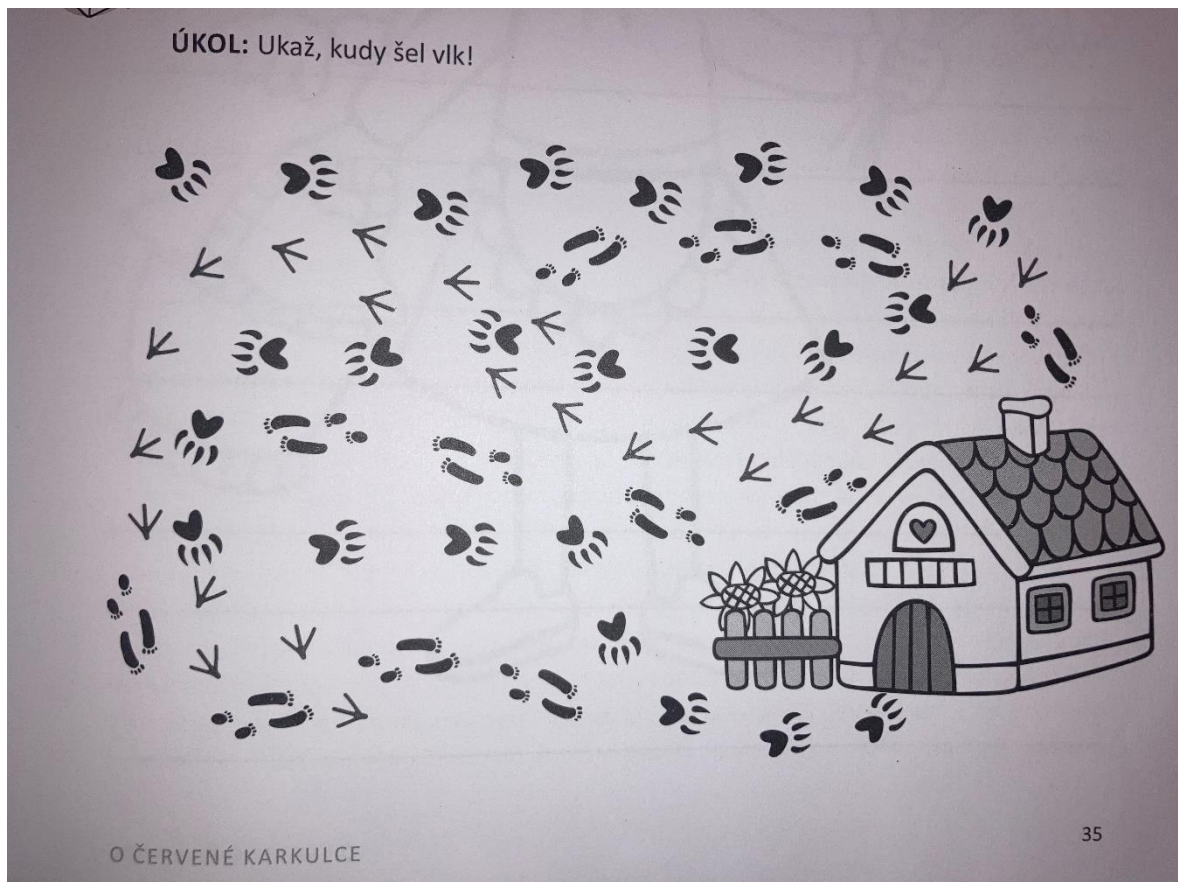
Napila se čaje (**ššššš**) a olízla si krystalky cukru na rtech (**olizujeme rty kolem dokola**). Vzala košíček (**jazykem utvoříme mističku**), dala mamince pusu (**našpulit rty**), usmála se na maminku (**široký úsměv**) a zvesela se vydala přes les za babičkou.

Karkulka se v lese bála, slyšela divné zvuky (**húúú, jéééé, míííí**).

Raději se neotáčela, jen se dívala očkama do stran (**očima se díváme zleva – doprava – oční svaly**). Když zvuky utichly, rozhodla se, že babičce natrhá kytičku. Dávala kvítky do košíčku a při tom si zpívala (**lalalala**). Najednou se před ní objevil vlk.

Byl celý chlupatý a měl dlouhý jazyk (**vypláznout co nejdál**). Vlk Karkulce nahlížel do košíčku, a když se dozvěděl, že ho nese babičce, rozhodl se, že ji také navštíví. Rozloučil se s Karkulkou a uháněl napřed. Oběhl chaloupku kolem dokola, jestli někdo není poblíž (**olizujeme rty kolem dokola**), a zaťukal na dveře (**špičkou jazyka ťukáme na přední zuby**). Babička otevřela dveře, vlk otevřel pusou (**pusu do písmene O**) a babičku sežral (**koušeme sousto**). Potom sežral i Karkulku. Nakonec přišel mysliveček, rozpáral vlkovi břicho (**olizujeme horní ret – rty u sebe**). Z břicha vyskočila babička (**rychle vysuneme jazyk z pusy – rty u sebe**) i Karkulka. Vlkovi naházely do břicha kamení . Nakonec všechno dobře dopadlo.“ (Kotová 2022, str. 34)

Příloha č. 37

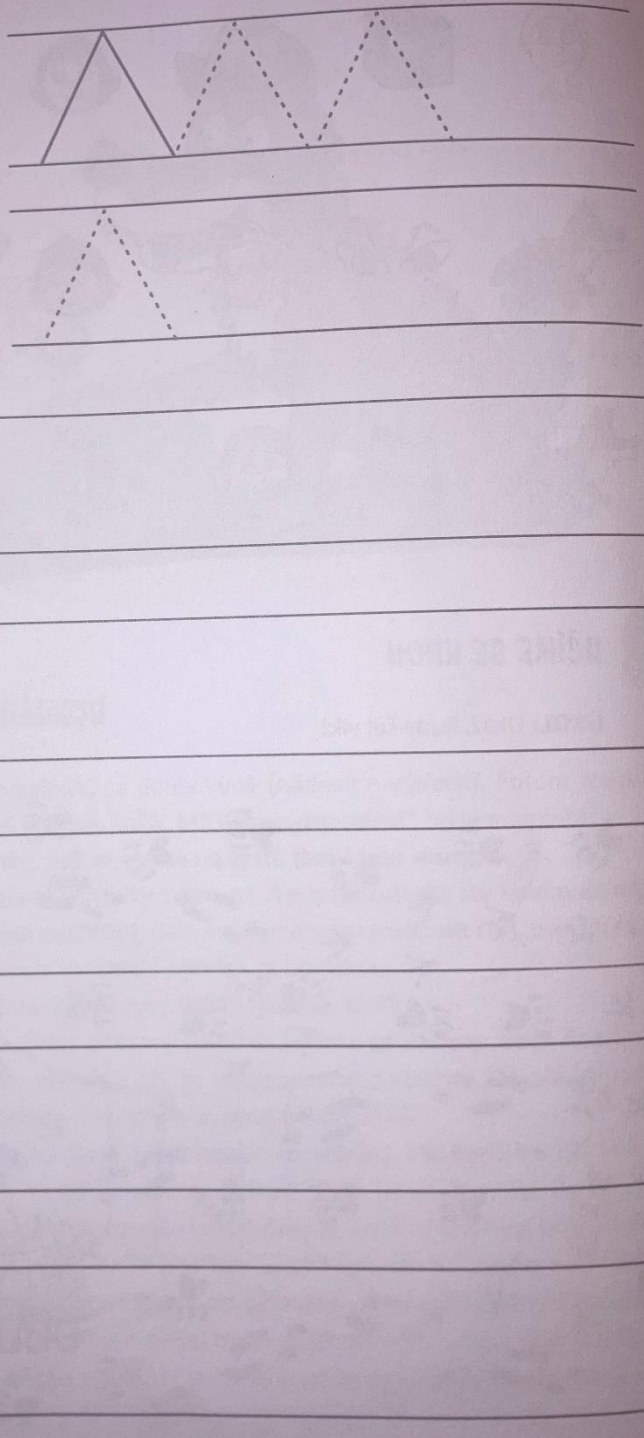

(Kotová 2022, str. 35)

Příloha č. 38

 CVIČÍME RUČIČKU

ÚKOL: Namaluj vlkovi zuby!

The worksheet contains several rows of horizontal lines for tracing. The first row has three triangles: the first is solid, and the next two are dashed. The second row has one dashed triangle. The remaining four rows each have one dashed triangle. The triangles are positioned between the top and bottom lines of each row.

(Kotová 2022, str. 36)

Příloha č. 39

„O Budulínkovi

Za lesem stála chaloupka. Kouřilo se jí pěkně z komína (**foukáme**). V ní bydlel dědeček, babička a jejich vnouček Budulínek. Babička s dědečkem se chystali do města nakoupit a nařídili Budulínkovi, aby nikomu neotvíral. Babička mu připravila mističku s hráškem (**jazykem uděláme mističku**), kdyby měl hlad. Budulínek zůstal doma sám. Kolem chaloupky se procházela liška (**olizujeme rty kolem dokola**). Nakoukla oknem, zaťukala (**špičkou jazyka ťukáme na přední zuby**) a zeptala se: „Budulínku, dej mi hrášku, povozím tě na ocásku!“ Budulínek se polekal (**pusu do písmene O**), ale nakonec lišce otevřel. Sedl na ocas a liška ho vozila světničkou sem a tam (**jazykem kmitáme do levého a pravého koutku**). Budulínkovi se to líbilo a liška s ním vyběhla z chaloupky do lesa a šup do svojí nory. Malá liščata se hned vrhla na Budulínka a zlobila ho. Budulínek plakal (**napodobujeme pláč**) a chtěl utéct z nory (**zavřeme pusou a jazykem tlačíme do tváří uvnitř**). Když se babička s dědečkem vrátili z města a Budulínka doma nenašli, vydali se ho hledat. Dědeček si vzal housličky a babička bubínek a vydali se na cestu do lesa. Před norou začali hrát (**bum, bum bum, fidli, fidli**). Liška poslala liščata ven, aby utišila hudbu. Jenže dědeček otevřel pytel (**pusu do písmene O**) a liščata šup do pytle. Potom ještě velkou lišku a pytel pěkně ovázal (**jazyk vysuneme z pusy a malujeme s ním malá kolečka**). Pořádně jim vyprášil kožichy (**špičkou jazyka ťukáme na horní ret**). Budulínek byl rád, že je zase doma, a slíbil, že už nikdy nikomu neotevře (**široký úsměv**).“ (Kotová 2022, str. 38)

Příloha č. 40

KDYŽ JSEM HUSY PÁSALA BĚŽÍ LIŠKA K TÁBORU

C C C G

Když jsem hu - sy pá - sa - la zi - mou jsem se tře - sa - la
Bě - ží liš - ka k Tá - bo - ru ne - se py - tel záz - vo - ru

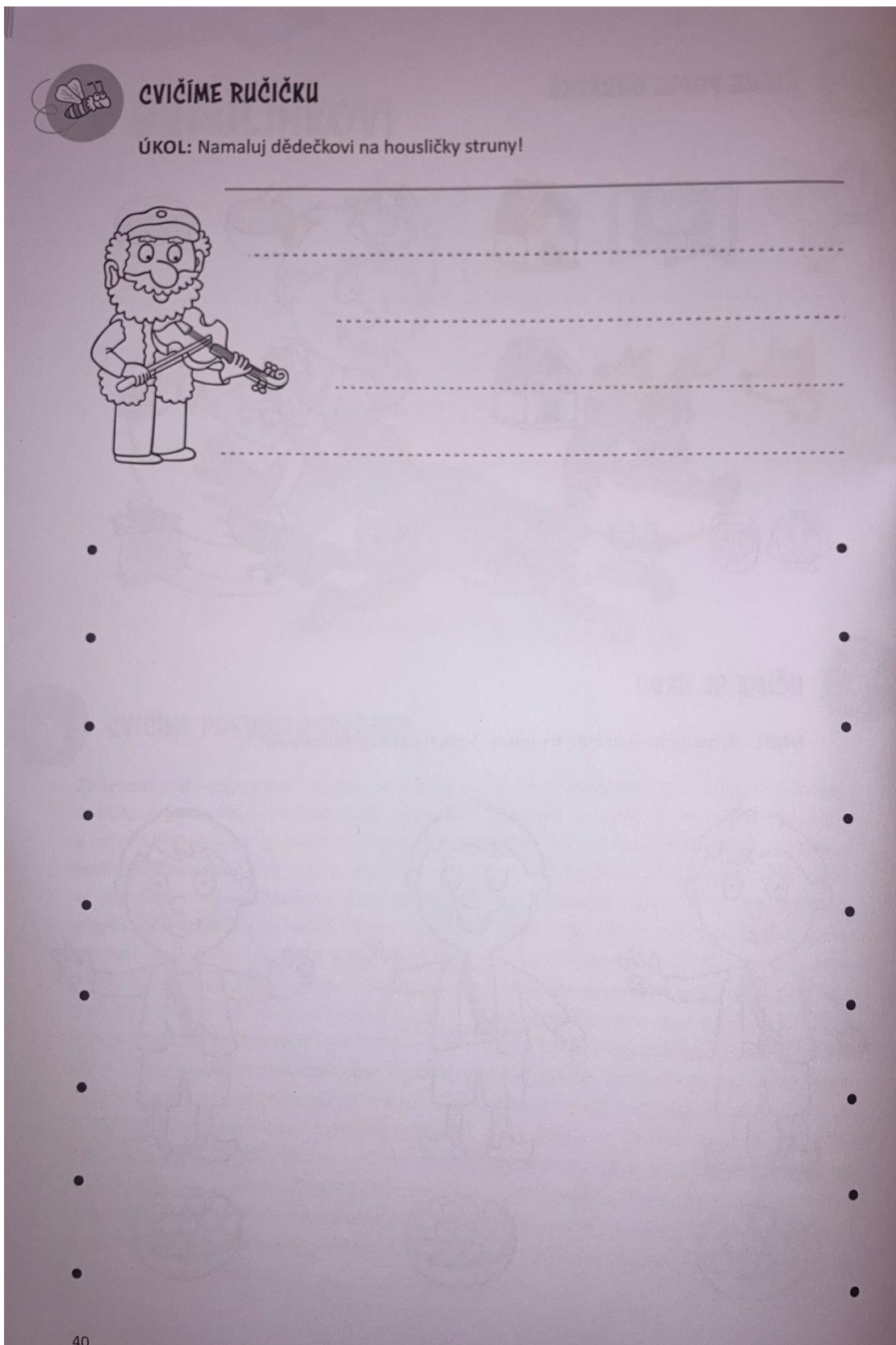
5 C G G C C G G C

ted' už hu - sy ne - pa - su a zi - mou se ne - tře - su
je - žek za ní pos - pí - chá že jí py - tel roz - pí - chá

Zdroj: Kdyz jsem husy pasala | Songs, Piano, Math. *Pinterest* - Česká republika [online].

Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/pin/602497256417470370/>

Příloha č. 41

CVIČÍME RUČÍČKU

ÚKOL: Namaluj dědečkovi na housličky struny!

The worksheet includes a cartoon illustration of a grandfather with a beard and a cap, playing a violin. To the right of the illustration are four sets of horizontal lines for coloring: a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line. Below these lines is a large rectangular area with a dotted border, intended for coloring the violin strings. At the bottom left corner of the worksheet, the number '40' is printed.